

„Jövőformáló tudomány”

JÖVŐFORMÁLÓ TUDOMÁNY

A Magyar Tudomány Napja alkalmából
2020. november 20-án rendezett
tudományos konferencia anyaga

Nyíregyháza
2021

A Pedagógiai és Pszichológiai Központ
kiadványai
4. kötet

Kiadja:
Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi
Főiskola

Nyíregyháza
Bethlen G. u. 13-19.
Tel.: (42) 597-600
Fax: (42) 597-600
e-mail: szentatanaz@szentatanaz.hu

Felelős kiadó:
Dr. Véghseő Tamás
rektor

Lektorálta:
Földvári Katalin

Szerkesztette:
Dr. Schmercz István

Nyomdai előkészítés:
Balogh Katalin

© 2021 szerzők

ISSN 2630-8630
ISBN 978-615-6201-12-6

Tartalom

Előszó	7
Dr. Véghseő Tamás: Rektori köszöntő	9
PLENÁRIS ELŐADÁS	
Dr. Ináncsy-Pap Ágnes: A tehetséggondozás múltja, jelene és jövője a Görögkatolikus Metropóliában	11
Diskusszió	17
Összegzés	23
TEOLÓGIAI SZEKCIÓ	29
Dr. Ivancsó István: Önreflexió a Magyar Tudomány Napja 2020 alkalmából: egy esztendő tudományos munkásságának összefoglalása	29
Dr. Kruppa Tamás: A vér teológiája a keresztény hitben	41
Dr. Obbágy László: A szépség útja - Nóvumok a katekézis új direktóriumában	59
Dr. Soltész János: Erényesség és üzleti siker?	73
Urbán Evariszt: A szolgáló (δοῦλος) funkciójának, mint az ἀπόφασις megelőjének szerepe a bizánci eredetű isteni Liturgiákban	85
MULTIDISZCIPLINÁRIS SZEKCIÓ	101
Makszim Györgyné dr. Nagy Tímea – Barabásné dr. Kárpáti Dóra: Hagyományos versus duális képzés, avagy egy kutatás tapasztalatai a Nyíregyházi Egyetemen	101
Makszim Györgyné dr. Nagy Tímea – Barabásné dr. Kárpáti Dóra: Helyzetkép Szabolcs-Szatmár-Bereg megye üzleti vállalkozásairól, különös tekintettel a startup vállalkozásokra	117
Dr. Schmercz István: A tanulók észlelési sajátosságaihoz igazodó fejlesztés	133
Dr. Szabóné dr. Berta Olga: Online oktatás kutatásának részeredményei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei felsőoktatási tapasztalatok tükrében	145

Előszó

2020-ban a Főiskola negyedik alkalommal rendezi meg a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából konferenciáját. Az előzmények, a központi gondolat, amely köré az előadások szerveződnek a következők:

2017-ben Emberközpontú tudomány

2018-ban Határtalan tudomány

2019-ben Értékteremtő tudomány

Idén a mottó a Jövőformáló tudomány.

Ennek a rendezvénysorozatnak az is a célja, hogy az elért eredményeket ne csak a szűkebb szakterület művelői, hanem a tágabb, érdeklődő közönségnek is bemutassa.

Ebben az évben dr. Ináncsy-Pap Ágnes tartotta a plenáris előadást *A tehetség gondozás múltja, jelene és jövője a Görögkatolikus Metropóliában* címmel. Ez és a hozzá kapcsolódó diskusziók megalapozták a konferencia hangulatát, tudományos légkörét.

A hittudományi szekcióban hét előadást hallgathattunk meg, melyek közül hat a Főiskola oktatója-kutatója munkáját mutatta be és egy külső előadó volt. A diskuszió során élénk vita és eszmecsere alakult ki, amely csaknem egy órán át tartott. Itt lehetőség volt az egyes témák kapcsolatait is megjeleníteni, az elhangzottakat szélesebb kontextusban is értelmezni.

A multidiszciplináris szekcióban öt előadás volt, melyek közül egy volt a Főiskola oktatójáé. A diskuszió az egyes témákhoz kapcsolódott és elsősorban kérdésekből állt. Az előadók válaszai kielégítőek voltak és a kíváncsiságot kielégítették. Itt elsősorban a közelmúltban végzett kutatások beszámolóit ismerhettük meg.

Az előadások alkalmasak voltak arra, hogy meg tudjuk ismerni egymás kutatómunkájának főbb vonalait. Számos elismerés hangzott el a kollégák és a hallgatóság részéről, természetesen kritikai megjegyzések is voltak, melyeket építő jellegűek voltak.

Rektori köszöntő

Szeretettel köszöntöm a Magyar Tudomány Napja alkalmából a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskolán szervezett tudományos rendezvényhez csatlakozókat!

A „Határtalan tudomány” után az „Értékkeremtő tudomány” -ról szolt a tavalyi konferencia. Idén a „Jövőformáló tudomány” kifejezés a mottó. Ezekben a hónapokban azt tapasztaljuk meg, hogy milyen könnyen és gyorsan kérdőjeleződik meg a jövő. Nagyon érdekesen és különösen hangzik ezekben a hetekben a „jövőformáló” kifejezés is. A jövő, természetesen, mindig is kérdőjeles, de most azt tapasztaljuk meg, hogy nagyon látványosan tud más irányba haladni az emberiség élete és az emberiség útja attól, amit eltervezünk. Az a jövő, amit tervezgetünk, akár szűkebb körben, akár családjunkban vagy életünkre, vagy közösségeink életére vonatkozóan, nagyon gyorsan tud változni és nagyon gyorsan kell ezt a jövőt újra gondolni.

Amikor a rendezvénysorozatot a Magyar Tudományos Akadémián megnyitották, Erdei Anna az akadémia főtitkár-helyettese a beszédében azt emelte ki, hogy ebben az időben, a koronavírus-járvány korában, előtérbe kerülnek az alap kutatások. Megnyitó beszédében ezt a gondolatot fejtette ki.

Nem akarom megismételni ezeket a gondolatokat, hanem szeretném egy kicsit átvitt vagy megváltoztatott értelemben az alap kutatás összetett szónak az első részét, az alapokat kiemelni.

Úgy gondolom, hogy ez az az időszak, amely egyfajta próbatétel az egész emberiség számára, alkalmas idő, mondhatjuk úgy is, hogy igazi kairosz¹, ami megkülönböztethető más időszakoktól. Olyan idő, amikor mindenképpen rá vagyunk kényszerítve arra, hogy a megszokottnál jóval intenzívebben reflektáljunk jelenünkre és ebből a reflexióból kiindulva próbáljuk meg a jövővel kapcsolatos elképzeléseinket újra gondolni és újra tervezni.

¹ Kairosz görög szó, amely a kronosztól eltérő, különleges időt jelöli. (Szerkesztő).

Meggyőződésem, hogy ebben a reflexióban mindenképpen helyet kell, hogy kapjon az alapok újragondolása.

Az egész emberiség, minden társadalom számára nagyon fontosnak tartom azt, hogy a jövő, amelyet a tudomány a maga értékeivel elkezd formálni és alakítani, olyan jövő legyen, melynek az alapjait a tudományon kívüli világ határozza meg. Nem kizárólag a tudományok szabályai, nem kizárólag a tudománynak és technológiáknak a szempontjai ezek, hanem olyan alapok és értékek, amelyek ezeken kívülről érkeznek.

Így lehet a tudomány jövőformáló, és természetesen az is, hiszen mindig is az a feladata, hogy az emberiség előre haladását, progresszióját szolgálja. Mégis azt kell, hogy mondjuk: a tudománynak szüksége van arra, hogy az alapok, amelyekre épít, ne a tudomány világából érkező technokrata alapok legyenek.

Ezzel a rövid gondolattal szeretném megnyitni a mai délutáni rendezvénysorozatot. Köszönöm minden résztvevőnek, előadónak, hogy felkészült a mai napra. Kívánom mindenkinek, hogy tartalmas délután után gazdagodva kapcsolják ki a gépeiket.

A tehetséggondozás múltja, jelene és jövője a Görögkatolikus Metropóliában

Az előadás összefoglalója

Gyarmathy (2016) megközelítésében egyre nagyobb érdeklődéssel fordul a világ, a tudományok, az oktatás és a köznapi ember is a tehetség kérdésköre felé. Egyre többen ismerik fel, érzik meg, hogy a társadalmi változások felgyorsulásával a régen jól funkcionáló megoldások már gyakran nem felelnek meg az újabb és újabb kihívásoknak. Világszerte megnőtt a kereslet az új utat keresők és találók, valamint a csúcsteljesítmények iránt. Ugyanakkor a tehetség, a kiemelkedő alkotó képesség talán zavaró is lehet másságával, eltérő útjaival. Szerinte a tehetség messze nem a viszonylag könnyen azonosítható és megérthető magas intelligenciával azonos. Egyre nyilvánvalóbb, hogy a tehetség inkább valamiféle gondolkodási és viselkedési mód, amely alkalmas új utak, új megoldások és új világok megtalálására. Előadásomban a Görögkatolikus Metropóliában megvalósuló tehetséggondozási formákat vettem gorcsó alá. Először megvizsgáltam néhány híres ember véleményét azzal kapcsolatban, hogy mit is jelent a „tehetség”.

Czeizel Endre, orvos-genetikus professzor, a Magyar Tehetséggondozó Társaság egykori elnöke: *„Olajban, aranyban, urániumban szegény országunkban bizonyosan az emberi tehetség tekinthető a legnagyobb természeti kincsünknek.”*¹

Hámori József, agykutató, tudós: *„Tehetség az, aki valamiben az átlag fölé emelkedik, valamilyen dologban, amit az emberek fontosnak tartanak, többre képes. A tehetség alapja lehet éppen a bal láb is. Mint Puskás Öcsié volt, aki amellet még a focihoz tartozó egyéb képességeiben is kimagasló teljesít-*

1 Fekete István (2019): A tehetség átok vagy áldás? Új Köznevelés 2019/

*ményre volt képes.*²²

Zsolnai József, kutató, pedagógus: *„A tehetséget kizárólagosan az alkotáshoz kötöm. A tehetséges egyben alkotó ember is. Aki tud alkotni az élet bármely területén, az tehetséges. Alkotni pedig azt jelenti: valamit eredetien látni, valami újat létrehozni. Erre minden ember képes. Az alkotás lehetőség, mert szocializálja, hogy ki mihez ért.*²³

Kibédi Ervin, színész: *„Meggyőződésem szerint mindenkiben van valami tehetség... Az a fontos, hogy valamivé váljon, ha már tehetséges. Márpedig mindenkinek van valamihez tehetsége. A jó esztergályosnak az esztergáláshoz.”*²⁴

Érdekes lehet, hogy a magyar emberek kit tartanak tehetségesnek. Ennek megválaszolására a MATEHETSZ 2013-ban elvégzett felmérését vettem alapul. A legtöbb ember Rubik Ernőt tartotta igazi tehetségnek, rajta kívül felmerült Hosszú Katinka, Czeizel Endre, Egerszegi Krisztina, Szent-Györgyi Albert, Mága Zoltán, Alföldi Róbert, Bartók Béla és Teller Ede neve is.

Ezt követően arra kerestem választ, hogy miért is kallódhat el egy tehetség Magyarországon. A legtöbb válaszadó az anyagi okokat jelöli meg, mint ok, amiért elveszhet egy tehetség.

Ezt követően érdemesnek találtam megvizsgálni Gyarmathy (2006) és Herskovits (2015)⁵ tehetségpercepció változását illető elméleteket történeti aspektusban. Az ókor nagyjai természetfölöttinek tartották a kiemelkedő tehetségeket, a középkor megteremtette az „ördögi, a boszorkányos” tudást is. De a Transzcendensben való hit, a miszticizmus a mai napig része a nagy alkotásoknak. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a tehetségekkel kapcsolatban számos előítélet is kialakult. Herskovits (2005) megközelítésében egyesek „nyeszlett kis professzornak”, mások magányos zseniknek tartják a tehetségeket. Sőt vannak olyanok is, akik azt gondolják, hogy valahol mindenki tehetséges valamiben. Hogy megértsük mik is a tehetség összetevői, a Renzulli-féle modell négy összetevőt emel ki, úgy mint az átlag feletti általános képességek, az átlagot meghaladó speciális képességek, kreativitás, végül a feladat iránti elkötelezettség. Ezek mind nagyon fontos

2 Százdí Antal (2002): Interjú Hámori Józseffel. Tehetség 2002/2.

3 Zsolnai József (2001): Tehetségfejlesztés és „kutatóvá nevelés” korai életszakaszban. Tehetség 2001/3-4.

4 Gondolatok a tehetségről. Szemelvények a Tehetség újság 2003-2013 között megjelent lapjaiból. <https://tehetseg.hu/aktualis/tehetseg-vajon-mi> 2021. 02. 27.

5 Gyarmathy É. (2006): A tehetség. Fogalma, összetevői, típusai és azonosítása, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.

tulajdonságok, de ehhez kapcsolódóan Herskovits (2005) megemlíti, hogy gondok is lehetnek a tehetség körül, úgy mint a sokoldalúság, az unalom, a türelmetlenség, esetleg elszigetelődés a társaktól, végül az egyenlőtlen fejlődés. Neveléstudományi szakemberekként válaszokat keresünk arra, hogy mit tehet a pedagógus a tehetséges gyermekkel? Freeman (1981) és Herskovits (2005)⁶ szerint fontos, hogy legyen humorérzéke, tartsa tiszteletben a tanítványai érzéseit, véleményeit, gondolatait, merjen egyéni bánásmódot alkalmazni és segítse őket eligazodni a világban.

A Görögkatolikus Metropóliában a Szent Bazil Óvoda, Általános Iskola és Gimnázium, Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium 6 osztályos tehetséggondozó gimnázium képét vizualizálja, mint a tehetséges diákok felkarolásának lehetősége. Ezen kívül a Görögkatolikus Tudásolimpia már több mint 10 éve 14 kategóriában szervez levelezős formájú tehetséggondozó versenyt, amelynek az elmúlt évtől kezdve megjelent a nyugdíjasoknak és a családoknak szóló verziója.

Az előadáson bemutatott anyag

Az előadás felépítése

- ☞ Előítéletek a tehetségről
- ☞ Tehetségek történeti megközelítésben
- ☞ A tehetség elméleti kérdései
 - a tehetség meghatározása
 - a tehetség típusai
- ☞ Nehézségek a tehetségekkörül
- ☞ Mi a feladatunk a tehetségekkel?
- ☞ Tehetséggondozás a Görögkatolikus Metropóliában

6 Herskovits Mária (2005): Mit kezdünk a tehetséggel? Iskolakultúra, 4. sz. 25–36

2. A tehetség történeti megközelítésben első idők

- ☞ Az ókor nagyjai természetfölöttinek tartották kiemelkedő teljesítményeiket.
- ☞ Pitagorasz elsősorban matematikusként ismert, de mágus is volt, és tanítványai úgy tisztelték, mint akit isteni ihlet vezérel.
- ☞ Szókratész hallotta egy démonja hangját, cselekedeteit - elmondása szerint - egy szellem irányította.
- ☞ Arisztotelész jöllehet nem tekintette istennek, mégis oltárt emelt Platon tiszteletére, aki maga a kiemelkedő képességek ápolását különösen fontos feladatnak tekintette. (Gyarmathy, 2006)

2. A tehetség történeti megközelítésben első idők

- ☞ Az ókor nagyjai természetfölöttinek tartották kiemelkedő teljesítményeiket.
- ☞ Pitagorasz elsősorban matematikusként ismert, de mágus is volt, és tanítványai úgy tisztelték, mint akit isteni ihlet vezérel.
- ☞ Szókratész hallotta egy démonja hangját, cselekedeteit - elmondása szerint - egy szellem irányította.
- ☞ Arisztotelész jöllehet nem tekintette istennek, mégis oltárt emelt Platon tiszteletére, aki maga a kiemelkedő képességek ápolását különösen fontos feladatnak tekintette. (Gyarmathy, 2006)

3. A tehetség történeti megközelítés Középkor

- ☞ Míg az Ókorban tudást, a tehetséget az istenek ajándékának tekintették, a középkor megteremtette az *„örödi, a boszorkányos” tudást is*
- ☞ Az alkímisták nem kevés miszticizmussal öveztve, titokban műveltek tudományukat
- ☞ A középkorban ugyanakkor pozitív figyelmet is kaptak a tehetségek
- ☞ Főként egyházi hivatalok ellátására keresetek és válogatták a kiemelkedő képességű gyerekeket, és a legmagasabb szintig kitanították őket

4. A Transzcendensben való hit, a miszticizmus a mai napig része a nagy alkotásoknak és alkotóknak.

- ☞ Haydn, a híres zeneszerző, leghíresebb munkáját, a Teremtés-zimfóniát, isteni adománynak tekintette.
 - ☞ Palestrina azt képzelte, hogy zeneműveit egy angyal diktálja neki (Lombroso, 1864).
 - ☞ Einstein Istennek énekelt.
 - ☞ Newton nehezen született, túlélte egy pestis, Isten gyermekének tartotta magát.
- Briggs szerint a kiválasztottság érzése általánosan jellemző a nagy tehetségekre.

5. Előítéletek a tehetségekről

- ☞ „Ősidők óta léteznek előítéletek és mítoszok a tehetségről. Ezeknek lehet valóságalapjuk, hiszen a tehetségesek nagyon sokfélék
- ☞ A tehetséges emberekre vonatkozó előítéletek mindenféle tudományos vizsgálat ellenére máig is élnek és hatnak. (Soller, 2003).”

6. Előítéletek a tehetséggel kapcsolatban (Herskovits, 2015)

- ☞ Nyezetelt kis professor
- ☞ Zseni=őrült
- ☞ A magányos tehetség
- ☞ A kiégett csodagyerek
- ☞ Úgyis érvényesül...
- ☞ Valahol mindenki tehetséges...

7. A tehetséges és a jó tanuló diák közötti különbség (MATEHETSZ, 2015)

8. A tehetség összetevői

A tehetséget leíró teóriából sokféle látott napvilágot, ma legáltalánosabban a **Renzulli-féle** az elfogadott.

Ez a modell négy összetevővel emeli ki a tehetségszek:

- ☞ átlag feletti általános képességek,
- ☞ átlagot meghaladó speciális képességek,
- ☞ kreativitás,
- ☞ feladat iránti elkötelezettség.

Tehetségesnek tehát azok tekinthetők, akik **kiváló adottságaik** – a négy fenti összetevő ötvözeteként - alapján magas szintű teljesítményre képesek az élet bármely tevékenységi területén.

9. I. Átlag feletti általános képességek

- ☞ a magas szintű elvont gondolkodás,
- ☞ fejlett anyanyelvi képességek,
- ☞ jó memória,
- ☞ hatékony információfeldolgozási stratégiák

10. II. A speciális képességek

- ☞ nyelvi,
 - ☞ zenei,
 - ☞ matematikai-logikai,
 - ☞ vizuális-téri,
 - ☞ testi-mozgásos,
 - ☞ szociális-interperszonális,
 - ☞ intraperszonális
- (Gardner-féle csoportosítás)

11. III. A kreativitás

- ☞ originalitás,
- ☞ flexibilitás,
- ☞ fluencia,
- ☞ problémaérzékenység stb.

Ez az összetevő is meghatározó a tehetség funkcionálásában, hiszen a tehetségre egyebek között éppen az jellemző, hogy problémahelyzetekben új megoldásokat talál, s ez kreatív képességek nélkül elképzelhetetlen.

12. IV. Feladat iránti elkötelezettség

- ☞ a motivációhoz (cselekvésre készítő belső állapot) hasonlítható.
- ☞ Ezt úgy lehet elképzelni, hogy az illető lelkesedik a feladatért, az vonzza őt. (Sarka)

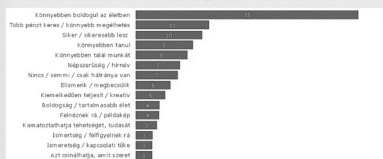

12. IV. Feladat iránti elkötelezettség

- ☞ a motivációhoz (cselekvésre készítő belső állapot) hasonlítható.
- ☞ Ezt úgy lehet elképzelni, hogy az illető lelkesedik a feladatért, az vonzza őt. (Sarka)

13. Milyen előnyei vannak az életben annak, ha valaki tehetséges? (MATEHETSZ, 2013)

14. Van hátránya annak, ha valaki tehetséges?

TNS HOFFMANN/Tehetséghidak Magyarországon

15. Milyen hátránya van annak, aki tehetséges?

TNS HOFFMANN/Tehetséghidak Magyarországon

16. Gondok a tehetség körül

- ☞ Sokoldalúság, szétszórtság
- ☞ Unalom
- ☞ Túrelmetlenség, az érdektelen feladatok elutasítása
- ☞ Zavarja az órát, sokat kérdez
- ☞ Elszigetelődés a társaktól
- ☞ Egyenlőtlen fejlődés (Herskovits, 2005)

17. Mit tehet a pedagógus?

- ☞ Legyen humorérzéke
- ☞ Tartsa tisztelőben a tanítványai érzéseit, véleményeit, gondolatait
- ☞ Szeresse szakterületét, tudjon lelkesedni is érte
- ☞ Merjen egyéni bánásmódot alkalmazni
- ☞ Megfelelő osztályklimát alakítson ki
- ☞ Segítsen eligazodni a világban (Freeman, 1981, Herskovits)

18. Szent Bazil Görögkatolikus Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium, Technikum, Szakképző Iskola, Készségfejlesztő Iskola és Kollegium

- ☞ 3 éves kortól 20 éves korig öleli fel az oktató és a nevelői munkát
- ☞ nagy hangsúlyt fektetve a tehetség korai felismerésére
- ☞ Megvalósításának legfőbb színterei a természettudományi, a humán, a reál, a művészet, a sport és a technikum képzés területein, ahol az oktató-nevelői munka alappillérei az egyéni bánásmód és a differenciált képzés.
- ☞ 6 osztályos tehetséggyógyító gimnázium
- ☞ Tervezik az AJTP bevezetését

20. Görögkatolikus Tudásolimpia

21. Nyugdíjasok és Családok Tudásolimpiája

- ☞ Immár harmadik éve hirdetjük meg a Görögkatolikus Metropolisz és a Családok és a Nyugdíjasok Tudásolimpiáját

19. Görögkatolikus Tudásolimpia

- ☞ 11. éve szervezzük meg a Görögkatolikus Tudásolimpiát a görögkatolikus diákok számára (levelezős formájú, a döntő személyes részvétellel)
- ☞ Minden évben legalább 1000 indulónk van a következő kategóriákban:

<u>Levelező</u>	<u>Döntő</u>
Angol nyelv	7.8.évf. 9.10.évf.
Informatika	7.8.évf. 9.10.évf.
Liturgián ismeretek	7.8.évf. 9.10.évf.
Magyar nyelv-tan és irodalom	7.8.évf. 9.10.évf.
Matematika	7.8.évf. 9.10.évf.
Német nyelv	7.8.évf. 9.10.évf.
Olvasó nyelv	7.8.évf. 9.10.évf.
Történelem	7.8.évf. 9.10.évf.
Biológia	9.10.évf. 11-12.évf.

Diszkusszió

Dr. Kruppa Tamás

Az elitgondozással kapcsolatban van két megjegyzésem.

Egyfelől a kereszténységnek van egy folyamatosan visszatérő figyelme a tehetségekre. Az elitről beszélek először, mert soha nem lenne jó, ha az elit azt kommunikálná a többiek felé, hogy neked nincs esélyed. Tehát a kereszténység egyik alapvető üzenete az, hogy az esélyünk Istenben van és olyan ajándékot kaptunk, hogy nem jó senki felé azt kommunikálni, hogy nincs esélyed. Tehát az elitizmust minden szinten igyekezett visszafogni a kereszténység.

A másik az, hogy keresztény körben csak úgy gondolhatjuk jól a tehetséget, mint egy karizmát. Sok minden lehet ajándék, de nem azért kaptuk, hogy dicsekedjünk vele. Erre meg kell tanítani azokat, akik valamiben nagyon tehetségesek, hogy ne közösítsék ki őket, mert ez az ő érdekük is. Tekintsék a tehetségüket egy olyan különös ajándéknak, amit nemcsak maguknak kaptak, hanem az emberiség javára is. Mondjuk azt, hogy a tudás formálja a jövőt.

Teller Ede mondta, hogy nem lehet a dolgokat a legbutább emberek szintjére levinni, csak azért, hogy mindenki értse, hanem igenis kellene, hogy legyenek olyan iskolák, műhelyek, magas asztalok, ahonnan a morszák azokhoz is lehullanak, akik kevesebbet tudnak megérteni, de nekik is fontos az, amit megértettek a maguk helyén.

Mindenkinek az érdeke, bármilyen tehetséges is valaki egy osztályban, közösségben, hogy megtanítsuk a tehetségeseket úgy élni tehetségükkel, hogy azt ő is és a közösség is ajándéknak tekintse. Bármilyen kimagasló lehet valaki akár Isten ismeretében, akár a helyes életmódban, ügyességben, ezeket az embereket ajándéknak tekintsük, akiktől sokat lehet tanulni, ha ők is valódi közösségi tagokként, tényleg karizmának, ajándéknak élik meg tehetségüket és szolgálni akarnak vele nem dicsekedni.

Dr. Inántszy-Pap Ágnes

A tehetség-elitizmus kérdésére reagálok. Ezt annak a függvényében értekelem, hogy mit nevezünk elitizmusnak. Ahogy Papp Miklós atya mondja, ő a kiválasztott. A magyar szóhasználatban ma már az elit úgy kiválasztott, hogy el is különül a közösségtől. Szerintem a tehetség az valamilyen szín-

ten kiválasztottság, de nem elkülönülés a közösségtől. Tehát lényeges dolog összekötni a tehetséget és azt a fajta közösséghez való tartozást, alázatot, illetve hálaadást, hogy helyesen értékelje az ő kiválasztottságát. Ebben az fontos, hogy ő maga a saját tehetségét hogyan interpretálja, hogyan értelmezi saját magában, azt, hogy ő az Isten eszköze, és a közösség számára az által az adottság által lesz hasznos ember, amit ő kapott. Úgy gondolom, hogy ha valaki tehetséges valamiben, azt fel kell karolni, az elmondott kontextussal tudatosítani is kell benne, hogy ő felelősséggel és elszámolással tartozik Isten és a közösség felé ezzel a plusz adottsággal.

Kocsis Fülöp hajdúdorogi érsek metropolita a konferencián Seszták István és Dobos András atyákkal hallgatta az előadást.

Azt fűzi hozzá az elhangzottakhoz, hogy az elit képzés a mi szóhasználatunkban egy veszedelmes dolog, mert az elit az biztos, hogy lenézi a többbit. Papp Miklós kifejezetten arról beszél, hogy aki elit, az választott, tehát ezt lehet jól is megélni. Az a nagy kérdés, hogy a mi iskoláinkban lehet-e jó értelemben elitképzés, nem a gőgösök képzése, hanem egy kis szeminárium, már egészen középiskolás kortól. Sok egyházi iskola ismeri ezt a rendszert – nálunk nem annyira – ahol már 14 éves kortól a hitre, a hitből fakadó értékekre nevelik a gyerekeket. Nem kisszemináriumnak nevezném, mert a lányokat nem vonnám ki ebből, de érdemes azon gondolkodnunk, hogy van-e ennek létjogosultsága. Látunk olyan gyermekeket, fiatalokat, akik tényleg nagyon fogékonyak főleg a hitre, de ugyanakkor annyira erős a hatás a világból, hogy aztán elkallódnak és nem fejlődnek abba az irányba tovább. Itt most a lelki érzékenységre gondolok, de Ági tanárnő kitért arra is, hogy azért ez szoros összefüggésben van a szellemi adottságokkal is.

Érdemes azon gondolkodni, hogy vannak-e a mi egyházunkban, és általánosságban Magyarországon ennek hagyományai? Legyen-e már 14 éves kortól célirányos vagy kiemelt nevelés? Nagyon nehéz ezt úgy tenni, hogy ne gőgös gyerekeket neveljünk – ez nagyon fontos. A választottsághoz hozzátartozik az alázat, és az, hogy jó nevelést adjunk ezeknek a fiataloknak, nem pedig a rossz értelemben vett elitképzést.

Dr. Ináncsy-Pap Ágnes

Érsek atya felvetése: lehet-e elitképzés, jó-e az elitképzés a görögkatolikus egyházon belül? Korzenszky Rihárdnak a meglátását szeretném idézni.

Ő azt mondja, hogy minden diákot fel kell vennünk az alapfokú oktatási intézménybe, az általános iskolába, aki hozzánk jelentkezik, de hozzáteszi, hogy a gimnáziumok az elitképzés színhelyei. Így olyan diákokat érdemes a gimnáziumokba felvenni, akik potenciálisan esélyesek arra, hogy felsőfokú tanulmányokat fognak folytatni.

Fontosnak tartom azt, hogy mindegyik középfokú oktatási intézményünkben megvalósuljon a tehetséggondozás, mert nem fogják a szülők a gyerekeiket odaadni egy olyan iskolába, ahol nem látják biztosítva az utat arra, hogy az ott szerzett képzéssel alkalmas lesz felsőfokú tanulmányok elvégzésére. A gimnázium mellett ott van a szakgimnázium és a szakiskola, melyek kiváló alternatívák lehetnek azoknak a diákoknak, akik nem felsőoktatási intézményben akarnak továbbtanulni. Ha őszintén végig gondoljuk saját gyerekeinkkel, rokonainkkal kapcsolatos döntéseinket, ez az iskolaválasztás fontos szempontja. Kutatásomban megvizsgáltam azt, hogy mi a legmeghatározóbb az egyházi középfokú oktatási intézmény választásánál és azt tapasztaltam, hogy megfelelő tanulmányi eredményt érjen ott el a diák. Gondolkodnunk kell azon, hogy a tehetségeinket, akik itt vannak a gimnáziumainkban, hogyan lehet gondozni. Nemcsak lehetséges, hanem kötelező is ezekről a gyerekekről gondoskodni.

Az első fokozat az, hogy egy-egy oktatási intézmény néhány diákkal, kiscsoportos formában valamilyen tudományterületen foglalkozik velük. A második lépés a szakkollégiumi hálózat vagy tehetséggondozó műhely létrehozása a Görögkatolikus Metropóliában. Ide azokat a diákokat kellene küldeni, akiket a szaktanárunk javasol valamilyen kiemelkedő képességük alapján. A harmadik lépés az lehetne, hogy ezeket a tanulókat tudományterületenként összegyűjtve, évente háromszor-négyszer egy tehetséggondozó napon vennének részt, ahol lehetőségük lenne egymás megismerésére és számukra olyan előadókat hívnának meg, akik segítenék tehetségük kibontakozását. Itt az összetartó erő az legyen, hogy ők a Görögkatolikus Metropólia tagjai. Ez mindenképpen egy megtérülő befektetés lenne, mert azt a képet alakítja ki az egyházzról, hogy az itt tanuló gyerekeknek lehetőségei lesznek a későbbiekben is.

Dr. Gyurkovics Miklós

Kérdése nem a gyermekek nevelésére, hanem az idősebbek fejlesztésére irányul. Egyházközségeiben gyakran találkozott olyan személyekkel, akik kivételes intelligenciával bírtak, és azt láttuk, hogy az életben nem tudtak

kibontakozni, sokszor szenvedélybetegké váltak és a közösség nem fogadta el őket. Az ő irányukba mit lehet tenni? Létezik-e olyan segélynyújtás vagy éppen kéznyújtás, hogy egy elfojtott tehetséget, akár negyven-, ötven- vagy hatvanévesen is fel tudjunk karolni? Meg tudjuk adni neki azt a segítséget, hogy ha fiatal korában nem is, de később meglegyen a lehetősége arra, hogy tehetségét kibontakoztassa?

Dr. Inántszy-Pap Ágnes

Mit tehetünk azokkal a felnőtt tehetségekkel, akiket észreveszünk az egyházközségen belül? Azt gondolom, hogy ez attól függ, hogy milyen típusú tehetségről van szó. Egy írói vagy költői tehetségnek kiváló lehetőség az, hogy a görögkatolikus sajtóorgániumokban hozzásegítjük írásaik megjelenítéséhez. Lehet egy olyan rovatot kialakítani – ami már korábban is létezett – ahol a hívek megírhatják véleményüket, gondolataikat. Teret lehet adni továbbá egy festőművésznek is. Főiskolánk is számos esetben biztosított lehetőséget arra, hogy kiállítások, bemutatók legyenek. Tehát meg tudjuk találni annak a módját, hogy ezeket a felnőtt korú embereket is támogassuk. A történelem mutatja, hogy sokszor a nagy művészek nehezen tudnak a társadalomba beilleszkedni. Fontos, hogy mi vegyük észre ezeket az embereket és karoljuk fel őket.

Dr. Ivancsó István

Rövid kérdésem: a hit többlete mennyit ad hozzá a tehetséghez, annak kibontakoztatásához. Nyilván ez evidencia, így inkább arra kérdezek rá, hogy történt-e valami ilyen irányú kutatás, felmérés vagy vizsgálat?

Dr. Inántszy-Pap Ágnes

A hit többletet ad a tehetséghez. Azért nagyon fontos a hit, mert a tehetséget úgy értelmezzük, mint Isten ajándékát, amivel kötelesek vagyunk elszámolni Isten felé és a közösség felé is. Amennyiben ez az attitűd kialakul egy tehetséges emberben, akkor ő a társadalom számára is rendkívül hasznossá válik amellett, hogy Isten szemében is kedves lesz, amit ő teljesít.

Dr. Kruppa Tamás

A tehetség a kiválasztott. Ez a Szentírásban és a keresztény és zsidó hagyományokban nem így van. Isten néha nemcsak az ügyességük, hanem az ügyetlenségük miatt is néha kiválaszt embereket. Például Gedeont, egy

földművest, akinek fogalma sincs a hadviselésről, hadvezérnek választja ki. Pontosan azért teszi, hogy az ember soha ne feledje el, hogy Isten áldása nélkül a tehetség akár gonosszá is válhat, az irigység martaléka lehet. Tehát sok veszélye van ennek, de ne feledkezzünk meg arról, hogy minden Istentől ered. Ezt nagyon fontosnak tartom. Izrael kiválasztásában is – azon túl, hogy Izraelnek különleges tehetségei vannak, például értékeli az élet szépségét, javait – de ugyanakkor egy kemény nyakú nép, ahogy a próféták mondják. Jézus is azt mondja, hogy ha ezek a csodák máshol történtek volna meg, akkor már régen jó irányba alakultak volna a dolgok, ti meg fittyet hánytok rá. Tehát Izrael kiválasztásában is benne vannak a hibái. Isten azért választotta ki azt a népet, hogy sok mindent megtanítsa nekünk arra, hogy mi a fontos, még akkor is, ha valamilyen szaktudományban produkálunk valamilyen értékes terméket, szellemi alkotást. Isten a hibáinkat és az ügyességeinket is szét tudja válogatni ahhoz, hogy miért választ ki egy-egy embert a feladatra. Kifejezetten látunk olyan helyzeteket, ahol Isten a legalkalmatlanabbakat, a semminek látszókat vagy a legkisebbet választja ki. Dávidot még az apja is elfelejtette, hogy ő ott van kint a birkákkal és pont ő lesz a király. Isten néha szeret „sportot űzni” abban, hogy amíg mindenki alkalmasabbnak tűnik, akkor mást hoz elő. Nem lennének ilyen kategorikus: nem sajátítanám ki a kiválasztottságot a talentumra. Azaz, hogy a talentum felelősséggel jár, segíteni kell, egyetértek, de a kiválasztottságot nem azonosítom a talentummal.

Dr. Inántszy-Pap Ágnes

A kiválasztottságot olyan kontextusban használom, hogy kiválasztott vagyok valamilyen feladat végrehajtására, amihez egy különleges tehetséget kaptam. Isten szemében mindenki egyenlő és néha meglepő módon választ ki embereket egy-egy feladat végrehajtására. Fontos hangsúlyozni, hogy aki észreveszi magán – és a környezet is megerősíti – hogy ő valamilyen tehetséges, akkor ő valamilyen feladat végrehajtására vagy az út bejárására meghívott tehetség. Amennyiben így értelmezi, hogy azt nem magamért, hanem Istenért és a közösségért teszem, akkor válik igazán tehetségessé valaki.

Összegzés

TEOLÓGIAI SZEKCIÓ

Dr. Gyurkovics Miklós: Az alexandriai keresztény exegézis kezdeteiről

Az előadó a legkorábbi keresztény egzegetikai módszer forrásaira mutat rá, melyek az első század második feléből származnak. A következő kérdésekre tér ki: Mi módon bizonyítható a nem zsidó keresztények számára az Ószövetség sugalmazott értéke? Hogyan válhat elfogadottá a hellén bölcselet a zsidó-keresztény teológiában? Melyek voltak a Szentírás értelmezés első általános elvei? Az előadó kutatását az apostoli atyák írásaira, a gnosztikus szerzők tanításaira, Alexandriai Kelemen és Órigenész műveire alapozza.

Dr. Ivancsó István: Önreflexió a Magyar Tudomány Napja 2020 alkalmából: egy esztendő tudományos munkásságának összefoglalása

Az értelmes ember abban a reményben végzi tudományos munkáját, kutatását, azok publikálását, hogy nem válik az enyészet martalékává. Miközben dolgozik, ő maga is felhasználja az előtte élő generációk tudományos eredményeit (az élet minden területén). Ugyanakkor előbbre is kíván lépni: új meglátásaival, eredményeivel valami értéket teremteni. A jövőt szándékozik a maga területének és szintjét formálni. – Jelen írásunk is ennek a szellemében készült, amikor a felhívásra egy év tudományos kutatásának, munkájának és publikálásának eredményét mutatja be. Azzal a reménységgel, hogy „non omnis moriar”, vagyis valami megmarad belőlünk és utánunk.

Janka György: Egy sekrestyés az állambiztonság hálójában

1970. novemberében az állambiztonsági szervek a nyíregyházi görög-katolikus templom sekrestyését – aki korábban bazilissza novícia és titokban örök fogadalmas volt – kompromittáló adatok alapján beépítették az ügynöki hálózatba „Tóth Piroska” fedőnéven. Figyeltették vele a nővéreket elsősorban Homa Teréz főnöknőt. Be kellett számolnia a bazilita vezetők Dudás Bertalan és Hegedűs József tevékenységéről, valamint a templomban és a püspökségen megforduló idegen, különösen külföldi vendégekről. A jelentésekben képet kapunk a nővérek életéről, különös hangsúlyt kap a nővérek közötti kapcsolattartás, valamint az utánpótlás kérdése. Egy ki-

semer drámája, bizonytalansága, szerencsétlensége rajzolódik ki előttünk: a rendszer sátáni megosztó módszerével állít szembe egymással kiszolgáltatott embereket és az erő(szak) oldalán álló megfigyelőt száncmasszá teszi, míg a megfigyelt szerzetesek ebben a történetben kitartásukkal erkölcsi győztesekké válnak.

Dr. Kruppa Tamás: A vér teológiája

Az ószövetségi tisztasági szabályok szerint csak kóser vágással leölt vértelen hús fogyasztása volt engedélyezett, aminek a magyarázata az, hogy az élet, amelynek a testben keringő vér jele és hordozója is Isten sajátja. Ezért súlyos bűn a gyilkosság az emberi vérontás, viszont a legnagyobb áldozat, ha valaki életét adja, vagy vérét ontja egy Isten előtt kedves ügyért, vagy másik emberért. Ahogy Szent Pál apostol tanítja, jó emberért is kevesen adják életüket. Jézus viszont tulajdon vérével lépett be értünk a szentélybe a Zsidókhoz írt levél szerint, az utolsó vacsorán pedig feloldotta az ószövetségi vér tilalmát, hiszen kifejezetten megparancsolta, hogy igyunk az Ő kelyhéből mindnyájan, ami az Új szövetség az Ő kiontott vérében. Ezután az apostoli zsinaton a keresztények a kóservágás törvényét is hatályon kívül helyezték. Véget ért a böjti várakozás, miután már részesedhetünk Krisztus vérében, az Isteni életben, anélkül, hogy tisztátalanná válnánk. Az Eukarisztiában Krisztus vére, mint Isten Bárányának kiontott vére, valóságos ital. Akik tisztára mosták magukat a Bárány vérében, azok már tiszták. A mennyből alászállt élő kenyérben, az Eukarisztiában, ami maga Krisztus részesedve, nem akad torkunkon a szent falat, mert nem csak eszünk az Emberfia testét, iszunk a bárány vérből is, ami által a legszentebb kenyérben, nem ítéletünkre és kárhozatainkra, hanem lelkünk és testünk meggyógyulására, és az örök élet elnyerésére részesedünk.

Dr. Obbágy László: A szépség útja - Új hangsúlyok a katekézis új direktóriumában

Közel negyed évszázadot követően megjelent a Vatikánban a katekézis új direktórium. Írásomban e dokumentum elemzésére vállalkozom. Először ismertetem a direktórium előzményeit, bemutatom a II. Vatikáni Zsinatot követő időszak kateketikai dokumentumait. Ezt követően beszámolok az új direktórium keletkezésének körülményeiről, Ferenc pápa írásainak meghatározó háttéréről, az Új Evangelizáció Pápai Tanácsa munkájáról. A tartalmi elemzés három fő pontjában a direktórium legjelentősebb újdonságait állítom elemzésem középpontjába. Az első ezek közül a katekézis kérügmatiszti karaktere, amely elválaszthatatlan a műsztagógiától és

a katekumenális jellegtől. Utóbbiakra részletesen nem térek ki, a katekézis kérügmaticus karakterének értékeire irányítom a figyelmet. Második mozzanatként a katekézist mint a szépség útját vizsgálom. A *via pulchritudinis* igazi gondolati gyöngyszeme a direktóriumnak, amely vonzó módon jellemezheti meg a jövő katekéziséét. Elemzésem harmadik kiemelt tárgya a keleti egyházak kateketikai modellje, amely első alkalommal kap helyet katekéziséhez kapcsolódó hivatalos vatikáni dokumentumban. Meglátásom szerint ez a kateketikai vízió nem csupán a keleti katolikusok útját jelöli ki, tanulságos lehet a nyugati egyház számára is. E meghatározó mozzanaton túl a direktórium egyéb témái közül kiemelem még a katolikus iskolák témakörét, a jegyesek felkészítésének katekumenális jellegét, valamint a bátorítást a kreativitásra. A direktórium alapvetésének és szemléletének életre váltása a helyi egyházakra vár.

Dr. Soltész János: Erényesség és üzleti siker?

Az előadás tartalma: Bevezetés, 1. A négy erkölcsi erény jelentősége a vállalkozás keretében; 2. A mértékletesség erényének fontossága, feladata; 3. A munkafüggő vállalkozó és a mértékletesség; 4. A mértékletesség gyakorlatának elsajátítása; 4.1. A magány és a csend készsége; 4.2. Az ünnepek szerepe; 4.3. A szolgálat; Befejezés.

Urbán Evariszt: A szolgáló (δοῦλος) funkciójának, mint az ἀπόφασις megélőjének szerepe a bizánci eredetű isteni Liturgiákban

A tanulmány nem az isteni Liturgiák (Byz-BAS, CHR, JAS¹) keletkezésének történeti megfontolásaira helyezi a hangsúlyt, hanem a már kezünkben tartott szent szertartások eszmeiségének egy karakteres szemléletmódját, jelesül az apofatizmust teszi meg vizsgálódásának tárgyává a szolgáló (δοῦλος) korrelációjában². Ennek különleges és specifikus oka az, hogy több katolikus és neoprotesztáns tanulmány szeretné marginalizálni az apofatizmus funkciójának jelentőségét, vagy legalábbis csökkenteni annak rendeltetését mind a teológiában, mind a spiritualításban, mégpedig a pozitív teológia emberléptékű kijelentéseire képest, különösen is nyomatékosítva az elsőnek említett irányzat fajsúlyosan elválasztó szerepét az Isten és az ember kapcsolatára vonatkozóan. A mai kor alkalomadtán

1 Byz-BAS: Nagy Szent Baszileiosz-féle Szent Liturgia bizánci változata; CHR: Aranyszájú Szent János Szent Liturgiája; JAS: Szent Jakab apostol Szent Liturgiája

2 Az apofatizmus, röviden összefoglalva, olyan vallásos ismeretelméleti megközelítést jelöl, mely alapján Isten és lényege megismerhetetlen, mert Ő teljesen más, mint az ember. Csak olyan, a negatív teológia által használt terminusokkal lehet körülírni Istent, melyek a pozitív állításokat tagadják.

egyoldalú teológiai mondanivalója mellett épp azt óhajtom kidomborítani ebben a kurta liturgikus esszében, hogy az apofatikus látásmódnak milyen impozáns és ellenállhatatlan egységesítő ereje van a Teremtő és a liturgikus szolgáltató, mint isteni alkotás viszonyában, miközben lehetséges válaszokat keresek arra is, hogy az apofatizmus két útja által generált misztikus uniónak pusztán csak felemelő képe vagy ontológiai valósága az isteni Liturgia. Továbbá arra is kísérletet teszek, hogy kitérjek a látható és a láthatatlan, egyébként egymástól elválaszthatatlanul egységes világnak, az emberi törekvés szempontjából azonban minduntalan és folytonosan bekövetkező frakciójára, ahelyett, hogy az azokat összekapcsoló isteni Liturgiában megélt teljes nem-tudás apofatikus tapasztalata a szemlélődés helyévé emelkedne, illetve a Megismerhetetlen jelenlétének tudatosításává alakítaná át a bizánci gyökerű istentiszteleteket.

MULTIDISZCIPLINÁRIS SEKCIÓ

Makszim Györgyné dr. Nagy Tímea – Barabásné dr. Kárpáti Dóra: Hagyományos versus duális képzés, avagy egy kutatás tapasztalatai a Nyíregyházi Egyetemen

Tanulmányukban a hagyományos és a duális képzés összehasonlítását tűzték ki célul a Nyíregyházi Egyetem közgazdász hallgatói körében végzett empirikus kutatás alapján. Kérdőíves felmérés segítségével vizsgálták a 2020 januárjában végzett gazdálkodási és menedzsment szakos, nappali tagozaton lévő hallgatók képzésről kialakult véleményét, jövőbeli terveit, szakmai gyakorlati képzés során fejlődő kompetenciáit. Céljaik között szerepelt többek között annak vizsgálata, hogy van-e különbség a hagyományos és a duális formában végzett hallgatók karrierjövőképében, elhelyezkedési lehetőségeiben, és nem utolsósorban képzés során kialakult kompetenciáik között. Az eredmények egyértelműen alátámasztják a duális képzésben rejlő előnyöket, melyek a hallgatók elhelyezkedési esélyeiben és kompetenciáiknak fejlődésében figyelhetők meg.

Makszim Györgyné dr. Nagy Tímea – Barabásné dr. Kárpáti Dóra: Helyzetkép Szabolcs-Szatmár-Bereg megye üzleti vállalkozásairól, különös tekintettel a startup vállalkozásokra

A makrogazdasági fejlődést meghatározó fontosabb tényezők, így többek között a bruttó hazai termék alakulása, a K+F tevékenység, a gazdálko-

dó szervezetek száma, tevékenysége, a beruházások nagysága stb. alapvető területi differenciákat jeleznek. A következőkben a Központi Statisztikai Hivatal adatait felhasználva kívánjuk körvonalazni, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében hogyan alakulnak a vállalkozások szerkezeti jellemzői, különös tekintettel a startup vállalkozásokra.

Kutatásunk célja, hogy bemutassuk a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei vállalkozási szféra helyzetét, illetve feltárjuk a megyei vállalkozói szféra főbb jellemzőit az ezredfordulótól napjainkig. Vizsgáljuk továbbá azt is, hogy milyen hatással van a vállalkozói társadalom a térség gazdasági helyzetére, fejlődésére, illetve megfelelőek-e Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a feltételek a startup vállalkozások megtelepedésére.

A vizsgálati célok elérése érdekében szakirodalom-kutatás mellett másodlagos statisztikai adatok gyűjtését és elemzését végeztük el. Az adatok forrásául a KSH (1999–2018) hivatalos közleményei szolgáltak.

Dr. Jankáné prof. dr. Puskás Bernadett: Egy kortárs életmű kutatása. Módszertan, problémák és felismerések

Puskás László görögkatolikus pap és képzőművész életművét bemutató kutatás kérdéseit vizsgálja az előadás. Kortárs életművek vizsgálata az alkotó által biztosított műtárgylisták, életrajz, interjúk, művészetkritikák alapján történik. Azonban Puskás László nem tartotta lényegesnek eredményeinek pontos számbavételét, ezért néhány katalóguson és interjún kívül csak a falképek rövid listája állt rendelkezésre. Mivel a családi emlékezet is tévedhet, a régi művészet kutatásakor alkalmazott módszertan követése vált szükségessé, levéltári forrásokkal, életrajzi kronológiájával való összevetés. Mivel az alkotómunka öt éve abbamaradt, nem szokványosan oeuvre-katalógus is készülhetett. Kellő rálátással fel lehetett állítani az életmű periódusait, megragadni a stílusfejlődést és annak fordulópontjait, melyet az előadás is tárgyal.

Dr. Schmercz István: A tanulók észlelési sajátosságaihoz igazodó fejlesztés

A tanulmányban arra keresünk választ, hogy a tanulók észlelési sajátosságait figyelembe vevő órai munkafeltételek biztosítása és a tanórai differenciálás keretében megjelenő tanulókhoz igazodó tanulási stílusnak milyen szerepe lehet a tehetségfejlesztésben. A tehetség két elemét emeljük ki az intelligenciát és a kreativitást. Ez utóbbi vizsgálatára a divergens gondolkodási képességeket (fluencia, flexibilitás és originalitás) használjuk. Eredményeink alapján bármelyik tanulókhoz igazodó stílus fejleszti ezeket

a tényezőket. A fejlesztés mértékének összehasonlítására alkalmas standardizált regressziós együtthatókat is meghatároztunk.

Dr. Szabóné dr. Berta Olga: Online oktatás kutatásának részeredményei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei felsőoktatási tapasztalatok tükrében

2020 jelentős változást hozott az egész világon, így hazánk életében is. Megjelent a Covid-19 vírus, ami teljesen átalakította az emberek mindennapjait. A fertőzés első komoly hulláma 2020 márciusában érte el Magyarországot, amikor karantén alá került szinte a teljes gazdaság, elsőként az felsőfokú oktatás, melyet rövid idő alatt az alap és a középfokú oktatás követett. Munkatársaimmal készítettünk egy kérdőívet, melyben arra a kérdésre keressük a választ, hogyan élték meg a hallgatóink ezt az időszakot, milyen tapasztalatik voltak az oktatással, az oktatókkal kapcsolatban. A kitöltők között voltak a Szent Atanáz Görögkatolikus Főiskola hallgatói is. Ugyanakkor arra is kerestük a választ, hogy a tapasztalatok fényében hogyan tudunk jól, még jobban oktatni, esetleg a jelenléti oktatás során új módszereket is alkalmazni, melyek hatékonyabbá, érdekesebbé teszik a munkánkat.

Ungvári Sándor: A szociális ellátás aktualitása a Görögkatolikus Metropóliában

Az ellátás aktuális feladatait a változó külső környezetben mutatja be. Ma az idősek a világvárvány legveszélyeztetettebb csoportját jelentik. Így kettős feladatot kell megoldani: egyrészt a járványügyi védekezés megszervezését, másrészt a bentlakók életminőségének és szubjektív egészségtudatának védelmét. A kutató értelmezi az egyház mai szerepét a 2020. évi XXVIII. törvény alapján, amely az egyházak szerepének megerősítését mondja ki a szociális ellátás terén. Kutatásában vizsgálja, hogy a szubjektív jólétet a politikai, a gazdasági, a szociális és a technikai tényezők hogyan határozzák meg. A SWOT analízis módszerével határozza meg az erősségeket és a gyengeségeket, melyből a legfontosabb: a fejlesztés komoly feladatát jelenti a felújítások anyagi feltételének megteremtése. A szociális ellátás erősségei: a szakemberek fegyelmezett viselkedése és szaktudása, a vezetői réteg relatív fiatalsága, a racionális gazdálkodás miatt az infrastrukturális fejlesztések megvalósítása és az EU-s források kihasználása. A minőségi munka javulását tükrözi az is, hogy az egészségügyi ellátó rendszer elszívó hatása csökken.

A két szekcióban 13 előadás hangzott el. A konferenciába bekapcsolódók száma 27 volt. A továbbiakban azoknak az előadását közöljük, akik kérték a megjelentetést.

TEOLÓGIAI SZEKCIÓ

SZENT ATANÁZ GÖRÖGKATOLIKUS HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA

DR. IVANCSÓ ISTVÁN

Önreflexió a Magyar Tudomány Napja 2020 alkalmából: egy esztendő tudományos munkásságának összefoglalása

Bevezetés

Amikor hajdanán a Magyar Akkreditációs Bizottságban dolgoztam, az egyik híres és valóban nagy tudású budapesti professzortól egy meglehetősen pesszimista megnyilatkozást hallottam. „Lassan elérem a nyugdíjkorhatárt – mondta –, és mi marad utánam? Kínnal-keservvel összegyűjtött könyveim jobb esetben a könyvtárba, rosszabb esetben ebek harmincadjára kerülnek. Nagy gonddal, óriási munkával megírt egyetemi tankönyveimet és jegyzeteimet nem fogják használni, mert jönnek az újabbak és újabbak. Családom sincs, melynek tagjai emlékeznének rám. Mi marad hát utánam abból a tudományos munkából, aminek egész életemet szenteltem?” – Bizony, nagyon letargikus megnyilatkozás volt ez a híres tudós részéről.

S íme, ennek ellentmond a Magyar Tudomány Napja, melynek 2020. évi mottója: „Jövőformáló tudomány”. Igenis, én – az ezt a mottót megálmodó tudósokkal együtt – hiszem és vallom, hogy a legcsekélyebb tudományos eredménynek is van értéke. Ugyanis a tudományos munka révén nem marad ugyanolyan a világ, mert végezzék bár az élet bármely területén, az eredménye kisebb-nagyobb mértékben, de változtatja, formálja a világunkat. A tudományos józansággal gondolkodó ember pedig lelkiismeretbeli kötelességének tartja annak elősegítését, hogy ez az alakítás a jó irányba haladjon.

Ugyanakkor azt is figyelembe kell venni – bár lehet elcsépelet szlogennek is tekinteni, igaza mégis megmarad –, hogy a jövő a múltra épül. Bizony, nagy baj lenne, ha az „a” betűt vagy a „2 x 2”-t ma újra ki kellene találni,

most kellene felfedezni! Ámde felhasználjuk az előttünk elvégzett tudományos kutatás és munka eredményeit, s ez adja azt a szellemi többletet, amivel előbbre tudunk lépni, hogy ne kelljen folyamatosan az alapok lerakásával és az esetleges állandó ellenőrzésével foglalkoznunk. Valójában így tudjuk a jövőt formálni a tudománnyal: ha energiáinkat nem kell a röghöz kötni.

Persze, gimnáziumi éveinkben még nem foglalkoztunk olyan magasröptű gondolatokkal, hogy mi majd mennyire fogjuk a tudományos munkánkkal a jövőt formálni. De azért a becsületes következetességgel végzett tanulás meghozta némileg az eredményét. Visszaemlékezve mondhatom, hogy a párhuzamos osztályba járó társammal kimondatlanul is rivalizáltunk. Ő is éppen olyan falusi iskolából érkezett a piarista atyákhoz, mint jómagam; mindketten osztott osztályban tanultunk az általános iskolában; egy tanító nénink volt csupán. S riválisomból oktatási miniszter, majd a Magyar Tudományos Akadémia elnöke lett. Jómagamról itt hadd ne szójak, mondják el mások, amit akarnak. – Mindenesetre az említett példa igazolja, hogy egészen alulról indulva is el lehet érni valamit még a jövőt formáló tudomány területén is.

Az említett professzor bizonyára túllendült a pesszimista szemléletén, hiszen a nyugdíjazása óta eltelt utóbbi évtizedben is sok tudományos munkát publikált: formálva a jövőt, illetve erősítve és gazdagítva azt az alapot, amire a következő nemzedékek tudósai, kutatói és – egyáltalán – a tudományos munkával bármilyen szinten foglalkozó személyek rábízhatják magukat, illetve az eredményeiket ráépíthetik.

Főiskolánk Pedagógiai Intézete azzal a felhívással fordult az oktatókhoz, hogy kapcsolódjanak be a Magyar Tudomány Napja 2020 rendezvénysorozatba, mint eddig is, vállaljanak és tartsanak előadásokat, amelyek publikálva is lesznek. A tudományos rektor helyettes pedig kiegészítette ezt a felhívást: „A Tudomány Napi Konferencia intézményünk életében arra hivatott, hogy minden kolléga bemutathassa az elmúlt évben folytatott kutató munkájának az eredményeit... Tehát az »ünnepen« elhangzott előadások témája nem egy teljesen új, erre az alkalomra végzett kutatás eredményeit hivatott közölni, hanem legyen ez az elmúlt esztendő tudományos tevékenységének az összefoglalója.” – A következőkben ezeknek a felhívásoknak kívánok eleget tenni.

Tehát az elmúlt esztendő – a 2019. évi tudományos konferencia – óta eltelt időszak kutatási és tudományos eredményeit foglalom össze a következőkben.

I. Kutatási területek

1/ Általánosan

Fő kutatási területem továbbra is „szent teológia”, illetve azon belül a bizánci egyház liturgiája maradt. Benne pedig kiemelt jelentőséget kapott és kap a magyar görög katolikus egyház liturgikus hagyományának kutatása, dokumentálása és ápolása. Ezzel szorosan együtt jár a görög katolikus egyházunk történetére való bizonyos mértékű reflexió is, hiszen a liturgiája el nem választható ettől. – Publikációim legnagyobb része is ezeken a területeken látott napvilágot.

2/ Részletes kutatási témák

Az áttekintendő időszakban három hosszabban tartó kutatási témával foglalkoztam, s mind a hárommal a saját szakterületemen.

[1.] *Liturgikus rendelkezések* – A miskolci apostoli exarchátusban Papp Antal címzetes érsek által körlevélben megjelentetett liturgikus rendelkezéseket kutattam fel és gyűjtöttem össze. Ezzel ez a munka teljessé vált, mert 1998-ban már megjelentettem azt a kötetet, amely a hajdúdorogi egyházmegyében kiadott liturgikus rendelkezéseket tartalmazza. Miskolc esetében sokkal nehezebben ment a gyűjtő munka, mert itt nincs a körleveleknek olyan gyűjteménye, mint az egyházmegyében. – Bízom benne, hogy kutatásom révén mégiscsak sikerült a levéltárosoknak egy ilyen gyűjtemény összeállítására ösztönzést adnom. – Kutatási munkám eredménye napvilágot látott egy önálló kötetben, aminek bemutatása a megfelelő helyen megtörténik.

[2.] *Papi nekrológok* – Szintén az egyházmegyei körlevelekből kutattam fel és gyűjtöttem össze az elhunyt papokról szóló megemlékezéseket. Ez a kutatási téma is meglehetősen nagy munkát igényelt, ugyanis minden körlevelet át kellett nézmem, hogy a teljesség igényével dolgozhassam fel az anyagot. Így tehát nemcsak a hajdúdorogi egyházmegye körleveleiben található nekrológokat gyűjtöttem össze, hanem ugyanúgy a miskolci exarchátus körleveleiből is kigyűjtöttem azokat. Ez az anyag még publikálásra vár, de remélem, hogy még a 2020. esztendőben napvilágot lát könyv formájában, hogy ezzel is sikerüljön papjaink emlékének megőrzéséhez hozzájárulni.

[3.] *Papi koszorúmegváltások* – Egyházmegyei körleveleinkben a papokról szóló nekrológok után áll egy megjegyzés: „koszorúmegváltás”. Egyházunkban 1953 és 2002 között volt intézményesítve az a rendszer, hogy a papok és egyházközségek egy meghatározott összeget befizettek az egyházmegyei irodába, és halál esetén ebből kapott a család úgynevezett koszorúmegváltást, segélyt. – Ezt a témát szintén a körlevelek alapján dolgoztam ki, ami ugyancsak hamarosan napvilágot lát tanulmány formájában.

2. Publikációk

Az elmúlt esztendőben – tehát 2019 novembere óta – eddig 85 publikációm jelent meg nyomtatásban. További öt áll megjelenés alatt (három tanulmány magyar nyelven, egy olaszul és egy recenzió németül), melyek szintén ez idő alatt készültek. Egy esztendő tudományos munkálkodásának eredményét tehát összesen 90 írásom igazolja. Mindezek skálája változatos. Legnagyobb részét a katolikus hetilapunkban megjelent publicisztikai írások teszik ki (*Új Ember*: 52; *Fülöpi Hírek*: 1; *Kelet-Magyarország*: 1; *Görögkatolikus Szemle*: 1). Ámde hittudományi főiskolánk magyar és idegen nyelvű tudományos folyóirataiban, valamint külföldi tudományos folyóiratokban is jelentek meg tanulmányaim (*Athanasiana*: 3; *Folia Athanasiana*: 1 olasz; *Centralista*: 1; *Praeconia*: 1), azok összefoglalói (*Folia Athanasiana*: 3 angol), magyar nyelvű bizánci bibliográfia (*Folia Athanasiana*: 1 olasz), illetve recenzióim (*Athanasiana*: 5; *Praeconia*: 2. – ezek magyarul, illetve *Theologos*: 1 német). A különböző konferenciákon tartott magyar nyelvű (Budapest, Nyíregyháza, Szeged), illetve olasz nyelvű (Nagyvárad) előadásaim szövegei is napvilágot láttak tanulmányként. Néhány, összesen négy könyvbe is írtam egy-egy fejezetet (magyar nyelven). Végezetül saját könyveim is (összesen négy) megjelentek főiskolánk kiadásában, illetve az Örökségünk Könyvkiadó kiadásában. Természetesen ezek is mind teológiai jellegűek, illetve kötődnek a magyar görög katolikus egyházhoz és liturgiájához. – Pusztán irodalmi jellegű írásaimat itt nem sorolom fel.

1/ Újságcikkek

Nyomtatásban megjelent írásaim legnagyobb részét az újságokban megjelent cikkek teszik ki. Ámde ezek sem csupán ismeretterjesztő jellegűek, hanem tudományos megalapozottságúak. Ha nem újságban jelentek

volna meg, minden bizonnyal kritikus apparátussal, vagyis lábjegyzetekkel lennének fölszerelve.

[1.] Új Ember – Egy évtizede (2011-ben) kért fel az Új Ember című katolikus hetilapunk főszerkesztője, hogy a „Görög katolikus lelkiség” rovatba írjak cikket. Ekkor még csak néhány írásom jelent meg, de a következő esztendőttől (2012-től) rám bízta a rovat vezetését, azóta hetente jelenik meg itt írásom. A rovat terjedelme meg van határozva, így minden cikkemnek háromezer karakternek kell lennie. Az eddigi több téma után az elmúlt évben a vasárnapi evangéliumi szakaszokhoz írtam a lelkiségi magyarázatot – természetesen liturgikus szempontból –, az idei esztendőben pedig az apostoli szakaszokat igyekeztem magyarázni, ami az esztendő végéig ki fog tartani, így teljes gyűjteménye lesz (az evangélium-magyarázatok után) az apostoli szakaszok kommentálásának is. – Mindez tehát az adott időszakban, vagyis az elmúlt esztendei Tudomány Napjától 52 írást tesz ki.

[2.] *Fülöpi Hírek* – Áprilisban, a pünkösdhöz közeledve, felkérést kaptam egy újságcikknek a fülöpi önkormányzat lapjában való megírására. Ezt teljesen az előző kategóriához tudom társítani, ugyanis bár egy időszaki kiadványról, újságról van szó, a pünkösöd ünnepének tudományos, biblikus, liturgikus, történeti, liturgiátörténeti hátterét is igyekeztem beledogozni a terjedelmes cikkbe. Természetesen itt sem kerültek hozzá lábjegyzetek a kiadvány jellegéhez és összképéhez kellett alkalmazkodnom.

[3.] *Kelet Magyarország* – II. János Pál pápa születésének századik évfordulójára született egy olyan írásom, ami az egyházmegyei honlapon jelent meg. A megyei napilapunktól felfigyeltek rá, és egy kissé megrövidítve, szerkesztve átvették. Új címet adtak neki: „Két kézfogás emléke – a pápa ereje”. A tartalma azonban minden lényeges gondolatával megmaradt az írásomnak. Azt fogalmaztam meg, hogy a pápával való első kézfogásomkor, 1979-ben, egy éves pápaként, még éreztem kezének erőteljes szorítását. Halála előtt fél évvel viszont, 2004 decemberében, már teljesen erőtlen volt a keze, nekem kellett tartanom, miközben pár mondatot váltottunk.

[4.] *Görögkatolikus Szemle* – Az egyházmegyei honlapon megjelent, imént említett írásomat a görög katolikus havilapunk is átvette „A (szent) atyai kéz kettős ereje” címmel. Ez volt tehát az eredeti szöveg, és ez kerülhetett fel a publikációs listára.

2/ Tanulmányok folyóiratokban

Mivel főiskolánk *Athanasiana* és *Folia Athanasiana* című tudományos folyóiratainak főszerkesztője vagyok – sőt, jómagam jártam ki az akkori megyéspüspöknél, hogy egyáltalán elindulhassanak –, különös gondot fordítok arra, hogy rendszeresen közöljem bennük tanulmányaimat. Így történt ez az elmúlt, most áttekintett egy évnyi időszakban is. Emellett azonban az eperjesi egyetem teológiai karának *Theologos* című folyóiratában is jelentették meg írásomat, ahová szintén rendszeresen szoktam írni, általában olaszul. Az országos liturgikus folyóirat, a *Praeconia* csaknem minden számába kér tőlem tanulmányt, így most is publikáltam benne. A budapesti kispapok *Centralista* című folyóiratának szintén írtam.

[1.] *Athanasiana* – Az elmúlt esztendőben, amit most át kell tekintenem, két száma jelent meg a magyar nyelvű tudományos folyóiratunknak. A 49. számban két tanulmányt közöltem. (1.) Az egyik „A gyógyfüvek megáldása Keresztelő Szent János születésének ünnepén” címet viseli. Ennek az írásnak az a jelentősége, hogy komplex bemutatását adja a témának: biblikus, történeti, liturgikus és néprajzi szempontokat ötvöz egybe, miközben megadja az igazi teológiai jelentőségét. Emellett pedig azért is fontos, mert a téma kutatói a Szemerszky János által írt, a *Keleti Egyház* című folyóiratban megjelent rövid cikkekre szoktak hivatkozni. Itt pedig új és részletes ismereteket kaphatnak az olvasók és a téma kutatói. – (2.) A második tanulmánynak hosszú címe van: „A papszenteléshez kötődő emlékképeink gyűjtésének módszertana, folyamata, nehézségei, eredményei, további lehetőségei. A gyűjtemény és a publikáció áttekintése, valamint néhány különlegesség bemutatása”, és a tavalyi (2009. évi) Kutatók Éjszakája rendezvényünkön elhangzott előadásnak szerkesztett változatát tartalmazza. Mivel máshol nem lett publikálva, itt jelentettem meg. – (3.) A harmadik tanulmány, amely már az 50. számban látott napvilágot, kifejezetten liturgikus, illetve liturgiátörténeti jellegű: „Ünnepeljen az egész látható és láthatatlan világ...» – A feltámadás örömeinek hullámmzó áradása és csendesedése a húsvéti időszakban. Áttekintés a liturgikus könyvek és előírások alapján”. A címe el is mondja a tartalmát.

[2.] *Folia Athanasiana* – Mint ismeretes, főiskolánknak eme idegen nyelvű folyóirata évente egyszer jelenik meg. Az előbbihez hasonlóan – főszerkesztőként és példát mutatva – szintén törekszem arra, hogy minden számba írjak. A mostani, 21. számban egy érdekes liturgiátörténeti forrást

mutattam be 1880-ból „Un interessante documento liturgico dall’anno 1880: il Vangelo di Santa Pasqua in sette lingue diverse” címmel. Ennek érdekessége, hogy román területen jelent meg, és hét különböző nyelven tartalmazza a húsvéti evangéliumot. Nagyváradon tartottam a témáról előadást, és annak szerkesztett változata látott itt napvilágot.

[3.] *Centralista* – A budapesti központi szeminárium kispapjai 1831-ben hozták létre a Magyar Egyháziroldalmi Iskolát, melynek fóruma lett a *Centralista*. Évente kétszer jelenik meg. A kispapok elsősorban a saját tudományos írásaikat adják ki benne, de mindig szoktak volt „központistáktól” is közölni írást. Így történt ez most is, amikor „A papi jubileumok elnevezései” című tanulmányomat közölték benne. Egyedülálló könyvem után több publikációm is született a témában az évek folyamán, ez pedig – mint a cím is mutatja – az elnevezéseket tárgyalja, mégpedig a legelső, az ötéves jubileumtól kezdve a hetvenévesig.

[4.] *Praeconia* – Mint említettem, az országos liturgikus folyóirattól rendszeresen kapok felkérést tanulmány írására. Ez ebben az esetben úgy történt, hogy a főszerkesztő felfigyelt a *Centralistában* megjelent írásomra, és kérte az engedélyt a publikálására. Nem egyszerű másodközlésről van szó, mert bizonyos mértékben átdolgoztam az írást, viszont – érdekes módon – a címe ugyanaz maradt: „A papi jubileumok elnevezései”.

3/ Tanulmányok összefoglalói: Summary-k

A *Folia Athanasiana* folyóiratunk időről időre közli az *Athanasiana*-ban megjelent tanulmányok angol nyelvű összefoglalóit. Az elmúlt esztendő folyamán nekem három tanulmányomról jelent meg ilyen summary: (1.) a görög katolikus szentségimádásról, (2.) Papp Antal érsek liturgikus intézkedéseiről, (3.) Miklósy István püspöknek az első világháború idején kiadott liturgikus rendelkezéseiről. – Ez a három tétel is gazdagítja tehát a publikációs listámat.

4/ Bibliográfia

Ugyancsak a *Folia Athanasiana* folyóirat közli tematizált rendben az egy-egy esztendő folyamán megjelent magyar nyelvű, a bizánci egyházra vonatkozó bibliográfiát. Alapot ehhez az *Athanasiana*-ban publikált anyag szolgáltat (ami nem az én munkám eredménye). Ám azt felhasználva és kiegészítve készítettem a 21. számba is a bibliográfiát.

5/ Recenziók

A tudományos kutatáshoz és munkához hozzátartozik a tudományos szakirodalom nyomon követése, illetve az ezen a téren megjelent művek ismertetése. Az elmúlt időszakban – tehát a tavalyi Tudomány Napja óta – összesen nyolc recenzióm jelent meg. Ezek közül hét magyar, egy pedig német nyelvű. Itt a megjelenési helyük alapján csoportosítom őket.

[1.] *Athanasiana* – (1.) Simon Attila új kottás énekes könyvéről (irmológionjáról) saját folyóiratunkban írtam először „Énekeljetek a mi Istenünknek, énekeljetek!» (Zsolt 46,7)» címmel. Igyekeztem teljes körű bemutatást adni erről a fontos műről, mert 1906 óta ez az első teljes irmológion. (2.) Eddig egyedülálló hatalmas, öt kötetes műnek egy kötetben magyar való összefoglalását szintén a mi folyóiratunkban ismertettem először „Kézikönyv a liturgiatudományról magyar nyelven» címmel. (3.) Írtam a „Rókahegyi Görög Esték I. – Tanulmánykötet» című könyvről is, aminek sok ünnepi és liturgikus vonatkozása van, tehát beleillik az összképbe. (4.) A rítusunkat, illetve görög katolikus papságunkat (is) érintő könyvről – magyar nyelven való megjelenése után azonnal – írtam egy nagyon hosszú és részletes ismertetőt, megvédve egyházunk ősi gyakorlatát, illetve görög katolikus papságunkat, hogy tudniillik nem vagyunk „másodrendű papok». Folyóiratunkban „XVI. Benedek pápa és Robert Sarah bíboros: »Szívünk mélyéből« – könyv a papságról, a cölibátusról és az egyház válságáról» címmel látott napvilágot az ismertető. (5.) Szent II. János Pál pápa önéletrajzáról szintén írtam egy recenziót a folyóiratunkban „Pápai önéletrajz» címmel.

[2.] *Praeconia* – (1.) Az új irmológionunkról az országos liturgikus folyóirat számára is írtam egy recenziót, amely nem egyszerűen a mi folyóiratunkban közölt anyag másolata. Teljes címe, ahogy itt megjelent: „Simon Attila: Uram, nyisd meg ajkaimat! Görögkatolikus liturgikus kottás énekeskönyv. Irmológion, Budapest 2019, 1023 oldal». (2.) Egy, az *Athanasiana*-ban megjelent recenziómnál rövidebb ismertetés is napvilágot látott az országos folyóiratban: „*A liturgiatudomány kézikönyve*, szerk.: Pákozdi István és Somorjai Ádám OSB, Budapest, Szent István Társulat, 2020, 569 oldal».

[3.] *Theologos* – Az eperjesi egyetem teológiai fakultásának tudományos folyóiratában egy érdekes, görög katolikus vonatkozású recenziómat tettem közzé. Az Olaszország déli részén található lungroi görög katolikus

egyházmegye centenáriuma jelenti meg olasz nyelven egy könyv. Ennek ismertetését írtam meg német nyelven. Recenzióm címe: „Pietro Lanza – Demetrio Guzzardi (hsg. von): *Eparchia di Lungro: una piccola diocesi per i fedeli italo-albanesi precursori del moderno ecumenismo*, (*Die Eparchie von Lungro: Eine kleine Diözese für die italienisch-albanischen Gläubigen – Vorläufer des modernen Ökumenismus*), Cosenza, 2019. 96 S. ISBN 978-88-8276-528-6“

6/ Tanulmány tanulmánykötetben

A vizsgált időszakban, tehát a tavaly novembere óta négy tanulmányom látott napvilágot különböző tanulmánykötetekben. Ezek a következők:

[1.] A Kuminetz Géza által szerkesztett, *Tanulmányok a keresztény bölcselet, a katolikus teológia és a kánonjog köréből* című kötetben látott napvilágot a Szent István Tudományos Akadémián tartott székfoglaló előadásomnak szerkesztett szövege, melynek címe: „A szentségimádás a magyar görög katolikus egyházban – Liturgiátörténeti emlék az Eucharisztia Világkongresszusra készülve”.

[2.] Olasz nyelven jelent meg a hittudományi főiskolánk liturgikus oktatásában használt jegyzetekről és tankönyvekről írt tanulmányom. A szöveg eredetileg egy Nagyváradon tartott nemzetközi konferenciára készült, ahol olaszul adtam elő. Címe: „Mezzi dell’insegnamento superiore liturgico nella Chiesa greco-cattolica ungherese, con particolare riguardo ai libri d’insegnamento e ai volumi delle dispense (1950-2015)”, in Alexandru Buzalic – Ionuț Mihai Popescu (ed.), *Universitatae Babeş-Bolyai la sută de ani. Trecut, prezent și viitor*, Presa univ. Clujeană Clujeană 2019, 161-187.

[3.] A „Rókahegyi Görög Esték” című rendezvénysorozat tudományos előadásai között tartottam a „Veronika kendője, vagy a nem kézzel festett Krisztus-kép?” című előadásomat. Ennek szövege az általam szerkesztett kötetben található: *A Rókahegyi Görög Esték I. sorozatának a nyíregyháza-rókahegyi görögkatolikus templomban elhangzott előadásainak szerkesztett változata*, Nyíregyháza 2020, 95-107.

[4.] A szegedi egyetem néprajzi tanszéke által szervezett konferencián is tartottam egy előadást „A szentáldozás alatti énekek a görög katolikus liturgiában, különös tekintettel az imakönyvek népénekeire” címmel. Ezt az előadást a következő kötetben adták ki a budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusra való készüllet gyanánt: „*Leborulva áldlak...*” – Az

Oltáriszentség és az Úrvacsora a magyarországi vallási kultúrában, (A Szent István Tudományos Akadémia Kiadványai 1.), Budapest 2020, 209-246.

7/ Könyvfejezet

Külön kategóriát képeznek a könyvfejezetek. Az elmúlt esztendő folyamán különböző kötetekben jelent meg egy-egy olyan fejezet, melyet én írtam. Összesen négyet lehet felsorolni.

[1.] Egy régebbi önálló liturgikus tanulmányomat jelentették meg az idei kalendáriumunkban „Ki a benne részesülőket megszenteli” címmel. Eredetileg Rómában, 1980-ban látott napvilágot a Lékai László bíboros úr köszöntésére összeállított kötetben. Azért is tartom fontosnak ezt a másodközlést, mert az eredeti kötetből nincs példány. Hosszas, több irányú kutatásom nem járt eredménnyel: sem Rómában, sem Esztergomban, sem Kalocsán nem található az eredetileg két példányban készült könyv egyike sem. Most viszont változtatás nélkül olvasható az egykori tanulmány.

[2.] Pákozdi István írt a római katolikus liturgiáról egy könyvet. Ebbe kért egy fejezetet tőlem, mivel nagyon szereti a görög katolikusokat. „A leti liturgiáról” címmel jelent meg ez a tanulmány, illetve könyvfejezet.

[3.] A „Pedagógusok arcképcsarnoka” című kötetben látott napvilágot az a fejezet, amit Ivancsó László egyetemi oktatóról írtam. Életrajzi jellegű, de teljesen tudományos feldolgozás.

[4.] Egy rövid fejezetet jelent az az írásom, amit „Beszámoló az ötödik előadásról – Filmvetítés volt a Rókahegyi Görög Esték ötödik alkalmán” címmel tettem közzé a tudományos előadások szövegét közlő kötetben.

8/ Könyvek

Minden bizonnyal az önálló kötetek jelentik a tudományos munka csúcspontját. A most vizsgált időszakban, vagyis a tavalyi Tudomány Napja óta négy önálló kötetem jelent meg. Ezek között az első három rövidebb liturgikus publikációk, illetve fordítások gyűjteménye egybeszerkesztve. A negyedik viszont olyan gyűjtemény, amelyhez hosszas kutató és gyűjtő munka igényeltetett. A miskolci apostoli kormányzóság körleveleiből kellett összegyűjteni a liturgikus rendelkezéseket, ámde előbb magukat a körleveleket kellett megszerezni. Ugyanis Miskolcon nincsenek úgy egybeszerkesztve, mint a hajdúdorogi egyházmegyében. Végül siker koronázta a gyűjtést, és így megjelenhetett a kötet, s vele együtt teljessé vált a magyar görögka-

tolikus egyház liturgikus rendelkezéseinek forrásgyűjteménye, ugyanis a hajdúdorogiakat már 1998-ban megjelentettem. – Az alábbiakban legyen szabad csupán a bibliográfiai adatait megadni a négy könyvnek:

[1.] *A szentségekről*, (Bizánci Lelkiségi Örökségünk 4.), Nyíregyháza 2019.

[2.] *A nagyböjti és a húsvéti időszak kontákjai*, (Bizánci Lelkiségi Örökségünk 5.), Nyíregyháza 2020.

[3.] *Liturgikus szilánkok*, (Bizánci Liturgikus Örökségünk 6.), Nyíregyháza 2020.

[4.] *Papp Antal érsek, miskolci apostoli kormányzó körlevélben megjelentett liturgikus rendelkezéseinek forrásgyűjteménye*, (Szent Atanáz Gör. Kat. Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék 45.), Nyíregyháza, 2020.

Befejezés

Személyes vallomással kezdtem. Legen szabad ugyanígy bezárnom mondanivalómat. Óriási traumaként éltem meg a következő eseményt. A Budapesten lakó húgom jó néhány évvel ezelőtt elhozta nekem a Hittudományi Akadémián készített licenciátusi dolgozatom és doktori disszertációm eredeti, első példányát, amit még írógéppel írtam. Ezek voltak azok, amelyeket annak idején Vanyó professzorhoz kellett beadnom, s így a tanszéki szobába kerültek. Húgom az egyetemi templom oldalánál lévő kuka mellett felstócolt kupacból mentette meg őket. A tanszékvezető váltással kerültek a kukába. – Igaza lenne a bevezetőben említett professzornak: „Mi marad utánunk”? Nem! Azért én hiszem, hogy a „jövőformáló tudomány” eredménye nem vész a semmibe!

A vér teológiája a keresztény hitben

1. A vér fogyasztásának és a vérontásnak a megítélése az Ószövetségben

1.1. A legelső idők étkezési szabályai

A Teremtés könyve szerint Isten először csak növényi táplálékot adott az állatoknak és az embereknek egyaránt. Ezt mondta: *„Nézzétek, nektek adok minden növényt az egész földön, amely magot terem és minden fát, amely magot rejtő gyümölcsöt érlel, hogy táplálékotok legyen. A mező vadjainak, az ég madarainak s mindennek, ami a földön mozog és lélegzik, minden zöld növényt táplálékul adok.”* Úgy is történt.” (Ter 1,29-30)

„Ekkor az Úristen parancsot adott az embernek: „A kert minden fájáról ehetsz. De a jó és rossz tudás fájáról ne egyél, mert amely napon eszel róla, meghalsz.” (Ter 2,16-17) Az egyetlen étkezésre vonatkozó szabály tehát az volt, hogy ne egyenek a jó és a rossz tudásának fájáról.

1.2. Az Özönvíz utáni parancsok és engedmények

„A föld minden állata, az ég minden madara, a föld minden csúszómászója és a tenger minden hala féljen és rettegjen tőletek: a kezetekbe adom őket. Minden, ami él és mozog, szolgáljon nektek eledelül, mindent nektek adok, mint a zöld növényt. Csak élő állatot vérével együtt nem ehettek. A ti véreteket, éltető véreteket is számon fogom kérni. Számon kérem minden állattól és minden embertől. Mindenkitől, még a testvértől is számon kérem az ember életét. Aki embervért ont, annak ember ontsa ki a vérét, mivel Isten saját képmására teremtette az embert.” (Ter 9,2-7)

Egyes zsidó hagyományok, különösen a Hénok könyvére hivatkozva tanítják, hogy a vízözön után bukott angyalok szexuális kapcsolatba kerültek

állatokkal és emberekkel egyaránt és ez okozta az állatok és emberek elvadását, miáltal ragadozóként egymásnak estek, hogy „*felfalják egymást és igyák egymás véréét, és a föld vádat emelt a törvénytelenek ellen.*” (Hénok 7,6)

Elképzelhető-e és állítható-e, hogy a tisztán szellemi természetű angyaloknak, akiknek keresztény hitünk szerint csak a velünk való kommunikációhoz szükséges erővel létrehozott látszólagos testük lehet, lehetséges lehet olyan szexuális viszonyt létesíteniük emberekkel, amely még utódokat is eredményez? Ha pedig ez meg is történt, akkor megtörténhet újra? Nincs erről információnk. Mit akar mondani a Teremtés könyve 6. fejezete? Kik lehetnek az ott emlegetett „Isten fiai”, vagy „Isten angyalai”, ha a Septuaginta kanonizált terminológiájának megfogalmazását idézzük. Kikre vonatkozik az itt használt héber nefil (bukott) megnevezés? Kik ezek az óriás, erős, hős férfiak? És ha valóban volt ilyen keveredés, akkor milyen utódokat nemzettek? Köztünk élhetnek azok ma is? Miként érinti ez az egész üdvtörténetet? Apokrif források szerint a Nefilek felélték az emberek által termelt javakat, és az állatok, majd az emberek ellen is fordultak, és rászoktak a húsevésre. Hedonista lakomáikon pedig már nemcsak emberi húst fogyasztottak, de a vérüket is megitták.

Még ha figyelmen kívül hagyjuk a ma már nem kánoninak számító Hénok könyvi utalásokat és csak a Teremtés könyve 9. fejezetére figyelünk, akkor is láthatjuk, hogy akkor, amikor Isten megengedte az embernek egyes állati eredetű eledelek fogyasztását, ugyanakkor megtiltotta a bennük lévő vér elfogyasztását, vagyis, amikor először fölmerül a húsevés megengedettsége, az is egyértelmű lesz, hogy ez csak teljes kivéreztetés után lehetséges.

Hénok könyve és a Krisztus előtti második században keletkezett, szintén apokrif Jubileumok könyve¹ olyan információt tartalmaz, miszerint a vízőzön körüli időkben elvadult és erőszakossá vált emberek körében is elterjedt a kannibalizmus és a vérivás, Istent ez ösztönözte arra, hogy törvényben megtiltsa a vér mindennemű fogyasztását.

¹ Ez az irat nem kanonizált irat, és teljes terjedelmében csak etióp fordításban maradt fenn, de a Holt-tengeri, Qumráni tekercsek közt talált héber nyelvű töredékei igazolták a szöveghűségét és ősi eredetét. Vö.: 4Q216, 4Q218-224, 3Q5, 2Q19, 4Q176, 1Q17-18, 2Q20

1.3. Vérteljesítés elleni rendelkezések a mózesi Törvényben

„Bárhol laktok is, ne egyetek a vérből, sem a szárnyasokéból, sem a marhákéból. Aki a vért elfogyasztja, bárki is, ki kell irtani népéből.” (Lev 7,26-27)

„Ha Izrael házából bármelyik ember vagy bármelyik köztetek élő idegen vért eszik, mindegy hogy milyen vért, ellene fordulok annak, aki vért evett és kiirtom a népből. Hiszen a test élete a vérben rejlik. (...) Ezért mondtam Izrael fiainak: Senki ne egyék közületek vért, s a köztetek lakó idegen se egyék vért. Ha valaki Izrael fiai vagy a köztetek lakó idegenek közül vadászatot elejt egy olyan vadat vagy madarat, amelyet meg szabad enni, annak folyassa ki a vérét és takarja be földdel. Mivel minden testnek a vér az élete, és én azt mondtam Izrael fiainak: Ne egyétek meg a vérét egyetlen testnek sem, mivel minden testnek a vér az élete, aki eszik belőle, azt ki kell irtani. Ha akár közületek való, akár idegen elpusztult vagy megsebzett állatból eszik, mossa ki a ruháját és fürödjön meg vízben. Estig tisztátalan marad, azután tiszta lesz. De ha nem mossa ki a ruháját és nem mossa meg a testét, bűnének súlya ránehezedik.” (Lev 17,10-16) „Ne egyetek semmiféle véreset, ne foglalkozzatok jóslással és varázslással.” (Lev 19,26)

„Ehetsz húst, ahogy kedved tartja. (...) vágatsz marháidból vagy juhaidból, amelyeket az Úr adott neked úgy, ahogy előírtam neked, s kedvedre ehetsz belőle a magad városában. Éppen úgy ehetsz belőle, mint a gazellából vagy a szarvasból. (...) Csak arra ügyeljétek, hogy vért ne fogyasszatok; mert a vér a lélek, s nem szabad a hússal a lelket is elfogyasztanod. (...) Ne fogyaszd el, hogy jól menjen sorod, neked, s utánad gyermekeidnek, hiszen azt teszed, ami helyes az Úr szemében.” (MTörv 12,16. 20-25)

A Levitikák könyvében és a Deuteronómiumban arra is választ kapunk, hogy a vért Isten csakis áldozatbemutatásra szánta. „A vért azért adtam nektek, hogy az oltáron elvégezzétek vele az engesztelés szertartását életetekért, mert a vér szerzi meg az engesztelést az élet számára.” (Lev 17,14) Van a húst és a vért is az oltáron bemutató egészen eléggő áldozat, és ún. véres áldozat, ahol csak a vért kellett az oltárra önteni, de a húst elfogyaszthatták. „Szent adományaidat és fogadalmi áldozataidat azonban fogd, és vidd el arra a helyre, amelyet majd az Úr kiválaszt, s mutasd be égőáldozatul a húst és a vért az Úr, a te Istened oltárán; véres áldozatkor a vért öntsd az Úr, a te Istened oltárára; a húst pedig edd meg.” (MTörv 12,20-23)²

2 Vö: Óriások könyve, Qumráni 1Q23, 1-6 tekercstörredék; 4Q531,2 törredék; 4Q532, 2. törredék, 1-6; Jubileumok könyve 7, 24

1.4. A próféták tanítása

A Törvényben tiltott vérontást, és a véres ételek fogyasztását a próféták már bűnként emlegetik. Ellenszegülés Isten parancsának, aki az élet Ura, és ezért különösen az ártatlan emberi vér kiontása, az egyik legsúlyosabb, szó szerint halálos bűn, hiszen aki ilyet tesz, maga is halált érdemel³. Ezékiel azt mondja *„Jaj annak a városnak, amely vért ont magában, amelynek vér tapad a kezéhez, amely vérontással vétkezik, (...) mert vér fog folyni az utcáin.”* (Ez 22,3; 35,6; 28,23; 33,25) De a többi próféta is súlyos büntetéseket helyez kilátásba az Istentől teremtett élet kioltóinak, a vérontóknak. (vö.: Jer 51,35; 1Sám 14,32; 14,34; Iz 1,15; 59,3; 15,9; 49,26; Jer 46,10; Zak 9,15; Oz 4,2; Mik 7,2)

1.5. A tanúság és a hűség kockázatos következményei

Amilyen súlyos bűnnek tekinti Isten az ártatlan emberi vér ontását, olyan nagyra becsüli mindazokat, akik az életüket és vérüket önként készek kockáztatni Éрте, a hozzá való hűség miatt, vagy akár embertársaikért is. Az ilyen emberek odaadó hűségükkel és szeretetükkel a legnagyobb tanúságot, szó szerint vér-tanúságot tesznek Isten mellett, aki maga is kész a legmesszemenőbb áldozathozatalra népe érdekében. Ez a szövetségkötések üzenete is, aminek a komolyan vételére buzdítanak és ha kell fenyegetően is figyelmeztetnek a próféták.

A zsidókhöz írt levél szerzőjével együtt kifogynánk az időből, ha mind felsorolnánk a hit bajnokait, akik egyrészt csodálatosan megmenekültek a hitük igazolásaként, mint Izsák, Mózes, Eszter, Judit, Zsuzsanna, József, Dániel, a babiloni ifjak. Mások pedig inkább meghaltak, mint Jiftah leánya, mintsem megtagadják hitüket, és az igaz Istennek való engedelmességet, mint a próféták többsége, Eleázár, a Makkabeus vértanúk, Keresztelő János, az apostolok többsége, és maga az Úr is.⁴ *„Kifogynék az időből, ha felsorolnám Gedeont, Bárakot, Sámson, Jiftachot, Dávidot, Sámuel és a prófétákat, akik a hit erejével országokat győztek le, igazságot osztottak, ígéreteket nyertek el, oroszlánok torkát tömték be, lángoló tüzet oltottak el, megmenekültek a kard életől, gyengeségükben erőre kaptak, hősök voltak a háborúban, és*

3 Vö: „Aki embervért ont, annak ember ontsa ki vérét, mivel Isten saját képmására teremtette az embert.” (Ter 9,6)

4 Vö.: Órigenész, Buzdítás a vértanúságra 22. Ókeresztény Írók 14. (szerk. Vanyó László), Budapest. 1997, 184-190.

megfutamították az ellenség sorait. Asszonyok feltámasztás útján visszakapták halottaikat. Némelyek kínpadra jutottak, de nem fogadták el a szabadságot, csak hogy dicsőségesebb feltámasztásban részesüljenek. Mások gúnyt és megostorozást, sőt bilincseket és börtönt tűrtek el, megkövezték, kettéfűrészelték, agyonkínózták, kardélre hányták őket, juhbőrbe és kecskebőrbe öltözve bujdosnak, nélkülözés, üldözés és zaklatás közepette”. (Zsid 11,32-37) Ezek mind igazolást kaptak a hitükről. Jézus önfeláldozó tette, amelyben Isten akaratát minden más elé helyezve önmaga adta oda életét a mi üdvösségünkért, megmutatva ezzel az Isten előtt kedves áldozat erejét és jelentőségét, amellyel a világnak „örök megváltást szerzett.” (vö.: Zsid 9,12) Urunk tanítása szerint „nagyobb szeretete nincsen senkinek annál, mint ha valaki életét adja barátaiért. (Jn 15,13; vö.: Mt 20,28; Mk 10,45)

1.6. Izrael és az emberáldozat

Különleges hely, mert szinte példanélküli az egész ószövetségben Ábrahám története, mert olyan áldozatról szól, ahol Isten parancsára és Istennek engedelmeskedve Ábrahám elindul, hogy fiát bemutassa égőáldozatul annak az Istennek, akitől kapta Őt, azokkal az ígéretekkel együtt, hogy utódában áldást nyer majd a föld minden népe. Azonban a parancsot kiadó Isten végül nem engedi leölni Izsákot, mert meggyőződött Ábrahám hitéről, aki semmit, még egyetlen fia életét sem tagadta meg Tőle, és bárhova kész feltétel nélkül elindulni az Ő szavára. (Ter 22, 1-19)

Csak egyetlen másik történet van ezen kívül az egész ószövetségben, a Bírák könyvében, ahol nem Isten kérésére, hanem önkéntes fogadalomból Jiftah, az egyik bíró, az ammonitákkal való győztes csatához kéri Isten segítségét, és megfogadja, hogy ha Isten megsegíti, akkor az első embert, aki hazatértekor kilép a háza kapuján, bemutatja neki égő áldozatul. Jiftah legyőzi az ammonitákat, és hazaérve egyetlen gyermeke, egyszülött kedves leánya fut elé, akinek el is mondja, hogy győzelme érdekében milyen fogadalmat tett. Két hónap múlva, amikor leánya elsíratta szüzességét, ígérete szerint fel is áldozta Őt Istennek. Nagy különbség, hogy ezt az áldozatot nem Isten kezdeményezte, de nem is akadályozta meg. Tanulságos, hogy a leány teljesen készségesen bocsátja apja rendelkezésére életét, hogy az teljesíthesse Istennek tett fogadalmát. (Bírák 11,29-40)

Az emberáldozat pogány szokás lehetett, ami más népeknél gyakrabban előfordult. A királyok második könyvében olvassuk, hogy, amikor Acháb

fia Jorám, Izrael királya, aki sok gonoszságot művelt az Úr előtt, Juda és Edom királyával hadba vonult az adófizetést megtagadó moabiták ellen, és Isten kezébe is adta a moabitákat, akkor végső kétségbeesésében Moáb királya feláldozta elsőszülött fiát égő áldozatul a városa Kir-Hareszet falain. Amit látva iszonyú haraggal dúlva-fúlva, de Izrael visszavonult a saját földjére. (vö.: 2Kir 3,1-27). Ez a kontraszt is mutatja, hogy az emberáldozat iszonyatos, megrendítő és felháborító áldozatnak számított Izraelben.

Már Mózes ötödik könyve, a Deuteronomium is úgy rendelkezik, hogy „fiát, vagy leányát senki se áldozza fel!”. Konkrétan pogány és istentelen bálványimádásnak minősíti Mózes az ilyen cselekedeteket, az emberáldozatot, a varázslást, csillagjósolást, bűbájosságot, szellemidézést és boszorkányságot, amit a pogányok azért művelnek, hogy így szerezzenek információt a jövőről. Isten megtiltja mindezeket, ugyanakkor ígéretet tesz népének, hogy prófétákat támaszt majd köréből, akik tévedésmentesen eligazítják őket mindenben, amit tudniuk kell a jövő dolgokat illetően⁵. Saul, Izrael első királya is ezért üldözi és írta ki a halottidézőket és jósokat Izraelből. (1Sám 28,4)

Jeremiás prófétahoz, aki ellen éppen összeesküvést sző az Istenétől elpártolt Izrael, így szól az Úr: „*elhagytak engem, ezt a helyet pedig megszentégtelenítették, tömjént áldoztak itt idegen isteneknek, akiket sem ők, sem atyáik, sem Júda királyai soha nem ismertek. Sőt, ártatlanok vérével is elárasztották ezt a helyet. Magaslatokat építettek a Baálnak, hogy eléggések tűzzel fiaikat, amit egyáltalán nem parancsoltam, sem el nem rendeltem, de még csak eszembe se jutott.*” (Jer 19,4-5). Mindezekből kitűnik, hogy Isten egyáltalán nem kedveli az ilyen tűzben eléggő emberáldozatokat, sőt gyűlöli és megveti azokat, akik így cselekszenek (Vö.: Zsolt 51,18).

5 Vö.: „*Ha bevonulsz arra a földre, amelyet az Úr, a te Istened ad neked, ne tanuld el az ottani népektől az utálatos dolgokat. Ne akadjon közted senki, aki fiát vagy lányát arra készíti, hogy tűzön menjen át; aki jövőmondásra, varázslásra, csillagjósásra vagy boszorkányságra adja magát; aki bűbájosságot üz, szellemet vagy lelket kérdez; aki halottat idéz. Mert aki ilyet tesz, utálat tárgyá az Úr szemében; az Úr, a te Istened emiatt az utálat miatt üzi el ezeket a népeket előled. Légy egészen hű az Úrhoz, a te Istenedhez. Ha ezek a népek, amelyeket elűzöl, hallgatnak is a jövőmondókra meg a varázslókra, neked az Úr, a te Istened ezt nem engedi meg. Neked prófétát támaszt az Úr körödből, testvéreid közül, mint engem, őrá hallgassatok.*” (MTörv 18,9-22; vö.: Lev 19,31; 20,6; 20,27).

2. A vér és az étkezéssel kapcsolatos kérdések megítélése a kereszténységben

2.1. A kereszténység alaptörvénye és a zsidó rituális törvények viszonya

Szent Pál apostol azt tanítja a Kolosszeiekhez írt levelében, hogy *„Senki se ítélkezzék fölöttetek étel-ital miatt, vagy ünnepre, újholdra és szombatra vonatkozó dolgokban. Hiszen ezek csak árnyékai a jövődönnek; a valóság Krisztusban van.”* (Kol 2,14-16).

A Galateákhoz írt leveléből pedig ismerjük a Péter apostollal való vitáját is arról a zsidózó kétszínű viselkedésről, ami az ősegyházban különösen éles kérdésként vetődött fel a pogányok irányában megvalósuló misszió során. Pál azt írja: *„Amikor Péter Antióchiába érkezett, szembeszálltam vele, mert okot adott rá. Mielőtt ugyanis néhányan átjöttek volna Jakabtól, együtt étkezett a pogányokkal, azután azonban, hogy ezek megjelentek, visszahúzódott és különvált tőlük, mert félt a körülmetéltektől. Az ingadozásban a többi zsidó is követte, sőt még Barnabást is belesodorták a kétszínűségbe. Amikor tehát láttam, hogy viselkedésük nem egyezik az evangélium tanításával, mindnyájuk előtt megmondtam Péternek: Ha te zsidó létedre pogány módon, és nem zsidó szokás szerint élsz, hogyan kényszerítheted a pogányokat, hogy zsidó szokásokat köveszenek? Mi születésünknel fogva zsidók vagyunk, nem bűnös pogányok. Tudjuk azonban, hogy az embert nem a törvény szerinti tettek igazzá, hanem a Jézus Krisztusba vetett hit. Ezért elfogadtuk Jézus Krisztus hitét, hogy a Krisztusba vetett hitben váljunk igazzá: nem mert tetteink megfelelnek a törvénynek, hisz a törvény szerinti tettek senkit sem tesznek igazzá.”* (Gal 2,11-16)

Az apostoli zsinat is foglalkozott a kérdéssel, és nagyon fontos alapelvet fogalmazott meg az ügyben, amely azóta is mértékadó a kereszténység legnagyobb részében keleten és nyugaton egyaránt. Péter, a főapostol itt már maga is azt kérdezi: *„Mit teszitek hát próbára az Istent, miért akarjátok a tanítványok nyakára rakni az igát, amelyet sem atyáink, sem mi nem bírtunk elviselni?”* (ApCsel 15,10). Jakab apostol egyetért Péterrel, de egy kitélt azért megfogalmaz: *„az a véleményem, hogy nem kell terhet rakni azokra, akik a pogányságból tértek meg az Istenhez, hanem csak azt írjuk elő nekik, hogy tartózkodjanak a bálványoktól, nehogy tisztátalanná váljanak miattuk, továbbá a paráznságtól, a fojtott állattól és a vértől”* (15,19-20). Ezen a zsinaton az oszlopoknak nevezett főapostolok szólaltak fel, és a záró határozatban is megismételték: *„Úgy tetszett a Szentléleknek és nekünk, hogy*

ne rakjunk rátok több terhet a szükségesnél, annál, hogy tartózkodnotok kell a bálványoknak áldozott eledeltől, a vértől, a fojtott állattól és a paráznságtól. Ha ezektől tartózkodtok, helyesen jártok el.” (15,28-29). Ez a négy szabály, amit a Leviták könyve 17-18. fejezetének ún. „szentségi kódexén” alapul, és az Izraelben élő pogányokra is ismerten kötelező fundamentalista törvény volt. De a vitát a zsidózók követelése váltotta ki, hogy pogány származású a keresztényeket is kötelezni kell a körülmetélkedésre, és a Mózesi törvény megtartására. (ApCsel 15,5). A zsinat határozatát Antióchiában nagy örömmel fogadták, amikor azt felolvasták a követek. (ApCsel 15,31). Krisztus a kettős főparancsban tökéletessé tette és összefoglalta a törvényt. Ez azt is jelenti, hogy a Krisztus hitében megigazultakat nem kell és nem szabad az zsidók által is megtarthatatlan törvények igája alá hajtani. Nincs többé olyan törvény, ami megoszthatná a zsidó és nem zsidó származású emberekől szerveződő keresztény közösséget.

Jelentős esemény volt nem sokkal az apostoli zsinat előtt éppen Péter apostolnak az a személyes látomása Kornéliusz házában, amiben egy leereszkedő lepedőfélelben mindenféle négy lábú állatot, csúszómászót és égi madarat látott, amit az utasítás szerint le kellett ölnie és meg kellett ennie. Mivel szokása szerint tiltakozott a tisztátalannak tartott ételek elfogyasztása ellen, azért ez háromszor megisméltődött, majd fölemelkedett az égbe. Az égi hang pedig kijelentette neki: *„amit Isten tisztává tett, azt te ne tartsd tisztátalannak.”* (vö.: ApCsel 10,10-16).

Sokszor idézett tanítása ez ügyben magának az Úrnak, amikor arról vitatkozik a farizeusokkal, hogy mi teszi valójában Isten előtt tisztátalanná az embert. *„Nem értitek, hogy ami kívülről megy be az emberbe, az nem teheti tisztátalanná, mert nem a szívébe megy, hanem a gyomrába, és az árnyékszékbe kerül? Jézus ezzel tisztának nyilvánított minden ételt, és hozzátette: Ami az emberből kijön, az teszi őt tisztátalanná. Mert belülről, az ember szívéből jönnek elő a gonosz gondolatok, paráznság, lopás, gyilkosság, házaságtörés, kapzsiság, gonoszság, csalás, kicsapongás, irigység, rágalmazás, gőg, esztelenség. Ezek a gonoszságok mind belülről jönnek, és teszik tisztátalanná az embert.”* (Mk 7,18-23) Jézus ezzel határozottan elválasztotta a kultikus tisztátalanságot a valódi erkölcsi törvények belülről kiinduló tisztátalanságától. Annak ellenére így értelmezték ezt a keresztények, hogy egyedül csak Márknál szerepel a tisztasági vitának ez a magyarázata, ti., hogy *„ezzel tisztának nyilvánított minden ételt”*. Az állatok eleve megkülönböztetése, azok kultikus levágásának kötelezettsége, és a hússal együtt a vérük

elfogyasztásának tilalma, hatályon kívül helyezett kultikus törvények lettek. A „paráznság” szóval fordított bűn eredetileg nem a teljes szexualitást akarta megvédeni, hanem csak a közeli rokonok közötti vér-fertőzést, annak rejtett, életellenes, romboló karaktere miatt. Ilyen értelemben Jézus is elítéli az ilyesfajta „paráznságot”, sőt kiegészíti ezt a tiltást a házasságtörés bűnével, és a szívben megfogható bűnös vágyak hatásaival, amelyek szerinte is valóságosan beszennyezhetik az embert (Vö.: Mt 5,28).

Vannak új, keresztény kisközösségek ma is, amelyek visszatértek ezen ószövetségi kultikus törvények szigorúbb szabályainak betartásához, újra megtiltják a véres ételek fogyasztását, egyesek kötelezővé teszik a húsevésnek a Noé előtti időkre jellemző teljes tilalmát, vagy újra előírják a szombat megtartásának kötelezettségét. Talán a Jehova tanúi a legszigorúbbak, akik még a vér egészségügyi felhasználását is megtiltják közösségük tagjainak. Szent Pál apostol azt tanítja, hogy aki eszik (húst), az ne ítélje meg azt, aki csak zöldségfélével táplálkozik, aki pedig nem eszik, ne ítélje meg azt, aki nem eszik, mert van Ura mindegyiknek, aki előtt áll vagy bukik (Róm 14,3; 14,16).

2.2. A keresztény ókor apológiái

Tertullianusz az Eukarisztiában való részesedés, a szent áldozás miatt kannibalizmussal és vérvással gyanúsított keresztényeket imígyen védelmezi apológiájában: *„Szégyen pirosítja tévelygéstek láttán a keresztény szemeket. Mi még az állatok vérét is kizárjuk élvezhető eledeleinkből, még a megfőtt és elhullott állatoktól is tartózkodunk, hogy meg ne fertőzzön minket valamelyes vér, ha mindjárt csak olyan is, mely visszamaradt a belső részekben. Végül ti a keresztények gyötrelmére vérrel töltött hurkákat is alkalmaztok, nyilván abban a biztos meggyőződésben, hogy tilos dolog náluk az ilyen, s ezzel a helyes útról akarjátok őket leszédíteni. No de hát micsoda eljárás! Akikről elhiszitek: irtóznak a barmok vérétől, egyúttal hiszitek, hogy sóvárognak az emberi vérről? Csak úgy lehet ez, hogy talán magatok tapasztaltátok. mennyivel édesebb az emberi vér.”*⁶

Minucius Félix 3. századi római, latin apológéta is így védekezik: *„Anynyira irtóznak az ember vértől, hogy étkezéseinknél még az állatok véreinek használatát is kerüljük.”*⁷

6 Apologia, IX, 13-14. Ókeresztény Írók 12. (szerk. Vanyó László), Budapest. 1986, 80.

7 Octavius, XXX, 6; vö.: Vanyó László (1988): Az Ókeresztény egyház irodalma, Ókeresztény

Caesarei Eusebiosz a harmadik század elején, keleten így ír „Egyháztörténet” című munkájában: „*Hogyan ehetnének már gyermekeket az ilyen emberek, akiknek még az értelmetlen állatok vérét sem szabad megenniük?*”⁸

Ezek a korai apológiák leginkább csak annyit jeleznek, hogy a keresztények békében és szeretetben éltek, iszonyodtak a vérontástól, így ünnepelelték az Eukarisztiát is mint vér nélküli áldozatot, a kenyér és bor színe alatt részesedve Krisztus testének lelki eledelében és italában⁹.

Ezen apológiák alapján nem állíthatjuk, hogy a keresztény ókorban egyetemesen visszaállították volna az ószövetségi kultikus szabályokat. Nem voltak ugyanis ezek lényeges kérdések többé és valószínűleg inkább zsidó származású keresztények tartották meg még ebben a régi szabályokat. Ma is sok keresztény ember van, aki iszonyodik minden vértől, de sem ez, sem az ellenkezője nem rekeszthet ki többé senkit Isten gyermekeinek közösségéből.

2.3. Az Isten báránya, aki elveszi a világ bűneit

Az ószövetségi tisztasági szabályok szerint csak kóser vágással leölt vértelen hús fogyasztása engedélyezett, aminek a magyarázata az, hogy az élet, amelynek a testben keringő vér a jele és a hordozója is, mivel az élet az Isten sajátja. Ezen szabályok szerint ölték le Egyiptomban, és aztán később, a szabadulás utáni évfordulókon is a húsvéti bárányt is, aminek vérével Egyiptomban, a tízedik csapás éjjelén megjelölték az ajtófélfát, hogy a bárány vére árán, a saját elsőszülötteik megmeneküljenek a minden mást elpusztító angyal kezétől. Aki hitt és engedelmeskedett az megmenekült, aki nem hitt, az elvesztette minden elsőszülöttét a házában, embert és állatot egyaránt.

Jézusnak, az Isten bárányának azonban nem csak igazságos pere nem lehetett, hanem éppen Isten törvényére hivatkozva ítélték halálra méltánytalanul és igazságtalanul. Az ószövetségi törvény elégtelensége itt vált örökre nyilvánvalóvá. Még a legtisztább lény, aki bűnt soha nem ismert, Ő sem üdvözülhetne általa. Neki nem lehetett része kóser leöletésben sem, hiszen korbáccsal és kereszttel ontották vérét, a kereszten, ahol az elítélt úgy halt

Írók 1., (szerk. Vanyó László), Budapest. 442.

8 Eusebiosz Egyháztörténete, V, I, 26, Ókeresztény Írók 4. (szerk. Vanyó László), Budapest. 1983, 194.

9 Vö.: „Mindnyájan ugyanazt a lelki ételt ették, ugyanazt a lelki italt itták. Ittak ugyanis a lelki sziklából, amely kísérte őket, s a szikla Krisztus volt.” (1Kor 10,3-4).

meg vérében, mint egy rabszolga, vagy egy fojtott állat, csak amikor már meghalt, csak akkor nyitotta meg egy katona lándzsával oldalát, amelyből vér és víz jött ki. (Vö.: Jn 19,34)

A keresztjét hordozó Jézus szinte teljesen elnémult szavá vált a kereszt súlya alatt. Csak egyszer szólalt meg, az őt sirató asszonyokhoz fordulva: „– Jeruzsálem leányai, ne engem sirassatok, hanem magatokat és gyermekeiteket sirassátok! (...) Mert ha ezt teszik a zöldellő fával, mi lesz a szárazzal?” (Lk 23,29-31) A törvény cselekedetei még azt sem mentették meg a pokoltól, aki megtartotta azt. (Vö.: „Mózes azt írja a törvényből eredő megigazulásról: „Csak az az ember fog élni általa, aki teljesíti.” Róm 10,5)

„A hitből eredő megigazulásról viszont így szól: (...) „Közel van hozzád az ige, ajkadon és szívedben van” – tudniillik a hit igéje, melyet hirdetünk. Ha ajkaddal vallod, hogy Jézus az Úr, és szívedben hiszed, hogy Isten föltámasztotta őt halottaiból, üdvözülsz. A szívbeli hit ugyanis megigazulásra, a szóbeli megvallás az üdvösségre szolgál. Az Írás is azt mondja: „Senki szégyent nem vall, aki hisz benne.” Nincs különbség zsidó meg pogány közt, mert mindnyájunknak egy az Ura, aki bőkezű mindazok iránt, akik segítségül hívják. „Mindaz, aki az Úr nevét hívja segítségül, üdvözül.” (Róm 10,6-13)

2.4. A vér elleni bűnök Krisztus után

A vér elleni bűn, az élet elleni bűn, és aki az élet ellen vét, az ellen is vét, aki az élet Ura, Isten ellen¹⁰. Sokan kiáltanak fel, Szent Pállal együtt, hogy szentségtörés méltatlanul venni az Úr testét és véré, és bizonyára sok esetben igazuk is van! Azonban nyilvánvalóan Aranyszájú Szent Jánosnak is van némi igazsága, mikor azt mondja, hogy „senki sem méltó...”, mert szent Pál apostollal és a prédikátorral együtt vallja, hogy „nincs igaz egy sem” (Róm 3,10)¹¹, de akkor ki járulhat oda egyáltalán?

„Hogy áll a dolog? Különbek vagyunk náluk? Egyáltalán nem. Hiszen az előbb bizonyítottuk be, hogy a zsidó is, a pogány is egyaránt alá van vetve a bűnnek. Meg van írva: „Nincs igaz egy sem; nincs aki értene, nincs, aki Istennel törődne. Mind tévelyegnek, romlásra váltak valamennyien, egyetlenegy sincs, aki jót tegyen. Tátongó sír a torkuk és nyelvükkel csalárdul szólnak,

¹⁰ Vö.: „amit eggyel is tettetek e legkisebb testvéreim közül, velem tettétek.” (Mt 25,40) „aki méltatlanul eszi a kenyeret vagy issza az Úr kelyhét, az Úr teste és vére ellen vét.” (1Kor 11,27).

¹¹ Vö.: „Mert nincs a földön igaz ember, aki jót tenne, és ne vétkeznék” (Préd 7,20); „Nincs, aki igaz vádat emelne, nincs, aki helyesen ítélkeznék. Haszontalanságban bíznak, és hiábavalóságot beszélnek, nyomorúságot fogannak, és bajt szülnek.” (Iz 59,4)

áspisok mérge ajkaik alatt. Szájukat lepi keserűség, átok, a vérontásra, arra gyors a lábuk. Romlás és balság jár útjukon, a béke útja idegen nekik, az Isten félelmét nem ismerik.” Mi pedig tudjuk, hogy bármit mond a törvény, a törvény alatt élőknek mondja, hogy némuljon el minden száj, s az egész világ bűnösnek vallja magát Isten előtt.” (Róm 3,9-19)

Sokan elfelejtik, hogy a bűn lényege az „engedetlenség”, amikor valaki tudva, vagy törvény ismerete híján a természetébe írt törvénnyel szembe menve, akarva vagy akaratlanul nem engedelmeskedik Istennek (vö.: Róm 2,14).

Jézus ezért éppen azzal váltott meg bennünket, hogy *„engedelmes volt mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig”* – vallja Pál apostollal együtt az Egyház (Fil 2,8). Jézus, amikor azon az utolsó vacsorán, amit tanítványaival halála előtt elköltött nem csak hálát adott, amikor kezébe vette a kenyeret, és aztán a borral teli kelyhet, hanem parancsot is. A szeretett tanítvány János elárulja a titkot, hogy hogyan maradhatunk meg Isten Fia üdvözítő szeretetében: *„Ha parancsaimat megtartjátok!”* (Jn15,10). Jézus azt is megmondja, hogy milyen parancsra gondol: *„Ez az én parancsom: szeresétek egymást, mint ahogy én szeretlek titeket. Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért. Ti barátaim vagytok, ha megteszitek, amit parancsolok nektek.”* (Jn 15,12-13).

Jézus, amikor kezébe vette a kenyeret és a kelyhet és hálát adott értük, megparancsolta tanítványainak, és azoknak is, akik majd ugyanezt cselekszik az Ő emlékezetére, hogy egyenek és igyanak ebből mindnyájan, mert ez az Ő teste és az Ő vére, a megígért Új és Örök szövetség az Ő vérében. (Vö.: Jer 31,31; 32,40; Iz 55,3). *„Egy szívet adok majd nekik, és új lelket adok beléjük, eltávolítom testükből a köszívet, és hússzívet adok nekik, hogy rendelkezéseim szerint éljenek, törvényeimet megtartsák és teljesítsék. Az én népem lesznek, én pedig Istenük leszek.”* (Ez 11,19-20).

Nem csak az vét tehát krisztus teste és vére ellen, aki méltatlanul eszik, hanem az is, aki elégtelen okból¹² nem engedelmeskedik, és nem eszik és

12 Milánói Szent Ambrus, a Szentáldozásról szóló beszédében egyetértően idézi a többi IV. századi egyházatya gyakori panaszát amiatt, hogy kevesen járulnak szentáldozáshoz. Van, aki aszkézisre, vezeklésre hivatkozik, mások az áldozás előtti böjt és más szigorodó előkészületek miatt nem veszik a fáradságot, hogy áldozzanak. vö.: Szent Ambrus a Szentségekről, SCHMITZ, J. (1965): Gottesdienst im altchristlichen Mailand. Eine liturgiewissenschaftliche Untersuchung über Initiation und Meßfeier während des Jahres zur Zeit des Bischofs Ambrosius (+397), Köln. 1965. 424-426, vö.: Vanyó László (2004): Ókeresztény Örökségünk 8. Budapest, 2004, LI-LIV; Vö.: Schmemmann, Alexander – Clément, O. (2007): A Nagyböjt és a Húsvéti Titok, Budapest. 2007, 200-206.;

nem iszik belőle. Mert Isten minden teremtménye jó, a növény is, az állat is, a hús is a vér is, de csak akkor válik javunkra, ha Isten íratlan törvényei szerint élünk velük. Sokáig az volt a parancs, hogy ne edd meg és ne idd meg, ne is érintsd! sokan mégis megtették. Most az a parancs, hogy vegyél és egyél és igyál, mert ez az én testem és vérem, ami megtöretik és kiontatik a bűnök bocsánatára!

Jézus ezeket mondta Kafarnaumban, amikor a zsinagógában tanított: „*Bizony, bizony mondom nektek: Ha nem eszitek az Emberfia testét, és nem isszátok az ő véréét, nem lesz élet tibennetek. Aki eszi az én testemet, és issza az én véretem, annak örök élete van, és én feltámasztom őt az utolsó napon.*” (Jn 6,53-54). Alexander Schmemmann korai zsinatok kánonjait idézve mondja, általánosan azt tartották, hogy aki néhány hétig nem áldozott, önmagát közöcsitette ki az egyház testéből, önmagát sújtotta átokkal¹³

Nem elég tehát imádni, és leborulva, megrendülten hódolni előtte, mert nem ez a parancs! „*Miért mondogatjátok nekem: Uram, Uram, ha nem teszitek meg, amit mondok?*” (Lk 6,46; vö.: Lev 26,15) – kérdezi az Úr. Minden, amit e helyett teszünk, az csak kibúvó, vagy pótcselekvés. Ha tehát azt mondja az Úr „ebből ne egyél”, akkor csakis az cselekszik helyesen, aki nem eszik, lásd a tudás fája a paradicsomban. De, amikor azt mondja, hogy igyatok ebből mindnyájan, akkor az cselekszik helyesen, aki iszik a kehelyből, amelyben az Úr vére, mint valóságos ital van benne. Az Istentől rendelt tiltások sohasem valami jótól és értékestől akarnak megfosztani, ellenkezőleg Isten célja, hogy az értékes ajándékokat valóban értékelni tudjuk. Ez a böjt célja és rendeltetése.

2.5. Egy szín alatt vagy két szín alatt áldozzunk?

Nem akarjuk hosszasan ismételgetni itt, amit a kiskatekizmusban mindannyian tanultunk, hogy Krisztus mindkét szín alatt, a kenyér és a bor színében, a kenyér minden egyes részecskéjében és a kehelyben levő bor minden egyes cseppjében teljes egészében jelen van.¹⁴ A keresztény ókortól fogva tudjuk, hogy Isten, aki mindenütt és minden egyes terem-

13 Schmemmann, Alexander – Clément, O. (2007): A Nagyböjt és a Húsvéti Titok, Budapest. 2007, 205.; vö.: egy antióchiai helyi zsinat 341-ben, 2. kánon, 8. 9. apostoli kánon, 80. trullouszi kánon;

14 DH 1653. 1654. 1656; vö.: Koch, Günter (2004): Valóságos jelenlét, A Katolikus Dogmatika Lexikona, (szerk. Wolfgang Beinert), Budapest. 659; vö.: Schmemmann, Alexander (2001): A Világ Életéért, Budapest, 181.

ményében jelen van, mint teremtő, fenntartó, gondviselő és beteljesítő Isten. Hiszen „*minden általa lett, ami lett*” (Jn 1,3), már most is „*Benne élünk, mozgunk és vagyunk*” (ApCsel 17,28), és Krisztusban, mint főben egyesülve, aki „*a láthatatlan Isten képmása és minden teremtmény elsőszülötte* (Kol 1,15), „*végül Isten lesz minden mindenben* (1Kor 15,28). Ő bennünk, mi Őbenne. Pontosan ezért tud minden teremtett valóság az Isten kezében kegyelmi ajándékká válni¹⁵.

Hogy is ne volna hát jelen Isten a Krisztus kezével megtört kenyérben vagy az ő általa tanítványainak nyújtott kehelyben? És mégis, habár az ajándékozó ugyanaz, de „*az ajándékok mégis különfélék*” (1Kor 12,4). Az Eukarisztiában Krisztus teste, az élő Isten kenyere, amely alászállt a menyeből, hogy tápláljon minket. Krisztus vére azonban nem étel, hanem ital, amelyre ugyanolyan szükségünk van, mint az ételre. A kettő szorosan összetartozik, de egyik nem pótolhatja a másikat, ahogy Krisztus sem pótolni akarja nekünk az Atyát, vagy a Szentlelket, hanem az Atyához el akar vezetni, a Szentlélekkel pedig meg akar ajándékozni. És Őt sem pótolhatja semmilyen körülmények között senki más. Csakis az Ő felhatalmazásával jeleníthetjük meg Őt a Szentlélek közreműködése által minden küldetésünkben és szolgálatunkban.

2.6. Krisztus vére, a Bárány vére!

„*A törvény szerint majdnem mindent vérrel tisztítanak meg, és vérontás nélkül nincs bűnbocsánat.*” (Zsid 9,22) Krisztus vére, a Bárány vére, az új és örök élet szövetségéé (Mk 14,24; Lk 22,20; 1Kor 11,25), amelynek árán az Egyházat szerezte (ApCsel 20,28), és ragyogóvá tette (Ef 5,27). Vérért adta oda engesztelő áldozatul értünk (Róm 3,25), vére drága árán szabadultunk ki (1Pt 1,19), s vére által váltunk igazzá (Róm 5,9). A megváltást is Krisztus tulajdon vére által nyertük el (Ef 1,7), amivel belépett értünk a szentélybe (Zsid 9,12), s ami által nekünk békességet szerzett (Kol 1,20). Az Ő vére tisztítja meg lelkiismeretünket (Zsid 9,14), az Ő vérében mossák ruháikat fehérre övéi (Jel 7,14).

Az Eukarisztiában egyedül az Ő vére teszi lehetővé, hogy ne adjon torkunkon az Isten kenyere, és hogy annak vétele ne ítéletünkre vagy kár-

¹⁵ Lásd a keleti egyházak által általánosan használt Euchologiont, vagyis a Szentelések könyvét, ahol szentelmények és szentségek liturgiája mind egymás mellé van helyezve, mert Isten szentsége képes megszentelni, és javunkra fordítani mindent, amit akar.

hozatunkra válják, hanem lelkünk és testünk meggyógyulására (áldozás előtti ima). Ezért kell törekedni a II. Vatikáni zsinat rendelkezése szerint is minden rendkívüli ok elhárultával – mint például napjainkban a fertőző koronavírus járvány – a két szín alatti áldozás biztosítására minden egyházban, mert az Eukarisztia igazi teljessége csak az egyesített színekben áll fenn az Úr szándékának megfelelően, hogy minket az Élő és megdicsőült Krisztus erejével már zárandok utunkon is eltöltsön.

„Az én testem valóságos étel, és az én vérem valóságos ital. Aki eszi az én testemet, és issza az én véreimet, az bennem marad, és én őbenne. Amint engem küldött az élő Atya, és én az Atya által élek, úgy aki engem eszik, az is általam él. Ez az a kenyér, amely a mennyből szállt alá. Nem olyan, mint amit az atyák ettek és meghaltak; aki ezt a kenyeret eszi, örökké élni fog.” (Jn 6,55-58)

2.7. Összegzés

Beláthatjuk, hogy a vér szava is lehet Isten szava, mert képes Isten tervét és véghezvitt cselekedeteit kinyilatkoztatni. Ilyen értelemben jó okunk van beszélni a vér teológiájáról. János apostol, a szeretett tanítvány tanítása szerint „Ő az, aki víz és vér által jött, Jézus Krisztus. Nem csupán víz által, hanem víz és vér által. És a Lélek tesz tanúságot róla, mert a Lélek az igazság. Tehát hárman tanúskodnak: (a földön) a Lélek, a víz és a vér, és ez a három egy.” (1Jn 5,6-8). Bármennyire iszonyodunk személy szerint a vértől, vagy annak fogyasztásától, és különösen a vérontástól, nem szabad elhanyagolnunk Krisztus életáldozatának eme fontos elemét, sem pedig „diszkrétén” eltüntetni a kenyértörésben. Mivel önmagában senki sem méltó, hogy a legszentebb titkokhoz közeledjék, azért Krisztus vérént ontotta értünk, hogy Istenfélelemmel, hittel és szeretettel, de közeledhessünk az asztalhoz¹⁶ és részesülhessünk a mi bűneink bocsánatáért felajánlott áldozatokban. Szomorú látvány mikor minden gondosan el van készítve és a hivatalosak mentegetőzve távol maradnak az igen nagy áldozatok árán nekik készített lakomáról, hogy a papnak kell végül egyedül elfogyasztani azt a vacsorát, ami sokaknak készült. (Vö.: Lk 14,18).

Krisztus vére a bor színe alatt a menyegzős lakoma örömeinek legnemesebb itala, amelyet ígérete szerint feltámadása után Krisztus Urunkkal együtt ízlelünk majd a köztünk és bennünk is jelenlévő Isten országában. (vö.: Mk 14,25). Nem vagyunk kannibálok, és vérszopók, amikor Isten

16 Vö.: Schmemmann, Alexander (2001): A Világ Életéért, Budapest. 159.

kenyerét esszük és az örök élet italát isszuk. Krisztus áldozata ételünket és italunkat is megváltotta minden rossztól és tisztátalanságtól. Nem kell erőlködnünk, hogy vér színe legyen a bornak, és hús színe a kenyérnek az eukarisztia ünneplésében, mert ami istenivé teszi, az a szemnek úgymint láthatatlan. (Vö.: Róm 1,20). Az ókori krisztológiai axióma az Eukarisztiára ugyanúgy érvényes, mint az emberi természet felvételére, vagy a teremtményi létbe való belépés egészére. Krisztus, az Isten Fia kenyérré és borrá lett, anélkül, hogy megszűnt volna annak lenni, ami volt, vagyis Istennek, azért, hogy a kenyér és a bor azzá lehessen, ami Ő, anélkül, hogy megszűnne annak lenni, ami eddig volt, kenyérnek és bornak. Maga a nagy alexandriai Atanáziosz tanítja, hogy „a megváltás, az egész ember részese-dése az isteni életben. – Hogy az ember eljuthasson erre a részese-désre, először Istennek kellett emberré válnia.”¹⁷ Így teljesedik be Isten kezében, vagyis Isten uralma alá visszatérve minden, amit alkotott. Ezért szerencsétlen és fogalmilag sokak által teljes joggal vitatott értelmezés az Eukarisztiáról szóló tanításban, az eredetileg a Krisztus valóságos jelenlétét kifejezni akaró transsubstantiatio tana.¹⁸ (DH802) Sokféleképpen tapasztaljuk, hogy ritkán születnek maradandóan jó dolgok a viták hevében! Így van ez a legszentebb misztériumokról való beszédben is.¹⁹ Csak a szeretet érteni akaró dialógusában születtek figyelemre méltó iránymutatások. Mert a legjobb teológia maximuma sem lehet több iránymutatásnál. Jó esetben olyan, mint Keresztelő János ujjá, amikor Isten Bárányára mutat.²⁰

Isten és a világ egyesülésében, mint Krisztusban a teremtetlen isteni és a teremtett emberi természet nem vegyül össze és nem tűnik el, hanem mindkettő megtartja minden sajátosságát.²¹ Ugyanígy nem megszűnik kenyérnek lenni a kenyér és bornak lenni a bor, hanem a legszentebb étellé és legszentebb itallá változik elérve a maga teljességét Isten Fiának, a Melkizedek szerinti főpapnak a kezében, aki maga is kenyeret és bort áldozott. (Ter 14,18). Ez az az alap, amin kívül „*mást senki sem rakhat*” (1Kor 3,10),

17 „Az Isten Fia emberré lett, hogy mi megistenülhessünk” (Szt. Atanáz: De Incarnatione 54,3). „Mivel Isten egyszülött Fia minket részesíteni akart istenségében, magára vette természetünket, emberré lett, hogy az embert istenivé tegye” (Aquinói Szent Tamás).

18 Vö.: Koch, Günter (2004): Eukarisztia, A Katolikus Dogmatika Lexikona, (szerk. Wolfgang Beinert), Budapest.174.

19 Müller, G. Ludwig (2007): Katolikus Dogmatika, Budapest. 658.

20 Hans Urs von Balthasar hasonlata ez, amit valószínűleg Szergej Bulgakov, Isten Báránya című munkája inspirálhatott. The Lamb of God, Grand Rapids, Mitchigan. 531.

21 Vö.: DH 301. 1137.

amint szent Pál apostol is tanítja Krisztusról. Az Eukarisztia ezért nem földi eredetű táplálék,²² mert egész valósága szerint Istentől való, akiben elérte a maga teljességét és tökéletességét. Az egész teremtett világ egésze efelé tart, s amikor vége lesz, akkor nem megsemmisül, hanem megújul és beteljesedik.²³ A Szentlélek Közössége (kommuniója vagy koinóniája), Nagy Szent Bazil liturgiájában olyan fogalomként jelenik meg, amely a teremtés egész művét összefoglalja. Aranyszájú Szent János az Eukarisztia különleges gyümölcének nevezi ezt a közösséget. Az Eukarisztia kenyere és bora ekkor már nem csak bor vagy főleg embervér, sem kenyér vagy emberhús, hanem Lelki étel és ital, az isteni ÉLET-et hordozó kenyér és bor, amivel az Atya maga táplál minket Fia által a Szentlélekben. Ahogy Boris Bobrinskoy mondja „*az eukarisztikus cselekvés mesterei valójában nem a pap és a celebránsok, hanem a Szentlélek, aki az Eukarisztia mint szentség igazi szolgáltatója.*”²⁴ Aranyszájú Szent János a „*Doctor Eucharistiae*” az emberi természet keveredés nélküli önállóságát hangsúlyozza Krisztusban, és megkülönbözteti Krisztus történeti (földi) testét és szentségi (lelki) testét. Még akkor is, ha e kettő közvetlenül és lényegileg egyesült is a Logoszban, ahogy Alexandriai Kürillosz tanítja. Jézus történeti és emberi valósága keveredés nélküli egységben van az isteni Logossal, és annak misztériumává, szimbólumává, vagy inkább reálszimbólumává lesz, aminek a megszentelt színe alatt valóban az isteni Ige élt közöttünk. Ezért vágjuk háromszög alakúra a Bárány körül elhelyezett részecskéket a diszkoszon, és ezért kortyol legalább a főcelebráns háromszor a kehelyből az áldozáskor, mert az Eukarisztia a teljes Szentháromság ajándéka számunkra Urunk testében és vérében, a kenyér és bor színe alatt. Az Eukarisztikus *communio* tehát *communio* a Szentháromsággal is, mert az Úrral a Szentlélekben egyesülve egy Test és egy Lélek is leszünk Vele (1Kor 6,17), Óáltala pedig ugyanazon Lélek által az Atyával is. Ez a szeretetközösség megérdemli, hogy megkülönböztetett figyelemmel vegyük körül, odaadással készüljünk a találkozásra, vagy inkább utazásra; és mielőtt még elindulunk a templomba, tegyük félre érte minden földi gondot! Utána már csak hagynunk kell, hogy egészen magával ragadjon minket a Titok, amiben örökké élni akarunk!

22 Vö.:Weil, Simone (1998): Szerencsétlenség és Istenszeretet, Budapest. 24.

23 Vö.: zsolot 118; 90; Préd 1,4; Bölcs 1,14; Baruch 3,32; Iz, 65,17; 66,22; Mt 19,28; ApCsel 3,21; Róm 8,19-22; 1Kor 7,31; Zsid 2,5; 2Pét 3,12-13; Jel 21,1-5

24 Bobrinskoy, Boris (1999): *The Mystery of the Trinity*, New York.191.

A szépség útja - Növumok a katekézis új direktóriumában

Elöljáróban

Fiatal teológusként az egyházi dokumentumok, pápai megnyilatkozások (enciklikák, apostoli buzdítások, apostoli levelek, rendelkezések, üzenetek) jobbára elkerülték az érdeklődési körömet. Hálás vagyok azoknak, akik szerető figyelemmel jelezték bontakozó teológiai szemléletem e komoly hiátusát. A valóban irányt mutató, értékes dokumentumok megismerése – főként szűkebb szakterületem, a kateketika és a lelkipásztori teológia terepén – nem csupán bővítette szakmai látókörömet, de megerősítette egyháztudatomat, s megalapozottabbá, bölcsebbé, érettebbé, elkötelezettebbé tette egyházszeretetemet is.

A Tudomány Napja idei, *jövőformáló tudomány* mottóval fémjelzett ülésére egy jövőformáló egyházi dokumentum ismertetésével érkeztem. Nem kutatásról számolok be, hanem egy új vatikáni megnyilatkozást szeretnék bemutatni és kommentálni. Témám a katekézis – az egyház jövőt formáló küldetésének egyik szegletkövét jelentő tevékenység – 2020 nyarán bemutatott új direktóriuma.¹

¹ A direktórium sajtónyilvános bemutatásának eseménye visszanezhető és az ismertetés olasz nyelvű összefoglalása elolvasható a Pontificio Consiglio per la Promozione della Nuova Evangelizzazione alábbi honlapján: <http://www.pcpne.va/content/pcpne/it/attivita/catechesi/direttorio2020.html> – Letöltés ideje: 2020. november 15. – Több országban megtörtént már a direktórium – esetleg már a fordítás – bemutatása (jobbára a helyi egyház katekézis ügyéért felelős püspöke vezetésével). Elemzésem során ezen tájékoztatók tudósításait is felhasználtam.

I. A katekézis új direktóriumának előzményei

A bő fél évszázaddal ezelőtt lezajlott és az egyház életében mérföldkőnek számító II. Vatikáni Zsinaton nem született kifejezetten a katekézisiről szóló dokumentum, a zsinatot követően, annak szellemiségében azonban több ilyen témájú megnyilatkozás is napvilágot látott. Az első az Általános Kateketikai Direktórium volt (ÁKD, 1971)², amelyet a VI. Pál pápa nevével fémjelzett, az evangelizációról szóló, de nyilvánvalóan a katekézis ügyét is magában foglaló *Evangelii nuntiandi* (1975)³, majd Szent II. János Pál pápa *Catechesi tradendae* (1979)⁴ című apostoli buzdítása követett. Az első direktórium megszületése után negyedszázad telt el a direktórium megújított kiadásáig (*A Katekézis Általános Direktóriuma /KÁD/* 1997)⁵, majd közel ugyanennyi idő a mostani, 2020-ban kiadott új direktóriumig.⁶ Bár témáját tekintve nem átfogó, csupán a felnőttek katekumenátusának kérdéskörét érintő dokumentum az 1972-ben megjelent *OICA*, azaz az *Ordo Initiationis Christianae Adultorum* című rendelkezés (amelyet ráadásul az Istentiszteleti Kongregáció adott ki – tehát nem közvetlenül a katekézishez kötődő, sokkal inkább a keresztyén beavatás folyamatára és rítusára vonatkozó megnyilatkozás), meg kell említenünk mégis, mert a katekézis katekumenális jellegének hangsúlyos megjelenése miatt meghatározó jelentőségű ez az írás is.⁷ Szintúgy érdemes említést tennünk arról, hogy az 1997-es dokumentum talaján nemzeti direktóriumok is születtek; a *Magyar Kateketikai Direktórium (MKD)*⁸ 1999-ben készült el, 2000 óta szolgálja a magyarországi katolikus hitoktatás, hitátadás ügyét.⁹

2 <http://www.ppek.hu/text/katdiroi.txt> – Letöltés ideje: 2020. november 15.

3 <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=121> – Letöltés ideje: 2020. november 15.

4 <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=205> – Letöltés ideje: 2020. november 15. – Nyomtatásban, magyar nyelven együtt jelent meg a direktórium és a CT Budapesten, a Szent István Társulatnál, 1980-ban.

5 <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=142> – Letöltés ideje: 2020. november 15.

6 Az új direktóriumból kimaradt az (egyébként meglátásom szerint is fölösleges) „általános” szó, a cím egyszerűen *Direttorio per la Catechesi, A katekézis direktóriuma*.

7 Magyar nyelven az *OICA* 1999-ben – előbb teljes fordításban, majd Felnőttek Katekumenátusa (FK) címmel, kivonatossan – jelent meg. Hazánkban a gyakorlat során ez utóbbi változat terjedt el.

8 <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=413> – Letöltés ideje: 2020. november 15.

9 Az új direktórium bevezető visszatekintése az előzmények között megemlíti még a Nemzetközi Kateketikai Tanács létrehozását (1973), valamint a Katolikus Egyház Katekizmusának kiadását (KEK, 1992) is.

A katekézis új direktóriumának megjelenése örömteli esemény a világ-egyház számára. Az olasz nyelvű kiadást 2020 júniusában mutatták be a Vatikánban.¹⁰ Hazánkban egyelőre jobbra ismeretlen, nincs még jelen a szakmai köztudatban; magyar nyelven mindeztidáig nem érhető el.¹¹

2. Az új direktórium megszületésének háttere, körülményei

Mielőtt a dokumentum tartalmi újdonságainak ismertetésére térnék, érdemesnek és fontosnak tartok megemlíteni néhány, a dokumentum megszületését övező körülményt. Ezek nem csupán érdekességek; olyan

¹⁰ Az új direktóriumot bemutató, 2020. június 25-én tartott sajtótájékoztatót Mons. Salvatore Fisichella, az Új Evangelizáció Pápai Tanácsa érsek-elnöke vezette, aki Mons. José Octavio Ruiz Arenas érsek-titkárral együtt jegyzi a dokumentumot. A sajtótájékoztató harmadik résztvevője Mons. Franz-Peter Tebartz-van Elst volt, akinek (katolikus körökben is igencsak) megosztó személye meglátásunk szerint – s a média későbbi tudósításainak ismeretében ez még határozottabban állítható – nem tesz jót a direktórium hitelességének. (A volt limburgi püspököt – pénzügyi és szavahihetőségi botrányát követően – Ferenc pápa lemondatta egyházmegyéje vezetéséről. Dicstelen németországi távozása után azonnal feladatot kapott a Vatikánban, ő az Új Evangelizáció Pápai Tanácsa katekézis ügyéért felelős vezetője. Hozzáértése kétségtelen tény, szakmai tevékenysége okán csendes, munkás jelenléte a grémiumban megítélésem szerint bölcs gondolat. Vezető pozíciója azonban aggályos döntés, nyilvános megjelenése pedig épp egy ilyen esemény kapcsán – úgy vélem – imprudens, botor, provokatív ötlet: az egyház jövőjét erőteljesen meghatározó és egyébként szinte minden elemében vonzó tartalmú direktóriumnak, az egyház e nagy horderejű dokumentumának hitelessége nem kérdőjeleződhet meg a közvélemény előtt egy vitatható személyi kérdés miatt.)

¹¹ A direktórium hivatalos változata az olasz nyelvű kiadás, de a megjelenés napjára már elkészült a hivatalos spanyol, angol, portugál, francia és lengyel fordítás is. Jómagam a Német Püspöki Kar nem hivatalos fordításából, 2020. március 23-án – a pápai jóváhagyás napján – nyilvánosságra hozott és az interneten elérhetővé tett munkapéldányából dolgoztam: Arbeitsübersetzung des Sekretariats der Deutschen Bischofskonferenz, in https://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/diverse_downloads/presse_2020/2020-06-25_Direktorium-fuer-die-Katechese_Arbeitsuebersetzung.pdf – Letöltés ideje: 2020. november 15.– A Német Püspöki Kar 2020 szeptemberében meg is jelentette a direktóriumot (Verlautbarungen des Apostolischen Stuhls Nr. 224), a kiadás fiilszövegében pedig – igencsak elnagyolva – így foglalta össze annak tartalmát: „A dokumentum három szakaszban ismerteti, mit jelent az evangelizáció prioritása jegyében végzett katekézis. Az első rész meghatározza a katekézis módját, a katekézist végzők személyeit – a püspököktől a papokon át a katekétáig –, és hangsúlyozza az egyház felelősségét ezek képzésében. A második rész a katekézis folyamatával, annak módszertani és célcsoport-specifikus vonatkozásaival foglalkozik. A családok, gyermekek, serdülők és felnőttek mellett a fogyatékossgal élő és migrációs háttérrel rendelkező emberek is a figyelem középpontjába kerülnek. A harmadik rész a katekézist a társadalmi és kulturális fejlemények összefüggésében írja le.” <https://www.dbk-shop.de/de/publikationen/verlautbarungen-apostolischen-stuhls/paepstlicher-rat-foerderung-neuevangelisierung-direktorium-katechese.html> – Letöltés ideje: 2020. november 15.

– meglátásom szerint egyáltalán nem mellékes – mozzanatok, amelyek segítik a dokumentum lényegi üzenetének megértését is.

A korábbi direktóriumot a Papi Kongregáció jegyezte. A katekézis ügye azonban 2013 óta nem ehhez a grémiumhoz, hanem az Új Evangelizáció Pápai Tanácsának illetékességi köréhez tartozik, az új direktóriumot tehát ez a testület adta ki. E tény tükröződik az írás üde hangnemében és tartalmi hangsúlyjaiban egyaránt. Az „új evangelizáció” kifejezést János Pál pápa használta először; magát a grémiumot XVI. Benedek alapította meg 2010-ben. Deklarált célja, hogy koordinálja és elősegítse az evangelizációt azokon a földrészekon, azokban az országokban, ahol a keresztény hittől elforduló hívők száma emelkedett az elmúlt időszakban. A „misszió” szó jobbra olyan területre, olyan kultúrkörnyezetre vonatkozik, ahol még nem hirdették, nem vert gyökeret az evangélium. Az új testület háttere, illetve az „evangelizáció”, „új evangelizáció” kifejezések gazdagabb, összetettebb jelentéstartalma révén magától értetődő, hogy a katekézis új direktóriumának célkeresztjében az evangéliumot nem ismerő és az azt elhagyó, elvilágiasodott, elvallástalanodott világ egyaránt jelen van. Utóbbi – kimondva-kimondatlanul – érzékelhetően nagyobb hangsúllyal, mintha sugallná: a „keresztény” Európa, a „keresztény” világ missziós, illetve – a nem csupán udvariasabb, de valóban teológiai/lelkipásztori hangsúly tekintetében is összetettebb, teljesebb, gazdagabb tartalmat rejtő szóval kifejezve – evangelizációra, új evangelizációra szoruló terület.

Az új direktórium tartalmára erősen rányomja a bélyegét Ferenc pápa gondolkodása. Így történt ez a korábbi dokumentumok esetében is: Szent VI. Pál és Szent II. János Pál pápák fentebb említett apostoli buzdításait püspöki szinódusok előzték meg, s a megszületett írások e tanácskozások összegző beszámolóí alapján álltak össze.¹² Az új direktóriumban Ferenc pápa írásai közül elsősorban az *Evangelii Gaudium* (2013) gondolatköre ismerhető fel, amely a 2012-es, az új evangelizációról szóló püspöki szinódust követően íródott.¹³ Ahol a tematika összeér, ott a direktóriumból mintegy

12 VI. Pál esetében az 1974-es szinódus az evangelizációról szólt – 1975-ben megjelent az *Evangelii nuntiandi*; János Pálnál az 1977-es püspöki szinódus témája a hitoktatás volt – 1979-ben megjelent a *Catechesi tradendae*.

13 Még egyértelműbben felismerhető az összefüggés, ha tudjuk, hogy az új direktórium első tervezete a Katekézis és új evangelizáció munkacímét viselte, és már 2015-ben elkészült. (Összességében egyébként a direktórium kiadását közel hat évig tartó, mintegy nyolcvan kateketikai szakember bevonásával készült munka és a végső változatot megelőzően tizenkét korábbi tervezet előzte meg.)

az *Evangelii Gaudium* katekézisére hangolt változata köszön vissza.¹⁴

A dokumentum olvastán nyilvánvaló lesz, hogy a digitális kultúra kihívásai, illetve a kultúra globalizációja, az új médianyelvek, az új társadalmi realitás az a háttér, amely mintegy a direktórium külső motivációja, s amely arra készíti az egyházat, hogy a katekézist még inkább az evangelizáció, az új evangelizáció összefüggésébe helyezze. A külső motiváció azonban, bár az evangelizáció érdekében bizonyos értelemben kényszerítő, mégis csupán háttér-körülmény; a direktórium tartalma arról árulkodik, hogy nem hiányzik a valódi, a belső motiváció: az egyház szívdobbanása, a katekézis háttér-horizontja érzékelhetően a befogadott evangéliumi üzenet, a Jézus Krisztussal való találkozás boldogító tudata, s e tapasztalat tanúságtévő továbbadásának örömteli készsége.

3. A Kateketikai Direktórium új hangsúlyai

Bár e címszó alatt számtalan mozzanatot felsorolhatunk – jelen kereteink nem adnak módot mindezek kifejtésére –, a tanulmányunk címében lévő *nóvum* kifejezés talán eltúlzott. Dokumentumunkban ugyanis teljesen új gondolatokkal alig találkozunk; a hangsúlyok változása, eltolódása, illetve egy-egy korábbi téma, gondolat kateketikai köntösben megjelenő bemutatása ugyanakkor egyértelműen egy megújuló szemlélet elemeinek tekinthetők.

3.1. A katekézis kérügmatis jellege

Már a kiemelten leghangsúlyosabb momentum, a katekézis kérügmatis jellege sem egészen új mozzanat a direktóriumban. Az 1997-es Általános Direktórium is említi – ráadásul nem is előzmény nélkül, hanem már idézve az *Evangelii nuntiandit* –, amikor arról beszél, hogy az evangélium üdvösséget hordozó üzenet, és kifejti a kérügma kibontásának kateketikai hangsúlyait (102.p). A KÁD-ban azonban a kérügma még csupán a tanítás magjára vonatkozó szakkifejezésként szerepel; nem érzékelhető benne az az átütő erejű megközelítés, amely az új direktóriumot átjárja, s amely meghatározó az egyház megújulása, az új evangelizáció ügye számára. Ez utóbbi dokumentum már a bevezetésében középpontba állítja a kérügmát;

¹⁴ A direktórium „nyomokban” *Laudato si’, Amoris laetitia, Christus vivit* részleteket is tartalmaz.

olyan utat akar mutatni, amely együtt látja az evangéliumi üzenet első meghirdetését és annak elmélyülését. Az *Evangelii Gaudium* nyomán tisztázza a katekézis és a kérüγμα szoros kapcsolatát, és leszögezi: a kérüγμα nem csupán időben, hanem minőségében is első igehirdetés. „Amikor azt mondjuk, hogy ez a hirdetés az 'első', az nem azt jelenti, hogy a kezdetnél ott van, azután elfelejtjük, vagy más, azokat felülmúló tartalmakkal helyettesítjük. Minőségi értelemben véve első, mert ez a fő üzenet, melyet különféle módokon újra és újra meg kell hallgatni, s amelyet újra és újra kell hirdetni a katekézis során ilyen vagy olyan formában, minden fázisban és pillanatában.”¹⁵ Nem szabad azt gondolnunk, hogy a katekézisben el lehet hagyni a *kérügmt* egy olyan képzés javára, melyről feltételeznénk, hogy „szilárdabb”. „Semmi sem szilárdabb, mélyebb, biztosabb, egységesebb és bölcsebb, mint ez a hirdetés. Az egész keresztény képzés elsősorban a *kérüγμα* elmélyítése, mely egyre inkább és egyre jobban megtestesül, s mely állandóan megvilágítja a katekézis feladatát, lehetővé téve, hogy megfelelően értsük mindazt, amit a katekézisben kibontunk. Ez a hirdetés válaszol minden emberi szívben jelen lévő, végtelenre irányuló vágyra.”¹⁶

A kérügmatis katekézis olyan látásmód, melynek tartalma a kérüγμα, a Jézus Krisztus személyében megjelent üdvözítő üzenet, célja pedig a kérügmában hirdetett Isten – egy közeli, velünk lévő Isten – megtapasztalása, s ennek következményeképp meghívás a megtérésre. A kérügmatis katekézis nem elvont elmélet, hanem egzisztenciális folyamat, „az igazság szabaddá tesz” boldogító, felszabadító tapasztalatának közvetítése. A kérügmatis katekézis rövid és lényegre törő, örömteli és aktuális, az evangélium „itt és most” megszólító, az „érintett vagyok” bizonyosságával hangzó, személyes tanúságtétellel megerősített, elköteleződést kívánó s kiváltó meghirdetése – azzal a meggyőződéssel, hogy a kereszténység nem a múlt vallása, hanem a jelen eseménye. Az egyház katekézisének a direktórium irányelve szerint ezt az utat kell járnia.^{17 18}

15 *Evangelii Gaudium* 164.; Kateketikai Direktórium, Bevezetés

16 *Evangelii Gaudium* 165.; Kateketikai Direktórium, Bevezetés

17 Fisichella érsek – miközben arról beszélt: reagálni kell egy olyan társadalomra, amelyben a hitet már nem közvetítik a hagyományok – a direktórium bemutatásakor is kitért arra, mennyire szomorú, sőt fájdalmas tapasztalat, hogy a kérüγμα ereje s öröme hiányzik sok megkeresztelt ember életéből is. Így nyilatkozott: „El kell ismerni, hogy sok megkeresztelt soha nem kapott keresztény beavatást, hogy a kérüγμα nem bátorította őket, hogy nem értek el személyes találkozást Krisztussal, és hogy nem részesültek a keresztény közösség támogatásában és kísérésében.”

18 A katekézis kérügmatis voltának középpontba állítása véletlenül sem jelenti a műsztagógia

3.2. A katekézis: Isten szépségének hirdetése

A direktórium új hangsúlyai közül meglátásom szerint kiemelkedik az a megközelítés, amely a katekézist – maradandó, emlékezetes megfogalmazással – „Isten szépsége hirdetésének” mondja.¹⁹ Ez talán e mostani dokumentum legeredetibb s leginkább nóvumnak nevezhető vonása, amelyet a dokumentum bemutatásakor a katekézis oldaláról nézve – praktikus és leegyszerűsített, zavaróan pragmatikus megközelítéssel (kicsit elrontva az elemző szájízét) – egy püspök egyszerűen csak „innovatív értéknek” nevezett. A gondolat mélyén természetesen e földhözragadt gyakorlati megjegyzésnél jóval gazdagabb és teljesebb mondandó rejlik.²⁰

Az előzmény ez esetben is rekonstruálható az *Evangelii Gaudium* lapjain: „Jó, ha minden katekézis különleges figyelmet fordít 'a szépség útjára' (*via pulchritudinis*). Krisztust hirdetni annak a bemutatását jelenti, hogy benne hinni és őt követni nemcsak méltó és igazságos, hanem szép is, és a hit és a követés új ragyogással és mély örömmel tölti el az életet... Ebből a szempontból az igazi szépség minden kifejezését ösvénynek tekinthetjük, amely az Úr Jézussal való találkozáshoz vezet. [...] A hit továbbadásába tehát be kell építeni a szépség útján történő nevelést.”²¹

A direktóriumban a katekézis nyelvezete összefüggésében hallunk az elbeszélés, a művészet, a zene hármasságáról. A dokumentum második része *A katekézis menete* címmel a hitoktatás nyelvi kihívásait elemzi. A sokféle kifejező eszköz közül kiemeli az elbeszélés módját, melyet „mély és haté-

hátterbe szorítását. Nincs alkalmunk hosszabban kitérni rá, de a direktórium többször említi, hogy a katekézis e két minőségi mozzanata kéz a kézben jár, és kiegészíti egymást. Ugyanez mondható el a katekézis katekumenális jellegéről is. A direktórium tehát kiemelten beszél a kérügmáról, de alapelvként feltételezi, hogy a katekézis kérügmatis, műsztagógikus, katekumenális jellege egymástól elválaszthatatlan fogalmak, ezek összetartozása evidencia.

19 „Katechese ist jedoch in erster Linie nicht die Darstellung einer Moral, sondern die Verkündigung der Schönheit Gottes, die man erfahren kann, die Herz und Verstand berührt und so das Leben verwandelt.“ *Direktorium für die Catechese*, op.cit. 175.

20 Jelzésképpen: az 1997-es és a 2020-as direktóriumban (a német szövegben legalábbis) összesen negyvenszer szerepel a „szép” szó – ebből harminkilencszer a mostani, új dokumentumban. – Az „innovatív” szó egyébként megtalálható az új direktóriumban, de más – valóban gyakorlati – összefüggésben; a szó szépséghez kötődő, pragmatikus használata meglátásom szerint – mivel nem erősíti, hanem gyöngíti, sőt rombolja a valódi tartalmat – legalábbis bocsánatos bűn.

21 EG 167. Az EG lényeges mondata, hogy a pápa itt semmiképp sem az esztétikai relativizmus támogatására gondol, amely el tudja homályosítani az igazság, a jóság és a szépség közötti elszakíthatatlan kapcsolatot, hanem a szépség megbecsülésének visszaszerzéséről beszél, „hogy elérjük az emberi szíveket, és felragyogtathassuk bennük a Feltámadott igazságát és jóságát.”

kony kommunikációs modellnek nevez”, mert termékeny módon képes arra, hogy összeszöjje a Jézus-történetet, a hitet és az emberek életét. Fontos a művészet szerepe is, hiszen a Szép szemlélése révén közvetlen tapasztalattal tesz lehetővé az Istennel való találkozás számára. A zene pedig, különösen is a szent zene, beleoltja az emberi lélekbe a Végtelen utáni vágyat.

A szépség útját a direktórium a 106-109. pontokban – külön alcím alatt – részletesen is kifejti. Beszél Istenről, mint minden szépség forrásáról; a teremtés szépségéről; az evangéliumnak, Jézus szavainak és tetteinek lenyűgöző szépségéről. Kifejti, hogy a katekézis során a Feltámadott hirdetésének jóságban, igazságban és szépségben kell ragyognia, hogy elérje az emberi szívet. Ehhez elengedhetetlen, hogy a katekéták is a hit szépségének valódi tanúivá váljanak.²² Üde színfoltja a témának, hogy a direktórium a női életállapotban élő állandó diakónusoktól külön kéri: legyenek hiteles tanúi a házasság szentsége szépségének. Ugyanez a kérés elhangzik az evangélium tanításához hű laikus házaspárok, családok tanúságtétele kapcsán is; a „szép” tehát – mily öröm – megjelenik a házasság, családi életforma jelzőjeként is.²³

A Szép szemlélése kapcsán idézem O. Clement igen kritikus, de meglátásom szerint helytálló megállapítását: „Az élet vallásos mélysége – különválasztva egy olyan kereszténységtől, amely úgy látszik, hogy egy fecsegő és moralizáló ideológia szintjére süllyedt le – sokak számára már csak a szépségben táruul fel.”²⁴ Ugyanakkor a modern művészetben a szépség válságát, a szépség rendjének széthullását, „bomlási folyamatát” látjuk, a szépség telét éljük. Clement szerint a szépség útját csak egy megújult kereszténység tudná megnyitni.²⁵ A paradicsomi „első szépséget”, az eredet

22 Direktórium für die Catechese, op.cit. 106-109.

23 Direktórium für die Catechese, op.cit. 118. 226.

24 Clement, Olivier (2004): Kérdések az emberről, (ford. Baán, I.), Budapest. 179.

25 Hasonló gondolatot találunk már az ókeresztény korban, Alexandriai Kelemen tanításában. Kelemen szerint „Krisztus nemcsak útmutatója a jónak és a szépnek, hanem maga az a szépség, aki beteljesíti az ember minden vágyát. A Mennyei Atya teljesen transzcendens, megragadhatatlan mivolta miatt a megtestesült Isteni Ige az a szeretettel megragadható isteni szépség, aki a bűn következtében 'megcsúnyult' emberi természetet valódi szépségében ragyogtatja fel. Másként mondva, Krisztus szépségében az emberiség saját eredeti szépségét, és egyben Isten szépségét fedezheti fel. Kelemen értelmezésében Krisztus emberi és isteni természetének a szépsége és jósága, az ember és Isten kölcsönös szeretetének mintegy misztikus drámáját mutatja be: az ember Istenhez vonzódik, mert Isten a legfőbb jó, az Isten pedig az emberhez vonzódik, mert az ember Isten legszebb teremtménye. Mivel 'a közösek a barátok javai', ezért Krisztus szeretetében az embernek minden java (és szépsége) közös Istennel. Így Kelemen számára csak a Keresztény lehet valóban kegyes, gazdag, bölcs és nemes, vagyis

(arché) szépségét az ember megszakította; a „második szépség” az ember kudarcos próbálkozása, „a bukott angyal mályvaszínű sóvárgása.”²⁶ Az a szépség, amelyről tanúságot kell tennünk – amely megtalálja az első szépség ártatlanságát, de a második szépség elkerülhetetlen megpróbáltatásán keresztül –, csakis a Keresztnek a szépsége lehet, a Fiú arcának szenvedésben megérett szépsége. „Ha ma Krisztusról a Lélekben akarunk tanúságot tenni, többé nem mondhatunk le erről a *harmadik szépségről*. Nem elegendő sem az ember nélküli Isten szépsége, ez az emésztő tűz, hiszen Mózesnek ahhoz, hogy ’hátulról’ megpillanthassa Istent, el kellett takarnia arcát; sem az Isten nélküli ember szépsége, ez a negatív út, amely önmagába zárul, s a nem ismerést hiánnyá, az abszolútum ösztönét pedig rombolási vágygá alakítja át; hanem csak az Emmánuel (velünk az Isten) és a Szent Lélek (mi Istennel vagyunk) szépsége.”²⁷

Ha nem rontjuk el, a szépség útja rendkívüli gazdagságot, megújító erőt rejtő lehetőség a katekézisben.

3.3. A katekézis és a keleti katolikusok: nagyrabecsült értékek, valósítandó feladatok

Az 1997-es KÁD nem ejt szót a keleti egyházakról. Ezt tudva még örvendetesebb (valódi újdonság), hogy az új direktórium komoly teret szentel annak, hogy megszólítsa a keleti szertartásúakat, szóljon nagyra becsült értékeikről, s eléjük is feladatokat állítson, célokat tűzzön.²⁸ A dokumentumot görögkatolikusként olvasva ez különleges örömet jelent.

A direktórium szó szerint idézi a II. Vatikáni Zsinat *Orientalis Ecclesiarum* dokumentumát, de utal a *Keleti kódexre* és a *Liturgikus instrukcióra* is. A keletiek előtt ezek az írások ismertek, de jó kateketikai vonalon is szembesülnünk velük, illetve örömet látni, hogy az abban foglaltak az új direktórium révén immár az össz-katolikus kateketikai gondolkodás

szép.” Gyurkovics Miklós (2019): Az antik szép fogalma Alexandriai Kelemen újraértelmezésében, Praeconia 14/1. 10.

26 Clement egy ravennai mozaikra utal, a Krisztus balján álló bukott angyal halálos szomorúságot árasztó szépségére, amely az általa „második szépségnek” nevezett küzdelmet jelzi, a szépség vágyának görcsös akarását és lidércnyomásos kudarcát, amely az ortodox teológus lenyűgöző gondolatmenetében a „harmadik szépség” felfedezése felé vezet. Vö. Clement, Olivier, op. cit. 195.

27 Op. ult. cit. 196-197.

28 A KÁD-ban a keleti szó egyáltalán nem szerepel, az új direktórium húsz alkalommal említi. A 290-292. és a 411. pontoknak kifejezetten a keleti egyházak katekézise a témája.

részét képezik. A „két tüdővel lélegző egyház” vízióját eddig is magáévá tehetette minden katolikus katekéta, most azonban a hivatása végzéséhez tartozó irányelvek részeként olvas arról, hogy „a keleti egyházak intézményeit, liturgiáját, egyházi hagyományait és keresztény életének fegyelmi rendjét nagyra becsüli a katolikus egyház. Ezekben a tiszteletreméltó ősi értékekben ugyanis az a hagyomány tárul fel, amely az apostoloktól az egyházatyákon keresztül jutott el hozzánk, és az egyetemes egyház Istentől kinyilatkoztatott, osztatlan örökségének része.”²⁹

Ezek a kincsek – írja a direktórium – kezdettől fogva hozzájárultak az evangelizációhoz. A katolikus egyház újra meg újra megerősíti, hogy a keletieknek joguk és kötelességük megóvni, megismerni, megélni e kincseket. A dokumentum tehát felhívja a figyelmet az identitás megőrzésének fontosságára, és bátorítja a katekézist, amely kiváltságos szerepet játszik abban a kötelezettségben, hogy a keleti egyházak a hitet saját egyházi hagyományukban őrizzék s adják tovább. A keleti egyházak katekézisében hangsúlyosan meg kell jelenniük a Biblia és a liturgia sajátos összefüggéseinek, az adott egyház hagyományainak, a patrisztika, a hagiográfia, az ikonográfia értékeinek.³⁰ Külön kiemeli a direktórium a liturgikus ünnepek fontosságát, műsztagógiai jelentőségét a keleti katolikus egyházak különleges kateketikai útján. Biztatja a katekézis munkásait a szertartások megismertetésére, a rítushoz tartozó ismeretek elsajátítására, a liturgikus katekézis speciális útjára.

Ezeket a mondatokat a direktórium részben a Keleti Kódex lapjairól idézi, amely megszabja a hierarchák katekézissel kapcsolatos kötelezettségeit.³¹ Eszerint „minden egyes sajátjogú egyház, különösen pedig azok püspökei súlyosan kötelesek a hitoktatás végzésére, amely érettségre vezet a hitet és neveli Krisztus tanítványát Krisztus tanításának mélyebb és rendszeresebb megismerése által és az ő személyéhez való, napról napra szorosabb ragaszkodás által.” A Hierarchák Tanácsa illetékes abban, hogy „az adott sajátjogú egyház területének határain belül szabályokat alkosson

29 *Orientalium Ecclesiarum (OE) I*, (ford. Keresztes Szilárd), in *A II. Vatikáni Zsinat tanítása* (szerk. Cserháti József és Fábíán Árpád), Budapest 1986, 358.; *Direktorium für die Catechese*, op.cit. 290.

30 A liturgikus, patrisztikus, ikonográfiai, hagiográfiai örökségnek korántsem csupán szemléltető jellege van, ezek tartalmi vonatkozása meghatározó a katekézis számára.

31 A keleti egyházak kánonjainak törvénykönyve (CCEO), ford. Rihmer Z., XV/II. fejezet II. cikkely, 617-623. kánonok, in https://www.nyirgorkat.hu/mediatar/dokumentumok/0001_Keleti_Kodex.pdf – Letöltés ideje: 2020. november 15.

a hitoktatásról, amelyeket egy hitoktatási direktóriumban kell megfelelően összefoglalni [...] A hitoktatási direktóriumban vegyék figyelembe a keleti egyházak sajátos jellegét, hogy így a hitoktatás végzése során előtűnjék a Biblia és a liturgia jelentősége, továbbá az adott sajátjogú egyház hagyományai a patológia, a hagiográfia, sőt az ikonográfia területén. [...] A Hierarchák Tanácsának feladata, hogy gondoskodjék a krisztushívők különböző csoportjainak megfelelő hittankönyvek s ezekkel együtt segédeszközök és taneszközök biztosításáról, továbbá a különböző hitoktatási kezdeményezések előmozdításáról és egymással való összehangolásáról. [...] A püspök feladata, hogy a hitoktatást eparchiájában a legnagyobb gonddal előmozdítsa, vezesse és irányítsa. Erre a célra legyen az eparchiai kúriában eparchiai hitoktatási központ [...]”³²

A Magyar Görögkatolikus Egyház nyilvánosan még nem elérhető, római jóváhagyás előtt álló részleges joga a CCEO alapján hasonló, de részletesebb szabályozást tartalmaz. A leendő részleges jog kötelezi a Hierarchák Tanácsát saját kateketikai direktórium kiadására.³³ Aprólékosak a katekézishez kötődő konkrét feladatokról szóló kánonok is. A részleges jog paragrafusai szólnak eszköztár-fejlesztésről, kateketikai központokról, hittankönyvek kiadásának kötelezettségéről, a hitoktatás szervezésének szabályozásáról, de megfogalmaznak tartalmi elemeket is a katekézis bizánci arculatáról, a műsztagógikus katekézis sajátosságairól, a liturgikus katekézis kitüntetett szerepéről és a katekézis patrisztikus irányultságáról. A részleges jog magától értetődő alapelvként szögezi le, hogy a vallási tanítás megismertetésének és a hit továbbadásának elsősorban az élő liturgián keresztül kell megvalósulnia.³⁴

Meglátásom szerint a keleti egyházakról szóló passzusok a direktórium igen lényeges elemei. Egyrészt azért, mert a katekézis vatikáni felelős szervei részéről először történik meg a keletiek megszólítása, a zsinati „két-tűdős” mentalitásnak a katekézis szintjén történő megjelenítése. Másrészt viszont azért, mert ez korántsem valamiféle udvariasság, egy kis jómodor, a keleti rítus felé tett gesztus. Sokkal inkább annak (f)elismerése, hogy a

32 Op. ult. cit.

33 Ezt egyébként minden részegyháznak meg kell tennie, tehát az új római direktórium megszületésével a Magyar Kateketikai Direktóriumnak is lejárt a mandátuma, azt is újra kell írni. Újdonság viszont, hogy a magyar görögkatolikusoknak eddig nem volt önálló kateketikai direktóriumuk, ez lesz az első, a katekézis irányelveit megfogalmazó dokumentumuk.

34 A részleges jog munkapéldánya egyelőre csak kéziratként olvasható; bevezetése a Magyar Görögkatolikus Metropólia egyházmegyéiben várhatóan 2022-ben történik meg.

katekézis keleti egyházakban ismert útja komoly tanulságokkal szolgálhat a nyugati egyház igencsak kátyús kateketikai útépitése során. Aki megérti A. Schmemannak a katekézis céljára vonatkozó megfogalmazását, azt katolikusként is igencsak elgondolkodtatják az ortodox teológus szavai. Schmemann azt mondja, a keleti egyházat ma is jellemző liturgikus katekézis nem valamiféle különös, az ősegyházból ránk maradt szokás, hanem „a hitoktatás hagyományos módja, az egyház természetének és lelki megvilágosodást célzó koncepciójának szerves része. [...] A liturgikus katekézis rávilágít, mi is az Egyház szerint a hitoktatás elsődleges célja és értelme. A hitoktatás célja az, hogy az egyént bevezesse az Egyház életébe. Hangsúlyozom: a feladat nem csupán a ’vallási ismeretek’ közvetítése, az egyén személyiségének ’jó irányba’ terelése, hanem a világban Pünkösöd óta titokzatos módon működő ’választott nemzetség’, ’szent nemzet’ (*1Pét 2,9*), Krisztus Teste tagjának felkészítése, személyiségének ’felépítése’. A hitoktatás azt akarja világossá tenni, mi is történt velünk akkor, amikor a víz és a Szentlélek által újjászülettünk, és az Egyház tagjává fogadott.”³⁵ Úgy vélem, az ortodox teológus szavainak tükrében nyitottabbá válik a (római) katolikus fül és szem és szív is a keleti egyház kateketikai koncepciójának meg- és elismerésére, és az is világossá válik számára, hogy a keletiek praxisa sok tekintetben mintát és muníciót is adhat a direktóriumban szorgalmazott irányvonal megvalósításához, a katekézis kérügmaticus, műsztagógikus és katekumenális jellegének egységben történő látásmódjához és gyakorlati kivitelezéséhez.³⁶

35 Schmemann, Alexander (1997): *Liturgia és élet*, Zsámbék. 12.

36 Amikor mintát és muníciót említek, korántsem állítom, hogy a Schmemann által leírt kateketikai vízió az ortodox és/vagy a keleti katolikus egyházak gyakorlatában tökéletesen működik. A szekularizáció az ortodox többségű országokban is megtermi a maga gyümölcsét, s üres templomban a katekézis e hagyományos útja nem lehet eredményes. Általánosnak mondható tapasztalat az erkölcsi kérdések relatív háttér-szerepe is, s hogy „az ortodox egyház a hitadásában nem figyel a kritikai gondolkodásra, nem tárgyalják kellőképpen a tudományhoz való viszony vagy a bibliakritika jelentőségét.” (VÁRNASI, J. – VÍZVÁRDY, R. „Szerzetesi iskola Cipruson. Kateketikai esettanulmány”, in *Sapientiana* 13 (2020) 86.) Maga Schmemann pedig arról ír igen kritikusan, hogy ortodox közösségek – főként szórvány területeken – a hagyomány kreatív aktualizálása, „újraolvasása” helyett egyszerűbbnek és praktikusabbnak tűnő, korszerűnek vélt idegen gyakorlatokat vesznek át. – A keleti szertartású katolikusok esetében meglátásom szerint jók az esélyek a schmemanni szemlélet gyakorlatba ültetésére, de ehhez több időre van szükség. Egyrészt nem fedezték még fel egészen azt a nagyrebecsült kincsét (saját gazdag örökségüket), amelyről a zsinat ír, másrészt meg még gyűjtik a bátorságot, hogy teljes mellszélességgel a liturgikus katekézis – a latinizáció évszázadai alatt kevésbé járt s emiatt kevésbé ismert – útjára lépjenek. (Amely út egyébiránt nem csupán kateketikai /szakmai/ oldalról nézve hordoz/ott/ kockázatokat, hanem sokáig egyházkormányzati megítélése

3.4. Egyéb témák

Hosszan lehetne szólni a direktórium egyéb fontos témáiról is. Jóleső érzés olvasni a hit dimenzióinak bemutatását, hitünk – amelyet vallunk (teológia), amelyet ünnepeünk (liturgia), amelyet élünk (szeretet), amelyet imádkozunk (szellemiség) – sokoldalú megközelítését. Ugyancsak vonzó Jézus követői közösségének, a meghívó és befogadó, családias egyháznak a képe. Nyilván megjelennek a direktóriumban az aktuális témák, a bioetika, a személy integritása, az ökológiai megtérés, a szociális és társadalmi elkötelezettség, a munkakörnyezet, az emberi jogok, a migráció, a kulturális sokszínűség stb. is. Az alábbiakban az „egyéb témák” közül igyekszem még röviden kiemelni néhány fontos mondandót.

3.4.1. Mindenképp említendőnek tartom a direktórium **katolikus iskolák**kal kapcsolatos irányelveit. A katolikus iskola különleges feladata olyan életteret létrehozni, amelyben él az evangélium szabadságának és szeretetének szelleme, s amelynek keresztyén értékekkel átitatott oktatói közössége minden oktatást összehangol az üdvösség üzenetével. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a katolikus iskoláknak intézményből közösséggé kell válniuk. A közösségi dimenzió ugyanakkor „nemcsak szociológiai, hanem mindenekelőtt teológiai kategóriát jelent.” Ez – meglátásom szerint – lényeges distinkció, amely a katolikus iskola közösségi dimenzióját a *communio* egyháztani keretei közé emeli, és így arcára rajzolja a szentháromságos miliő mintázatának erezetét.

3.4.2. A családok katekézisben betöltött pótolhatatlan szerepe a korábbi kateketikai dokumentumokban is szerepel. Újat hoz viszont az új direktórium azzal, hogy – az *Amoris laetitia* buzdítása alapján – megfogalmazza a **házasságkötés katekumenális jellegű előkészítésének** ötletét és praktikus javasolja is annak megvalósítását. A néhány alkalmat jelentő jegyesoktatás, jegyesbeszélgetés műfaja helyett egyfajta beavatási modellt kínál, amelynek során biztosítani lehet a házasság hivatás elmélyítését, a családi élet

sem volt egyértelmű. Végigbukdácsolta ez a koncepció a „három T” /tilt - túrt - támogatott/ ismert kategóriáit, mire most a direktórium oldaláról hivatalosan is megerősítést nyert.) – Mindenesetre a keleti egyházak kalapemelést kiváltó kateketikai szemléletének megismerése egész bizonyosan e téren is gazdagítani fogja a latin egyház látásmódját, miközben ez a megközelítés felhívja a keletiek figyelmét is saját örökségük korszerű közvetítésének fontos és elnapolhatatlanul sürgős kötelezettségére.

stabilabb megkezdését. Sőt, a műsztagógikus folytatásban az esküvő után is igyekszik megláttatni, mivé is váltak a házastársak az ünnepelt szentség révén, s hogyan tudatosíthatják a kapott ajándékot és küldetést.³⁷

3.4.3. A direktórium bátorít a **kreativitásra**. Ez a bátorítás, valljuk be, nem mindig volt jellemző az egyház hangvételére, sőt ez a fogalom évszázadokon át – előbb ismeretlen, majd – gyanús kifejezésnek számított. Azért is öröm ez a bátorító hangnem, mert érezhető mögötte a bizalom a helyi egyház, a katekéták, a krisztushívők felé. Említi a direktórium a kreativitást a fiatalokkal foglalkozó katekézis során, de a kulturális miliő kihívásaival kapcsolatosan is; szó van missziós kreativitásról, módszertani kreativitásról és kreatív lelkigondozásról egyaránt. – A kreativitás nyilván eddig is jelen volt mind az evangéliumi értékek iránt elkötelezett keresztények mindennapjaiban, mind az egyház lelkipásztori és kateketikai tevékenységében; egy irányelveket rögzítő, alkalmasint szabályzatokat megalapozó hivatalos dokumentumban mégis jóleső érzéssel üdvözljük ezt a bátorítást.³⁸

Záró gondolatok

Az új direktórium „a kenyér, az otthon íze” – olvasom egy kommentben. Miközben műfajilag nem igazán lehet az, jó lenne, ha tartalmát, lelkiségét tekintve valóban ezt éreznénk ki belőle. Bízom benne, hogy ez az új vatikáni dokumentum odakerül a magyar hitoktatók karácsonyfája alá, és szép ajándékot jelent majd a katekézis munkásai számára. Ha pedig kibontjuk a masnit, következhet a folytatás, hiszen az Ortskirchen és az Ostkirchen számára is örömteli kötelezettség a saját direktóriumok megalkotása. Erre készülünk – a Szentlélek munkálkodása iránti teljes bizalommal.

37 Direktórium für die Catechese, op.cit. 232.

38 Maga a kifejezés az emeritus pápa, XVI. Benedek gondolatát idézi, aki többször beszélt a jövő (sőt, már a jelen) egyháza kapcsán arról, hogy a keresztény közösségek olyan kreatív kisebbségek, amelyek világitó szerepet töltenek be a társadalomban, de már nem képviselik a többséget. Benedek pápa – Nagy Szent Bazil nyomán – a fügeszurkáló Ámosz próféta kapcsán gondolkodik el a kereszténységnek a digitális kultúrához való viszonyáról, és ad igazán kreatív választ: <https://pecsiegyhazmegye.hu/aktualis/vadfuge> A téma egészéhez kiváló áttekintés Samuel Gregg elemzése, amelynek rövid összefoglalása megtalálható a Magyar Kurir honlapjának Kitekintő rovatában: <https://www.magyarurkurir.hu/hirek/xvi-benedek-kreativ-kisebbsége-es-nyugati-civilizacio-atmentese> – Letöltés ideje: 2020. november 15.

Erényesség és üzleti siker?

Bevezetés

Bizonyára kicsit meghökkentő ez a cím első hallásra. Van is ebben igazság, hisz az üzleti élet kapcsán nem az erények jutnak eszünkbe. Sokan gondolják azt, hogy az üzleti élet a szabadság olyan szférájában működik, ahol nem is lehet, illetve kifejezetten haszontalan az erényekről beszélni. A szabályozások pedig, bár vannak, keretet nyújtanak, de okosan kell velük bánni, ami olykor a bűnös okosság kategóriáját jelentheti a gyakorlatban.¹ Ma azonban már olyan irányvonalak is vannak, melyek mernek az erények fontosságáról szólni.²

Onnan kell elindulni, hogy egy üzleti vállalkozás sikeréhez jóval több kell egy jó üzleti tervnél. Különösen igaz ez a kis vállalkozásokra, melyeknél a késztermék és természetesen a haszon mellett kiemelten fontos az alkalmazottak minél nagyobb mértékű megbecsülése. A mai vállalkozások holisztikus látásmódjának ezt az utóbbi elemét lehet kiemelni, mint olyat, hogy a sikerességnek kulcsa lehet, s amennyiben így van, feltételezi az erények bevonását a megvalósításba. Nehéz jó tanácsot megfogalmazni

¹ Vö. Boda, László (1991): Emberré lenni, vagy birtokolni, Budapest. 62-66.

² Vö. Cornwall, Jeffrey – Naughton, Michael (2010): Élni és vállalkozni, Budapest. 11. Ez a könyv nagy segítség a vállalkozni szándékozók számára, valóban nevezhető kötelező olvasmánynak. Ennek indoklása: 1. A vállalkozásokkal foglalkozó könyvek csak felületesen érintik a tevékenységhez kapcsolható erkölcsi jellegű kérdéseket, amit ez a könyv pótolni igyekszik. 2. Egyre nyilvánvalóbb, hogy a gazdasági és pénzügyi rendszerek nem nélkülözik az élet realitásaival, s a boldogság utáni vággyal való összefüggést, s a velük kapcsolatos tettek erkölcsi következményeinek hatását. Ezért az ember méltóságának megfelelően kell keresni a haszon lehetőségét és felhasználását. Ilyen értelemben ez a könyv a reménység hordozója. 3. Különleges dolog, hogy ez a könyv vallja a hit és az üzlet egységét. Kérdései és válaszai alkalmasak arra, hogy világnézettől függetlenül is elgondolkodjon rajta minden vezető, s indíttatást kaphat, hogy sikeresebbé tegye vállalkozását, és jobbbá önmagát. Ezeket figyelembe véve sok szempontot e könyv alapján érintek, s különösen a mértéktartás erényére koncentrálok.

a fiatal vállalkozók felé. Ha mégis megkíséreljük, akkor az a következő lehetne: tanuljanak meg egyensúlyt tartani a munka és a magánélet között, építsenek az erényekre, és üzleti modelljüket a holisztikus látásmódnak megfelelően alakítsák ki.³

Úgy tűnik, sohasem késő, de olykor mégis nagyon aktuális az erényekről beszélni, és felhívni a figyelmet az erények háromezer éves hagyományára, mert szükség van rá. Nagyon fontos szerepük a vállalkozásokban, mégis nagyon kevés írás található ebben a vonatkozásban, márpedig sokat lehet tanulni ebben a témában Arisztotelésztől, Szent Ágostontól, Aquinói Szent Tamástól, Joseph Piepertől, Alasdair MacIntyretől, Servais Pinckaerstől és Bernhard Häringtől, és természetesen a Szentírástól is. Ezek ellenére a nyugati kereszténység és szellemiség nagyon kevésé volt fogékony az erénybölcselet és az üzleti élet összekapcsolására. Sem a teológusok, sem a filozófusok nem foglalkoztak ezzel a kapcsolattal, pedig a vállalkozások eredményességéhez, sikereihez vezető, stabilizáló és megújító lépcső lehetőségét iktatták ki ezzel. Egyszóval a jó és eredményes üzleti élethez szükség van az erények ismeretére és beépítésére, jövőformáló erejük kiaknázására.⁴

1. Az erkölcsi erények jelentősége a vállalkozások keretében

Szent Ambrus óta tudjuk, hogy az erkölcsi élet sarkpontjairól van szó, melyeknek négyes száma már az ókori görögök gondolkodásában kialakult.⁵ Mind a négynek meg van a maga jellegzetessége. Nem keresztény és keresztény tartalommal is ismertek ezek az erények, így talán különösen is alkalmasak arra, hogy egy olyan fontos területen, mint a vállalkozások és az üzleti élet, kiaknázzák az általuk nyújtott lehetőségeket. Most mind a négy erény legfontosabb motívumát kiemeljük témánkra vonatkozóan.

Az okosság és a vállalkozások kapcsolata azért nem egyszerű, mert az átlagember nem az erényre, hanem inkább a bűnös okosságra gondol, amennyiben szerinte a vállalkozó ravasz, megalkuvó, önös érdekeket követő, másokat kijátszó személy.⁶ Ezt a negatív és bizalmatlan alapállást meg kellene szüntetni, mert az igazi vállalkozó nem ilyen! Az okosság erényével bíró vállalkozó rendelkezik a vállalkozáshoz szükséges készségekkel, reális

3 Vö. Cornwall – Naughton, Op. cit., 14.

4 Vö. Cornwall – Naughton, Op. cit., 20.

5 Vö. Tarjányi, Zoltán (2004): Az erkölcsi erények, Morálteológia III., Budapest. 26-29.

6 Vö. Király, Ernő (1982): A keresztény élethivatás, Budapest. 24-25.

helyzetértékeléssel és olyan célok birtokában van, melyekkel a világ erőforrásait növelni kívánja. Fontos tulajdonsága, hogy „jó intéző”, igyekszik olyan önségítő technikákat alkalmazni, hogy lehetőségeiből a legtöbbet kihozza, ill. azokat gyarapítsa. Az okosság erénye nélkülözhetetlen ahhoz, hogy hatékony eszközöket jó célokkal össze lehessen kapcsolni, s ez a hosszú távon sikeres vállalkozásnak szinte alapfeltétele.

Az igazságosság erénye abban segít, hogy a vállalkozó gyanakvását eloszlassa. Ennek a gyanakvásnak ugyanis az a háttere, hogy a kormányok és a polgári hatalom által foganatosított előírásokat csupán rákényszerített korlátozásoknak értelmezi, s ez akadállyá válik működésében, józan döntéshozatalában. Az igazságosság erénye vezet annak belátásához, hogy az előírások nem kényszerítő erők, hanem természetes és szükségszerű képződmények, melyek azt szolgálják, hogy helyes kapcsolatok alakuljanak ki, közösséget teremtsenek a munkában. Ehhez nyilvánvalóan meg kell vizsgálni egy vállalkozás törekvését, kapcsolati rendszerét és kompenzációs mechanizmusait. S amennyiben ezek rendben vannak, úgy biztosnak vehető, hogy az vállalkozás az igazságosság erénye szerint működik, melyet referenciái valószínűleg elég meggyőzően ki is mutatnak, s mentesítenek a felületes és negatív előítéletek kialakításától.

Nagyon fontos szerepe van a vállalkozók esetében a bátorság erényének is. Ezt a kockázatvállalás kapcsán kell tárgyalni. Ugyanis bármilyen nagyszerű elgondolással indul egy vállalkozás, hamar igen sok nehézséggel találja szemben magát. Ezekre az első reakció általában a meghátrálás, és a pusztá túlélésre történő koncentráció, ami a cselekvési horizontot lekorlátozza. Ehelyett annak kellene következnie, hogy nézzenek szembe a problémával, nyíltan beszéljék meg a kételyeket és a félelmeket, melyek kísértésként jelentkeznek. A bátorság erénye lehetőséget nyújt ahhoz, hogy nevének nevezve a dolgokat választ és megoldást találjanak a nehézségekre, s ezzel legyőzzék a kísértést. Az eredmény nem egyszerűen vakmerő cselekvést jelent, hanem az olykor szükséges, de felelősségteljes kockázatvállalást.

A vállalkozás sikeréhez a vállalkozónak nagyon komolyan kell vennie a mértékletesség erényét, mely leginkább annak felismeréséhez kapcsolódik, hogy mikor elég az elég! A vállalkozás sok pozitív érzést nyújthat, többek között elégedettséget, örömet, önbecsülést, amit bizonyára más tevékenység kevésbé biztosíthat. Ugyanakkor fennáll az a veszély, hogy a siker utáni egészséges törekvés túlburjánzik és függőséggé válik. S amennyiben ez megtörténik, úgy számolni kell azzal az egyenes következménnyel, hogy

a vállalkozó gondolkodásában komoly változás állhat be: értékszémlelete átrendeződhet, a fontossági sorrend számára összezavarodhat. A munka öröme átfordulhat és kísértéssé válhat, és a személyes életet lényegesen meghatározó fogalmakhoz való viszonyt - házasság, család, egészség, barátok, vallás, stb. -, felboríthatja. A mértékletesség erénye ellenállóvá tehet épp ezzel a veszélyes kísértéssel szemben, s olyan gyakorlatok megfogalmazására és megvalósítására motiválhat, mely a személyt megóvjá ettől a függőségtől.⁷

2. A mértékletesség erényének fontossága, feladata

A jelen tanulmány keretein belül most egyetlen erényre, a mértékletességre koncentrálunk. Két bölcs mondás is segítségünkre lehet abban, hogy témánk alaphangját megadja. Az első egy egészen profán japán közmondás, mely így szól: „Először egy ember elfogyaszt egy italt, azután egy ital elfogyaszt egy italt, azután az ital elfogyasztja az embert.” A mértéktartás hasznosságához és szükségességéhez nemigen kell kommentárt fűzni ez alapján, ami mögött érezzük az életből vett tapasztalat súlyát, igazságát. A másik bölcsesség a XII. században fogalmazódott meg, mégpedig Szent Bernáttól, aki megszívlelendő tanácsot adott a Pápának: „Ügyeljen a túlzott tevékenység veszélyeire, bármiről legyen is szó..., akár betöltött hivataláról is, mert sok munka gyakran a szív megkeményedéséhez, a lélek szenvedéséhez és az intelligencia elvesztéséhez vezet.” Meglepő talán a tartalom, ami itt előttünk áll, de bizonyára nemcsak a pápának címezhető. Az érdekes pedig ebben a két bölcsességben, hogy mind a testiesség, mind pedig a szellemi elbillenés lehetőségére és negatívumára felhívják a figyelmet, ami viszont általánosan minden emberre vonatkozatható.

A mértéktartás témája bármennyire is általánosítható, mégis ezt érezzük a vállalkozó és a vállalkozás témájához legkevésbé illőnek. Hisz a mértéktartás lényegéhez tartozó visszafogottság és egyensúlyra törekvés az aktivitást és az erőteljes kibontakozást erősen gátló elvnek tűnik. A vállalkozó pedig a legtöbb esetben hajszolt, szenvedélyes és túlzásoktól sem mentes viselkedéssel tűnik föl, mely a mértékletességgel élesen szemben állhat. A vállalkozói felfogásban a mértékletesség éppen nem erénynek, hanem csupán gyengeségnek, negatív és elutasítandó viselkedésmódnak tűnhet, s ezért vele megbarátkozni sem egyszerű a vállalkozónak.

7 Vö. Cornwall – Naughton, Op. cit., 23.

Érdemes máris utalnunk a Teremtés könyvére, mely az elején említi, hogy az ember nemcsak munkára teremtett, hanem élete részévé kell tennie a pihenést is.⁸A keresztény felfogás nemcsak „munkaszünetről” való beszédnek tekinti a bibliai szavakat, hanem fontosnak tekinti annak részletezését is, vagyis lényeges, hogy miben és hogyan pihenjünk meg.⁹ Van vállalkozó, aki kizárólag csak siker után akarna pihenni, mondván: „Majd, ha megszereztük a milliókat...” Feltételezhetjük, hogy mélyebb és szükségesebb dologról van itt szó.

A mértékletesség megértéséhez előbb érdemes önismereti kutatást végezni, és szembesülni saját érzéseinkkel és vágyainkkal. Erre azért van szükség, mert cselekvéseinket vágyaink motiválják, melyek természetes módon erre vannak beállítva. Nem mindegy az sem, hogy ezek milyen intenzitással nyilvánulnak meg. Fizikai állapotunk, neveltetésünk, valamint önnevelésünk eredményességének mutatója is ez. Mindenesetre azal mindenképp számolni kell, hogy a vágyak jelentkezését sok esetben előbb érezzük, mint át tudnánk gondolni, hogy jó vagy rossz célt kívánnak szolgálni. Ennek ellenére el is nyomhatjuk őket, vagy épp rabjaikká is válhatunk. Amennyiben bármelyik irányú reakciónk csupán ösztönös, úgy nem biztos, hogy jó irányba vezetnek bennünket. Viszont a rendezésük biztosíthatja a jó cél szolgálatába állításukat. Nagyon érdekes és fontos megállapítás, hogy a mai vágyainkra történő reagálásaink alakítják és meg is határozhatják jövőbeli vágyainkat. Ma kell felelősséget vállalni a holnapért, ami mindenképp józan és intuitív előrelátást sürget.

Az említett, fenti gondolatok megalapozzák a mértékletesség megfogalmazását. Ennek értelmében a mértékletesség olyan önkorlátozó magatartás, mely az ember életét átfogó, jó célokhoz vezető, nemesebb vágyakhoz igazítja. Nem kizárható, hogy ez a magatartás visszahat a vágyak idejekorán megvalósítható irányításához, tehát segítik azok hasznos integrációját a személyiségbe. A mértékletesség ugyanis megérteti velünk a „nem”-et mondás fontosságát, mert ezek teszik világossá az „elkötelezett igen”-t. Nem véletlen, hogy a Tízparancs is megtilt dolgokat, s ezzel megmutatja a földi, változó jók határait, vagyis ne gondoljuk azokat önmagukban örök

8 Vö. Ter 2,2-3. „A hetedik napon befejezte Isten a munkáját, amelyet végzett, és a hetedik napon megnyugodott minden munkájától. Megáldotta Isten és megszentelte a hetedik napot, mert azon nyugodott el minden munkájától...” Ezek a bibliai versek kétszer is utalnak a munka szüneteltetésére, a pihenésre!

9 Vö. XVI. BENEDEK PÁPA (2007): A szeretet szentsége kezdetű apostoli buzdítása, Budapest. 74. pont

értékeknek.¹⁰ A mértéktartás ugyanakkor mégsem válik elfojtássá, mert lényege nem irányul a vágyak kiirtására, hanem azok létét elfogadva, energiájukat felhasználja azáltal, hogy erkölcsi és spirituális mederbe terelve, a közjó és Isten szolgálatába kívánja állítani őket. Jó példa erre a szexuális vágy szerepe. Tudjuk, hogy ez a vágy részben alapja, majd pedig gazdagítója a férfi és a nő kapcsolatának, amennyiben a házasság medrében megvalósul. A pornográfiára és egyéb elhajlásokra adott nem, igent mondás a hűségre. Az étel, az ital, a vagyon és a szex annál kevésbé lesz élvezetes az ember számára, minél inkább függővé válik tőlük. Ennek a függőségnek lesz eredője, hogy a fizikai vágy irányukban egyre vadabbá, majd irányíthatatlanná válik, és kárt okoz a személyiségnek.

Nem véletlen, hogy az Úr Jézus az evangéliumokban hangsúlyozza: csak úgy találjuk meg magunkat, ha ehhez az önmehtagadást is vállaljuk, ezt, mint eszközt felhasználjuk.¹¹ Szükség van tehát valódi áldozathozatalra, mely bizonyos veszteséget hordoz önmagában, de mégsem nyomja el a személyt, hanem éppen kiteljesíti, szélesebbre nyitva horizontját. Mert vágyaink fontosak, s ezt már Aquinói Szent Tamás is hangsúlyozta, amikor a „*passiones animae*” fogalmáról beszél, vagyis a lélek szenvedélyeiről, melyeket a helyes cselekedet irányába kell terelni.¹² Ezek azért hasznosak, mert nélkülük érzéketlenné válna az ember, bizonyos szempontból elszegényedne. Ugyanakkor meg kell említenünk, hogy az embernek nem az a feladata, hogy szenvedélyből, hanem szenvedéllyel cselekedjen. S ez utóbbi fogalom jelzi, hogy a vágy mögött nem csupán egy nyers erő, vagy érzelem feltörése válik nyilvánvalóvá, hanem a felhasználó belső rend, mely a közjó és Isten felé irányítja, vezérli törekvését.

3. A munkafüggő vállalkozó és a mértékletesség

A mértékletesség hiányának egyik formája a munkafüggőség. Hátterében olyan magatartászavar húzódik meg, mely nem érti meg, hogy a munka csak része az életnek.¹³ Valaki írt is már arról, hogy kultúránk sajátossága,

¹⁰ „Akár negatív előírásokat, tiltásokat, akár pozitív felszólításokat tartalmaz, a „tíz szó” a bűn rabszolgaságából felszabadult élet körülményeire utal.” Katolikus Egyház Katekizmusa, (KEK) (1994): Budapest. 2057.pont

¹¹ Vö. Mk 8,34. és Mt 16,24-27. és Lk 9,23-27.

¹² Vö. Nyíri, Tamás (1988): Alapvető etika, Budapest. 71-73.

¹³ Vö. KEK, 2184-2187. pontok

hogyan benne a munka az egyetlen társadalmilag elfogadott függőség. Sok ilyen természetű vállalkozó szinte hősnek tekinti magát, és kitüntetésnek értékeli, ha munkamániásnak nevezik. Ezért is különösen megfontolandó, amit Szent Pál mond, hogy a rossz gyökere nem a pénz, hanem a rendezetlen vágy a pénz és a gazdagság után.¹⁴ A jólétre való józan és ésszerű törekvést nem szabad felcserélni a gazdagság iránti szorongó vággyal.

Fel kell figyelniünk egy másik szempontra is, melyre egy magyar pszichológus, Ferenczi Sándor hívta fel a figyelmet, aki használta a „vasárnapi neurózis” kifejezést.¹⁵ Miért van az, hogy vasárnap délután fejfájás, gyomorfájás és depresszió jelei mutatkoznak sokakban? Ferenczi arra a következtetésre jutott, hogy nem a hétfői munkától való félelem az elsődleges okozója ennek, hanem a tartalmatlan pihenés az, amely unalomhoz, ürességérzéshez, s végső soron betegségi tünetekhez is vezethet, amennyiben hiányzik belőle a szemlélődés, a spirituális feltöltődés és a közösséghez tartozás élménye. Ezt a nyugtalanságot nevezték „acédiának”,¹⁶ melynek megoldása téves útra is vezetheti az embert, amennyiben az újabb és újabb munkában keresi feloldását. A munkának és a vele kapcsolatos siker-érzésnek felszabadító ereje pedig nem fog tudni megnyilvánulni, mert egy, a munkán és a sikeren túlmutató cél hiánya miatt alakul ki ez a mókuskerékhez hasonló szindróma, s megnyugvás helyett törvényszerűen a kifáradás, kiegészés zsákutcájába fog torkollani. Ez elkerülhető a mértékletesség erényének gyógyító felismerésével és alkalmazásával.

4. A mértékletesség gyakorlatának elsajátítása

A mértékletesség elsajátítása nem megvalósíthatatlan a vállalkozó számára. Szükséges hozzá egy helyes értékrend belátása, melyet néhány fogalom gyakorlása alátámaszt, megerősít. A magány, az ünnep és a szolgálat a legalapvetőbbek.

¹⁴ Vö. Tim 6,10.

¹⁵ Cornwall – Naughton, Op. cit., 145.

¹⁶ Az „acédia”, vagyis a lustaság főbűnök közötti bőséges kifejtését lásd: Gruber, László (2016): A lustaság az erkölcsstanban, A Hét Főbűn, Varia Theologica 7., Budapest. 193-203.

4.1. A magány és a csend készsége

Első hallásra bizonyára negatív és riasztó tartalomra gondolhat az ember, hisz olyan sokan panaszkodnak magányosságról, vagyis szenvednek a magánytól. Nyilván figyelembe kell vennünk, hogy itt a vállalkozásban alapvetően nyüzsgő emberekről van szó, akik épp a magány hiányától kerülnek veszélyes helyzetbe, a nyüzsgéstől való függőségbe. Ezért tanácsos megkeresniük a magány, a napi csend lehetőségét. Nem véletlen ugyanis az, hogy minden vallás fontosnak tartja a napi csendességbe történő elvonulást. Talán a tapasztalat is arra vezetett, hogy a szüntelen ténykedés, nyüzsgés, munka pusztítja a lelket, hisz ennek következtében az ember fejében szinte állandóan „magnószalagok” futnak, s a tevékenykedés logikájával, tervezésével, kivitelezésével foglalkoznak, s az önmegvalósítás szükségesszerű jelenségének is tarthatják ezt, ami szép lassan, talán alig észrevehetően, felmorzsolja az embert. Ezt elkerülendő, az embernek meg kell állnia. Aki megáll, és belső csendet teremt, az lesz képes befogadni a világot, vagyis megnövelni befogadó képességét. Ennek konkrét útja a napi imádság, elmélkedés, szemlélődés. Ez a három fogalom fokozatokat is jelenthet, de igazából nem arról van itt szó, hanem csak az elsőről, vagyis az imádságról és annak minél elmélyültebb megvalósításáról, amely olykor felületesebb, máskor pedig egészen mély. Lehetséges szemlélődni akár egyetlen szón, vagy mondaton, amihez azért legalább 20-30 perc szükséges, s kezdeni és befejezni valamilyen imával.

Csendet kell teremteni ezen felül fontos döntések előtt, mert ekkor nagyon nagy szükség van az elmének és a léleknek a megnyugtatására. Csendre van szükség megbeszélések előtt. Lehet ezzel kezdeni az üléseket, vezetői megbeszéléseket. Nagyon hasznos sok vállalatnál csendszobák biztosítása, ahol egyedül lehet, imádkozhat, lazíthat, meditálhat bárki a vállalatnál. Vannak, akik az ebédszünetük egy részét, vagy épp a kávészünetet ezzel töltik, mert azt érzik, hogy ily módon szükséges megállniuk a gyümölcsözőbb tevékenység érdekében, s lehet, hogy ez egy nagyon szükséges és hasznos felismerésük.

4.2. Az ünnepek szerepe

Az ünneplés szokásának tartalmát érzékelteti a „pihenőnap” kifejezés. Benne nem a birtoklás, nem a tulajdon, vagy annak szerzése, növelése játszik fontos szerepet, hanem épp a létezés, az odaadás. Nem az irányítás,

hanem az osztozás, nem a legyőzés, hanem az összhang a fontos. A pihenőnap azt jelenti, hogy a munkát abba kell hagyni, amikor lemegy a Nap. S ennek bekövetkeztét nem az ember irányítja, előlött nincs az embernek hatalma. Isten ideje kezdődik, amihez alkalmazkodni kell, mert az idő egyébként sincs az ember kezében. Ugyanakkor a Biblia sem véletlenül mondja, hogy mindennek meg van a maga ideje.¹⁷ A zenében egészen nyilvánvaló, hogy a szünetek a struktúra részei és elrendezik az időt. A szünet az olyan elem, amely szabályoz, de ugyanakkor valóságosan is teremt. A valós életben sincs ez másképp, vannak teremtő szünetek, melyeknek célja, hogy erőt merítsünk tevékenységünkhöz. S érdekes módon ehhez megszakítás kell, pihenés, megnyugvás, magának a létezésnek, az időnek a látszólag céltalan élvezete egy későbbi célhoz. Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a testi-lelki embernek meg vannak a saját törvényei, mint a természetnek, csak sokkal kifinomultabbak. Nyilvánvalóan előfordul, hogy ezeket az ember megpróbálja kijátszani. S érvényes a szüntelen munkára ösztönző hajlamunkra is, hogy aki a tűzzel játszik, az megégeti magát. Aki a szünetet, a pihenést ellopja magától, annak élete előbb utóbb válságba kerül.¹⁸ Sokszor az egyetlen megoldás az imádság, a meditáció, a vallásos tevékenység, a zene, vagy épp az, hogy az ember engedi, hogy a közösség ritmusa megtartsa.

Nem véletlen a közösség említése, melynek legfontosabb része egy vállalkozó számára is a család lehet. Ezért fontos a családi szent idő megtartása. Egyszerűen több időt fordítani a családra. (Pl. legalább bizonyos étkezéseknek, évfordulóknak – születés- és névnapok, házassági évfordulók –, esetleg más jeles alkalmak kiemelt megtartása.) Bár ezek az időkihasználás szempontjából veszteségek, de megéri vállalni. Ehhez lehetséges feltétel lehet olyan vezető csapattal dolgozni, ahol nem egyvalakinek kell minden csinálnia, felelősséget vállalnia, hanem megbízva egymásban, olykor egymástól átvállalva feladatokat be lehet iktatni és megvalósítani családi programokat. Ütemezés nélkül nem valószínű, hogy a családi program elsődlegessége megmaradhat, mert mindig közbejöhethet valami.

A család mellett is lehetnek a munkához kapcsolódó, de mégis azon kívüli ünnepek. Ilyen például bizonyos teljesítmények megünneplése. Lehetséges ünnepi parti szervezése „Egészség helyreállítása” céljából, ahol orvosok, betegek, gyógyultak beszámolóiból számtalan jótanács elhangozhat,

¹⁷ Vö. Préd 3,1-11.

¹⁸ Vö. Wolf, Notker (2017): Szánj időt magadra, hogy életed legyen, Budapest. 66-70.

vagy épp termékfelhasználások, hatékony eljárásmodok kerülhetnek terítékre. Fontos olyan díjak alapítása, kiosztása, pl. a „Szívből végzett munkáért”, mikor alkalmazottak szavazzák meg, hogy közülük ki az, akit egy bizonyos időszakban a nagylelkűség, a szolidaritás, a testvériség vagy a segítőkészség példaképeként tartanak. Vannak lehetőségek és jó ötletek az ünnepek ilyen irányú kiaknázásának is.¹⁹

4.3. A szolgálat szerepe

A szolgálatra való készség a társadalom élőkkel való közösség vállalására vonatkozik. Olyan emberekkel, akik az életben nem tudták bizonyítani hatékonyságukat, erőtlenségük mutatkoztak. Lehetnek fogyatékkal élők, vagy épp megváltozott munkaképességűek, akiknek vagy esélyt lehet adni, és hasznosságukat még meg lehet találni, vagy csak együtt lenni, élni és esetleg tenni együtt velük valamit. Ezzel a szembesítéssel közelebb kerülünk annak mélyebb belátásához, hogy ki az ember, s kik is vagyunk valójában. A Bárka közösségek ezt a feladatot és lehetőséget látták meg, s valósítják meg. De az is előfordul, hogy a vezetők és a beosztottak a szükségletet szenvedők szolgálatával foglalkoznak úgy, hogy évente néhány alkalommal fizetett munkaidejükben közösségi munkát végeznek a szegények szolgálatában, majd közösen gondolkodnak tapasztalataikról.

Vannak vállalatok, akik küldetésük részének tartják, hogy sikereiken keresztül nem csak a saját, hanem mások életét is jobbra szeretnék tenni. Ezért szerveznek alkalmazottaik és családtagjaik részére rendszeresen missziós utakat, melynek költségeit a vállalat fizeti, s ezt évente többször is beütemezhetik.

A szolgálat sajátos megvalósulása az a társadalom által is ma már egyre inkább támogatott lehetőség, hogy akár fogyatékosokat, megváltozott munkaképességűeket foglalkoztatnak, állami források felhasználásával, vagy e célból biztosított kedvezmények igénybevételével. Az is lehetőség, hogy kifejezetten ezek számára külön munkahelyeket hoznak létre speciális keretek között. A sokszor hangsúlyozott esélyegyenlőségnek a foglalkoztatásban szép eredményeit lehet elérni, amennyiben a vállalatok ill. a vállalkozások, vagy kis és egyéni vállalkozók szintjén van erre irányuló jó szándék, bátorság és áldozathozatali készség.

19 Vö. Cornwall – Naughton, Op. cit., 152-153.

Befejezés

A magány és a csend, az ünnepek, a szolgálat gyakorlatai kezdetben korlátozzák a munkát, de valójában segítik a vállalkozót, az alkalmazottakat, s végső soron a vállalkozást hosszú távon. Ezek a szokások a mértékletességből forrásoznak és építik, táplálják a személyiséget, a jobb eredményt és a sikert szolgálják. De mindezek alapja az a stabil értékrend, melyet nem szabad engedni felborulni: I. az Úr, II. a család, III. a vállalat és a munka. Ennek betartása segít, hogy a vállalkozó és a vállalat háttérben ne legyenek tönkrement házasságok, elidegenedett gyermekek, kihúlt barátságok, elhanyagolt lelki élet, gyomorfekély, szívroham, tönkrement jellemek... Mert valóban mit ér megnyerni a világot, és elveszíteni a lelket?²⁰ Logikus kimondani: Épüljön a sikerorientáltság az erényekre!

²⁰ Vö. Mk 8,36.

A szolgáló (δοῦλος) funkciójának, mint az ἀπόφασις megelőjének szerepe a bizánci eredetű isteni Liturgiákban

I. Bevezetés: egy életen át tartó istenlátomások

A hatalmas filozófiai örökséget hátrahagyó Aquinói Tamás életrajzírója, Guilelmus de Tocco (kb. 1250-1323.) feljegyezte, hogy az amúgy könyv- és tanulmány szerzői szempontból rendkívül termékeny középkori teológus az 1273-as esztendő december 6-i, Szent Miklós műrai főpüspöknek szentelt ünnepnapján, a délelőtti szentmise bemutatása után, addig nem tapasztalt magaviseletet tanúsított. Amikor a lélekben megrendült domonkos szerzetes legközelebbi rendtársa, Reginaldus, rákérdezett barátja magatartásának drasztikus megváltozására és arra, hogy az elvégzett szertartás eseményétől fogva miért nem akart már semmi további tudományos teológiai észrevételt leírni és megfogalmazni az Egyház javára, akkor Tamás a következőképpen válaszolt: «[...] nem tudom folytatni, mert mindaz, amit leírok, üres szócséplésnek tűnik ahhoz képest, amit eddig láttam, és ami kinyilatkoztatott nekem [...]»¹.

De Tocco valójában nem azt akarta eldönteni, hogy Tamásnak volt-e közvetlen istenélménye a szentmise alatt vagy sem, mert ez egyértelmű volt számára, hanem inkább arra óhajtott rákérdezni, hogy mi lehetett annyira sokkoló egy ekkora intellektuális hagyatékot kidolgozó ember számára, hogy a látomásról szóló rövid megnyilatkozásában kifejezetten Isten megismerhetőségére és elégtelen nyelvi átadhatóságára reflektált².

¹ Berger, David (2008): Találkozás Aquinói Szent Tamással, Budapest.

² De Tocco, mint szinte kortárs életrajzíró, minden valószínűség szerint tisztában volt azzal, hogy az Angyali Doktor számos csodás látomásban részesült élete folyamán a Háromság kegyelemből fakadóan. Vö. Cavanagh, Pius – Joyau, Charles Anatole (1890): The life of St. Thomas Aquinas, London.

2. A tanulmány aktualitása

A napjaikhoz képest több száz évvel korábban megtörtént esemény szemléletmódot megrendítő „ismeretelméleti” végkifejlődéséhez szorosan kapcsolódik tanulmányom mondanivalója, ugyanis a címben felvetett téma több szempontból is szokatlan aktualitásokat hordoz az Egyház változó világában, és pedig a legszentebb Liturgiában feltárulkozó Isten megismerhetőségének lehetőségét és a szolgálattevő (δοῦλος) alapmagatartását illetően.

Már most rögzíteni szeretném, hogy ebben a tanulmányban nem a bizánci Liturgia lehetséges történeti kialakulására fókuszálok, mint a Liturgia kifejlődését cizellált módszerrel kutató liturgiátörténészek, hanem a már megalkotott és kiforrott, standardnak mondható bizánci Liturgia eszmeiségének egy karakteres és megkerülhetetlen szemléletmódjára, az apophasisra, mégpedig a szolgálattevő habitusának (ἔξις) szemszögéből.

Mint ahogy számos értekezés esetében lenni szokott, bizonyos jelenségekre való reflektálás alapján született meg ez az esszé, mely a következő kérdéssort vonta maga után a tanulmány szerzőjében, bármiféle pragmatikus sorrend felállítása nélkül: miért tapasztalható a klerikustársadalomban a negatív teológia növekvő elutasítása, mint egy olyan megismerési módszeré, melyet átlag feletti szkepticizmus és pesszimizmussal megterhelt elvetés fogad? A második kérdés arra irányul, hogy miért lehetséges az, hogy az isteni szolgálattevő elvilágiasodáson és bizonyos lelki hanyatláson megy keresztül? Továbbá, megmaradva ebben a specifikus csoportban: miért vannak szerfelett sokan azok, akiknek egyenesen közömbös Isten megismerhetőségének elvi és gyakorlati oldala? Az a kérdés is feltehető, hogy miért létezhet az, hogy többen nem is érzékelik magának a Liturgiának, mint a lelki élet egy domináns és egyben lehetséges útjának elsorvadását. Miért merül feledésbe a következő evangéliumi mondat: «az örök élet pedig az, hogy megismerjenek téged, az egyedül igaz Istent, és akit küldtél, Jézus Krisztust»³? A soron lévő kérdés pedig arra vonatkozik, hogy miért tör felszínre egy erősen redukciós szemléletmód a szertartást végzők körében annak irányába, hogy a Liturgia pusztán az Eucharisztia szentségalkotó környezete és nem valami több, és például az Istennel való egyesülés elfogása a Liturgia által szinte láthatatlanná és tapinthatatlanná válik köztük? Legvégül: miért juthat el mind az imádkozó, mind a teológus és a klerikus

3 Jn 17,3

arra a következtetésre, hogy az isteni Liturgia az ember szemszögéből pusztán csak képe az Istennel való misztikus uniónak, egyszóval, az egységre elvezető Liturgiát miért csak ésszerű Istenhez emelkedésnek fogják fel⁴?

Mindezen figyelemre méltó kérdések ösztönöztek arra, hogy magam is megvizsgáljam az apophasis két útja által generált misztikus unió lehetőségét, nevezetesen azt, hogy az isteni Liturgia tényleg csak felemelő képe vagy ontológiai valósága az Istennel való egyesülésnek a földi létkeretek között.

3. A szolgálattelvő szerepe

Anélkül, hogy minden feltett kérdésre pontos választ tudnék adni, egy lehetséges utat vázlok fel, mely – úgy érzem – bizonyos feleletet tud adni ezekre a kérdésekre. Ez az út a szertartások szolgálattelvőinek funkciójáról, illetve a Liturgiában található valóságos apophasis megkerülhetetlen kapcsolatáról szól.

Mint tudjuk, az apophasis a szótárak szerint elsődlegesen tagadást jelent, de politikai értelmében nyilatkozatot és egy speciális viszont feleletet is. Ezen esszé nyilvánvalóan nem csak az elsődleges jelentést akarja megragadni, hanem – mint látni fogjuk – a vallási értelemben felfogott másodikat is. Ugyanis a szolgálattelvő, a Liturgia alatt magára öltött habitusáról is teljes értelemben megnyilatkozik, mely nem csak felkészült lelkületét és értelmének az isteni befogadására való nyitottságát foglalja magába, hanem testi megnyilvánulásait is. A *Pontificia Università Gregoriana*-n már több, mint egy évtizede tanító Renczes professzor hasonlóképpen láttatja a Kappadókiai atyák e kérdésben megnyilatkozó tanítását: «E jelentésben,

4 Vassányi Miklós saját, Maximosz Hitvalló liturgiaértelmezését alaposan körüljáró vizsgálódásában arra a következtetésre jutott, hogy nem történik valóságos misztikus unió az emberrel a legszentebb szertartás alatt, melyet egy odavágó maximoszi passzus alapos elemzésével igazol. Ezen határozott állásfoglalás ellenére számomra reménykeltő ebben a témában Nüzsai Gergely és számos patrisztikus atya azon tanítása, hogy az „út” egyben mindig maga a cél, tehát hogy az isteni Liturgiában igazán bekövetkezik mindennek a teljessége, hiszen az ambói imában már pont azért imádkozik az áldozópap, hogy Isten, a Liturgia során már kialakult „egyháza teljességét őrizze meg” (τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον). Olvasatomban nemcsak az esetleg bekövetkező elhajló szakadásoktól szükséges megvédeni az Egyházat Istennek, hanem az istentisztelet (szünaxis) során létrejött misztikus egység oltalmazására is további isteni gondozást kér a hívek közösségére a Háromság előtti hódolást vezető pap. Vö. Vassányi Miklós (2017): Hitvalló Szent Maximosz teológiája. Értelmezési kísérlet történeti összefüggésben, Budapest.

általános értelemben véve, egyszerűen célozhat „az emberi test állapotára”, [...] vagy, pontosabban, rámutathat a lélek és test közti kapcsolat kötelékének jelenségére, [...]»⁵.

Szinte tézisként állítható, hogy a szolgálattevőnek önmagára kell öltetni az apophasis karakterű magatartást, mégpedig azért, hogy a Liturgiában találkozhasson az Istennel, és ebben a tapasztalatában megismerhesse Őt. Továbbá nemcsak önmaga felemelkedése szempontjából bír kiemelkedő jelentőséggel a Háromsággal való találkozása, hanem azért is, hogy a rábízott híveknek önmagán keresztül meg tudja jeleníteni és egyben közölni is tudja ezt a tapasztalatot⁶. Nyilvánvaló, hogyha a szolgálattevő nem csatlakozik a Liturgia által közvetített apophasisba, azaz a lényegfeletti és megismerhetetlen Isten megtapasztalásának lehetőségébe, akkor nemcsak önmagát, hanem a rábízott híveket is, bizonyos értelemben, kizárja Isten önközlésének valóságából.

Emellett az is természetesnek vehető, hogy léteznek hátráltató tényezők, melyek az apophasisba történő belépést súlyosan akadályozzák a szolgálattevő oldaláról. A fizikai körülményeken kívül először is a szolgálattevő lelki felkészültségének hiányosságára szeretnék utalni, másodjára saját eszmeiségében gyökerező, mindennemű felemelkedés lehetőségéről való lemondására, vagy éppen a rációra építő olyan redukcionista szimbolizmus mindenütt felbukkanó jelenlétére, mely a Liturgia szent eseményeiben ténylegesen csak jelképeket lát⁷. Pedig a Liturgiát bemutatható felszen-

5 Szent Baszileiosz, aki a liturgiátörténetek szerint a Byz-BAS alapszerkezetének megalkotója, illetve öccse és Nazianzosz-ban élő püspöktársa, fontos észrevételeket fogalmaztak meg a ἔξις-t illetően. Ők hárman ezt a kifejezést gyakran alkalmazták az emberi test állapotának tipikus fokmérőjére, de természetesen a lélek és a test szerkezeti kapcsolatára is, kitérve a fogalmat egészen egy adott személy állapotának leírására. A Szentírásra épülő emelkedettebb szinten a Kappadókiai egyházatyák elsősorban a lelki érettséget értették alatta: egy olyan erényes étellel megszerezhető előrehaladott állapotot (ἔξις-t) tehát, mely már túllép az alapvető, testi érzékelésen. A Kappadókiaiak továbbá utaltak arra is, hogy az erényes életre azért van szükség, mert Ádám bűnbeesésének következménye az ember eredeti állapotának megváltozása, mégpedig a kialakult rossz állapot (ἔξις) igája miatt. Meglátásuk szerint az erényes élet munkájának nehéz küzdelmeiben a Szent Lélek, lakást véve az emberben, megszilárdítja az isteni tevékenység és az emberben már kidolgozott erkölcsi állapot kapcsolatát. Vö. Renczes, Philipp (2014): *Agire di Dio e liberta dell'uomo: ricerche sull'antropologia teologica di san Massimo il Confessore*, Roma.

6 A vezető és a közösség közti tapasztalat-megosztás egyik központi figurája a több jeles szerző által is feldolgozott ószövetségi Mózes allegorikus alakja: Arnaldez, Philo – Roger (1967): *De vita Mosis, I-II*. Paris., Daniélou, Jean (1955): *Grégoire de Nysse: La vie de Moïse ou traité de la perfection en matière de vertu*, Paris.

7 Befolyásoló fizikai körülmények alatt értem a háborús környezetet, az abból eredő fogságot, a

telt klerikus egy hatalmas potenciállal rendelkezik. Jean Daniélou jezsuita teológus a *Platonisme et théologie mystique; essai sur la doctrine spirituelle de Saint Grégoire de Nysse* című úttörő monográfiájában, az általa vizsgált 4. századi patrisztikus szerző ideáját kommentálva összefoglalja, hogy ki is valójában az újszövetségi szolga: az a személy, aki fedetlen arccal, bizalommal közelíthet Istenhez⁸. Sőt, a Liturgiában található ezen szolga szó ismétlése hangsúlyozza és egyben szerepben akarja tartani az egyházi rend szentségében részesült személyt, erőt [képességet] (δύναμις) adva neki arra, hogy bátran haladjon Isten felé az apophasis útján, melynek egy példája a következő imádság:

Aki nekünk ezen közös és összhangzó imádságokat ajándékoztad s azok kérelmeit, kik a te nevedben ketten vagy hárman egyetértenek, meghallgatni ígérted: most is tenmagad Urunk, teljesítsd szolgálóidnak hasznukra szolgáló esedezéseit. Add, hogy a jelen időben igazságodat megismerjük, a jövőben pedig ajándékozz nekünk örök életet⁹.

pap betegségét és az időjárás viszonyosságokat. A csak az észre alapozó, jelképiségre szűkülő emberi fogalomalkotás egy eklatáns példája, amikor a Kis Bemenet alatt körbehordozott Evangéliumos könyv előtt haladó gyertyát és annak fényét minduntalan Keresztelő Szent János előköveti szerepével azonosítják, és közben egy misztikusabb valóságra épülő magyarázatot elutasítanak.

8 Érdemes Daniélou atya könyvéből felidézni a következőket: «Azon javak között, amelyek az első Ádám örökségét képezték, és amelyeket Krisztus kegyelme állít helyre az ember számára, egy speciális helyet kell biztosítani annak a valóságnak, melyet Gergely egy franciára nehezen fordítható szóval adott vissza, „parrhésie”, παρρησία. Tudvalevő, hogy ez az a kifejezés, amellyel a klasszikus görög nyelvben a népgyűlésen való felszólalás szabadságát jelölték; azt a szókimondást, amely a szabad polgár kiváltsága volt a rabszolgával szemben. A keresztény nyelvzetben ez azt a bizonyosságot jelöli, amely az ember számára, Istennel való kapcsolatában, a fiúi minőséget adja. Lényegében ennek köszönhető, hogy az ember bizonyos egyenlőséggel beszélhet Istennel, s nem úgy, ahogy egy rabszolga fordul urához». Vö. Daniélou, Jean (1954): *Platonisme et théologie mystique; essai sur la doctrine spirituelle de Saint Grégoire de Nysse*, Paris.

9 «Ὁ τὰς κοινὰς ταῦτας καὶ συμφώνους ἡμῖν χαρισάμενος προσευχάς, ὁ καὶ δυσεὶ καὶ τρισεὶ συμφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι σου τὰς αἰτήσεις παρέχειν επαγγελάμενος, αὐτὸς καὶ νῦν τῶν δούλων σου τὰ αἰτήματα πρὸς τὸ συμφέρον πλήρωσον, χορηγῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον χαριζόμενος.» A tanulmányban felhasználta a görög nyelvű liturgikus idézetek mindegyikét a Rómában 1950-ben megjelentetett *Ἡ Θεία Λειτουργία Του Ἐν Ἁγίῳ Πατρὸς Ἡμῶν Ἰωάννου Του Χρυσόστου* kiadásból vettem, míg a magyar nyelvű idézeteket a Nyíregyházán 1920-ban publikált *A Görög Szertartásu Katholikus Egyház Szent és Isteni Liturgiája* című kiadásból. CHR-ben öt alkalommal előforduló szó sorrendben a következő csendes papi imádságokban bukkan fel: a 3. antifóna imájában, a Háromszoros Szent Himnusz imájában, a magyar görögkatolikus hagyományban „Mondjuk mindnyájan” ekténiának nevezett könyörgéssorozat imájában, a Katekhumenekért végzett imában,

Emellett a szolgálattevőnek a Liturgiában explicit módon jelenlevő és beépülő, diakónussal folytatott párbeszédeinek sorozata is ezt a hiteles szolgálai (παρησιαστικός) funkcióját támogatja, amikor deszpota-ként, azaz úrként szólíttatik meg a főcelebrálás, például a kehely megáldásának eseményében: «Álld meg, Uram, a szent kelyhet!»¹⁰. A diakónus ezen támogatói aspektusát támasztja alá Germánosz konstantinápolyi pátriárka (715-730) ismert liturgia-kommentárjának ide vonatkozatható passzusa: «Az angyali erőket megjelenítő diakónusok pedig vékony lenből készült oráriókkal mint szárnyaikkal övezve körüljárnak, segítve azokat a lelkeket, melyeknek szolgálatára rendeltettek»¹¹. A diakónusnak a Liturgiában feltárulkozó patronáló szerepe a görög eszmevilág újplatonikus vonásából eredeztethető, mely azon alapszik, hogy a magasabb rendben álló szolgáló közvetlenül inaskodik az alacsonyabb rendbe soroltaknak, hogy átadják az istenné tévő tudást, kicsalogatva az isteneket eredendő csendjükből. Ez kiegészíthető azzal, hogy az isteni tevékenység mozgásba hozatalának elmélete, a híres teurgia, azt fogalmazza meg célként, hogy az imádkozó szolgálattevő Istent a világban való működésre készítse. Areopagita Dénes felfogásában Isten teurgikus tevékenységei Jézus Krisztus cselekedeteiben realizálódnak, melyet kiváltképp lehet alkalmazni az Eucharisztia szentségére, azaz a Liturgiában misztikus módon bekövetkező kinyilatkoztatására. Nüsszai Gergely a Boldogságokhoz fűzött kommentárjai egyikében így tudósít erről: «Az, aki természete szerint láthatatlan, tevékenységei által látható lesz, és a körülötte lévő dolgok némelyikében látjuk őt»¹². Úgy vélem, hogy határozottan állítható, hogy a földi létkeretek között zajló Szent Liturgia mindenképpen az Isten körül lévő dolgok közé sorolható, hiszen Ő a látható világban is egyértelműen jelen van transzcendenciája ellenére, mert Isten áthatja a mindenséget. A Liturgia magától értetődően érintkezik Istennel és nem izolált elhelyezkedést vesz fel az Elmondhatatlannal való viszonyában. Ennek következménye, hogy a teurgikus perspektíva

végül a *Nemo dignus* imában. A Byz-BAS-ban még további négy alaklommal jelentkezik a szolga szó: a Nagy Bemenet követő ekténia alatt, az Anaforában kétszer, illetve az Epiklézisen. Ezekből az adatokból kézzelfogható a Liturgia megszerkesztőjének az az invenciója, hogy a szolgálattevőt az egész Liturgián keresztülvélő apophasis állapotában akarja tartani.

10 «Εὐλόγησον, δέσποτα, τὸ ἅγιον Ποτήριον.» Η Θεία Λειτουργία Του Εν Αγίος Πατρος Ημων Ιωαννου Του Χρυσοστου (1950). Roma.

11 PG 98,393 C: «Οἱ δὲ διάκονοι εἰς τύπον τῶν ἀγγελικῶν Δυνάμεων ταῖς λεπταῖς τῶν λεπτῶν ὥραριων πτέρυξιν, ὡς λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα προτρέχουσι.»

12 PG 44,1269 A (saját fordítás a görög szövegből)

alapján, a létezők irányába önmagából kilépő isteni mozgás segítségével, a létezők visszanyerik az Isten erőiben való részesedés képességét¹³.

Észrevehető tehát, hogy a szolgáló (δοῦλος) szó többszöri használata és a diakónus kommunikációs rendeltetése egyaránt azt az Istentől jövő legnagyobb megtiszteltetést építik fel, ami alapján megsejthető, hogy ki is ez a szolgálattelvő valójában, és hogy milyen dicsőség jutalmára hivatott páratlan pozícióját illetően.

Egyfajta következtetésként az is megállapítható, hogy az emberi szintről érkező hátráltató tényezőket, Isten beteljesedésre irányuló és irányító terve képes feltörni a Liturgia emelkedő mozgásában, ha az párosul a szolgálattelvő megnyílt és így tágasabbá váló eszmevilágon nyugvó akaratával¹⁴.

4. Az apophasis valóságának támogató szerepe és hatása

A szolgálattelvő felfogásbeli «megtérését» kiváltképpen elősegíti az apofatizmus valós értékének fel- és elismerése¹⁵. Az értékek fel- és elismerése

13 Meyendorff, Jean (2003): *Krisztus az ortodox teológiában*, Budapest.

14 Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy az egyházi gyakorlatban ma is jelen van a diakónus széles palettát felölelő szolgálatának lehetősége (így a beteglátogatás és az idősek gondozásának szerepköre, vagy különböző funkciók ellátása az oktatási intézményekben, illetve a sajátjogú egyházakban meghatározott esetekben engedélyezett áldoztatási tisztség: *CCEO 709. kán. 1. §.*), de ez már kevésbé bír olyan rendszerszintű egyházi karakterjeggyel, mint évszázadokkal ezelőtt. (A római katolikus hagyományban a szentelmények kiszolgáltatása is biztosított a diakónus részére az idevágó egyházi jogszabályok értelmében.) Megállapítható, hogy a bizánci modellre épülő diakónusi szolgálat kezdetben a Szentírás (vö: ApCsel 6,1-3) alapuló szociális feladatra redukálódott. Később a liturgiákon való részvétele megerősödött és növekedett, meglátásom szerint a teurgikus-koncepció szélesebb elterjedése következtében.

15 A francia származású kortárs filozófiatörténész, Pierre Hadot (1922-2010), akinek az újplatonizmus volt a speciális szakterülete, egy nagyszerű cikkében az apofatizmusról mint pusztán csak módszerként megragadható eljárásról értekezik. Vö. Hadot, Pierre (2002): *Exercices spirituels et philosophie antique*, Paris. Azonban a bevezetőben kifejtett gondolataival csak részben tudok egyetérteni. Először is a teológia szó nemcsak „az Istenről való beszédet” jelenti számomra, hanem Isten megtapasztalását az átistenült emberi értelem által. Ez utóbbi egy más dimenzió az Isten és az ember találkozásában, mintha csak pusztán kognitív megismerés történe. Nézetem szerint mindaddig, amíg kivesszük a teológia fogalmából az Istennel való misztikus egyesülés valóságát, és csak a „Róla szóló beszéd” közegében őrizzük meg a fogalom jelentését, egészen addig lehetetlen lesz kiegyensúlyozottan bemutatni az apophasis jelentőségét, hiszen valaminek az elbeszélését meg kell, hogy előzze annak valamilyen megtapasztalása. A teológia tehát nem csupán Istenről szóló beszéd, hanem legalább annyira nem-beszéd is, amikor az abszolút Transzcendenciát nem vagyunk képesek elmondani a Jelenlét tapasztalatának ellenére sem. Másodsor: amikor Hadot arról ír, hogy a teológia, ha „negatív”, akkor még tárgyat is tagadnia kellene, tehát az istenség fogalmát (és nem Isten létét a cikk szerint!),

által kiváltott csodálathoz azonban ismerni kell a Liturgiában jelenlevő, a szolgálattevő felemelkedését elősegítő és támogató apophasis-típusokat.

Az egyik, ismertebb réteg, az emberi nyelv sajátosságában, az antonim szópárokban gyökerezik: arról a nyelvtani alakzatról van szó, amikor a fosztóképzővel ellátott névszói vagy igei alapszavakból képzett minőségjelzők használatával Isten attribútumait ebben a formában magyarázzuk¹⁶. Teológiai és liturgikus szempontból nemcsak amiatt tesszük ezt, hogy Isten tényleges, az Ő lényegére vonatkozó megismerhetetlenségét nyomaté-

hiszen az (éppen) felfogható meghatározottság – ezáltal nem is tagadható, de így meg paradoxonba ütköznénk –, akkor véleményem szerint újfent téved a rendkívüli gondolkodó. A negatív teológia ugyanis sohasem állította azt, hogy tárgy a istenség, hiszen az istenséget mint lényegfeletti lényeket (ουσία-τ), mindig is megragadhatatlannak demonstrálta, akár valóságos, akár fogalmi szinten is közelített hozzá. Mindig is azt állította, hogy maga az Isten és Tőle elválaszthatatlan fogalma, megismerhetetlen. Sőt, a bizánci hagyomány alanynak sem definiálja Istent a misztikus unió létrejöttékor Areopagita Dénes tanítása alapján, mert Ő túl van mindenben: tehát az sem állítható bizonyossággal róla az emberi fogalmak alapján, hogy alany. Továbbá éppen ezzel a tanulmányommal szeretném proklamálni, hogy az apofatizmus nemcsak metodológiai eszköz a teológia kezében, ahogy Hadot látta, hanem egzisztenciális irányultság az ember részéről, melynek egyik legmarkánsabb közege éppen az isteni Liturgia.

¹⁶ Természetesen kifogástalanul látszik a Liturgia megszerkesztői részéről az a törekvés, hogy messzemenően felvállalták a kiegyensúlyozottság megtartását az apofatikus és katafatikus teológiai elemeket tartalmazó Anafora-imádságban, amikor a mindenség Teremtőjét, az Atyát kívánták megszólítani. Vö. Taft, Robert (2005): A bizánci liturgia, Budapest. Az imádságban meglévő kitüntetett egyensúlyt mint a Liturgia dogmatörténeti szempontból egyik tematikus súlypontját mindenképpen érdemes felidézni: «Méltó és igazságos téged magasztalni, téged áldani, téged dicsőíteni, neked hálát adni, téged imádni uralkodásod minden helyén; mert te vagy a kimondhatatlan, kifürkészhetetlen, láthatatlan, megfoghatatlan örök és változhatatlan Isten, te s a te egyszülött Fiad és Szentlelked. Te bennünk a nemlétből létrehoztl s miután elestünk, ismét fölemeltél és nem szüntél meg mindent teljesíteni, amíg a mennybe föl nem vittél és jövendő országodat nem ajándékoztad nekünk. Mindezekért hálát adunk neked, egyszülött Fiadnak és Szentlelkednek reánk árasztott összes nyilvános és nem nyilvános jó-téteményeidért, melyekről tudunk s amelyekről nem tudunk. Hálát adunk neked ezen szent szolgálatért is, melyet kezünkben elfogadni méltóztattál, noha neked az arkangyalok ezrei, az angyalok miriádjai, a hatszárnyu, sokszemű, fennlebegő, szárnyas kerubok és szeráfok szolgálnak.» Vö. A Görög Szertartású Katolikus Egyház Szent és Isteni Liturgiája (1920), Nyíregyháza. «Ἄξιον καὶ δίκαιον σὲ ὑμεῖν, σὲ εὐλογεῖν, σὲ αἰνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, σὲ προσκυνεῖν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου. Σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, αἰεὶ ὢν ὡσαύτως ὢν· σὺ καὶ ὁ μονογενὴς σου Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον. Σὺ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες καὶ παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν καὶ οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν ἕως ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγες καὶ τὴν βασιλείαν σου ἔχαρισῶ τὴν μέλλουσαν. Ὑπὲρ τούτων ἀπάντων εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ τῷ μονογενεῖ σου Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ· ὑπὲρ πάντων ὧν ἴσμεν καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν εὐεργεσιῶν, τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων. Εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ ὑπὲρ τῆς λειτουργίας ταύτης, ἣν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας, καίτοι σοι παρεστήκασι χιλιάδες ἀρχαγγέλων καὶ μυριάδες ἀγγέλων, τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφεῖμ, ἐξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, πτερωτά». Vö. Η Θεία Λειτουργία Του Εν Αγίος Πατρος Ημων Ιωαννου Του Χρυσουστου (1950), Roma.

kosítsuk a bizánci teológiai eszmevilág e meghatározó nézete szerint, hanem azért is, hogy az atipikus szavak használatával gerjesztett és az emberi létre egyedülálló módon ható impulzivitás, csodálatra és imádásra indítsa a lelket¹⁷.

Az apophasis második osztálya - mely a nyugati kultúrkör egyik teológiai horizontjában (római katolicizmus) egyre inkább elhalványulóban van, a másokban (protestantizmus) pedig szinte teljesen ismeretlen -, nevezetesen az az egzisztenciális beállítottságú alapmagatartás, mely azt hordozza magában, hogy Isten ismerete éppen a semmit nem ismerés tudatosítása, illetve annak megrendítő hatása az emberi lélekre vonatkoztatva¹⁸.

Az apophasis e kétrétegű szemléletmódja, illetve gyakorlatias valósága az alázat kitüntetett pozíciójába tolja a szolgálattevőt a Liturgia végzése alatt. Továbbá, a spiritualitás tapasztalata azt mutatja, hogy a bűnbánat lelkületének horizonton tartásával párhuzamosan, a teremtményi alázat, a szertartásban, fel fog magasztaltatni a Szentháromság misztikus önközlése által. Tehát a Liturgiába tudatosan beépített és így mindkét rétegével jelenlevő objektív apophasis számos szubjektív eredményt von maga után

17 Az Liturgia enarxikus egységének legelején, nevezetesen az első antifóna csendes papi imádságában, a fosztóképzővel ellátott apofatikus jelzőkkel megszólított Isten, éppen saját abszolút transzcendenciájának vonzerejét kézbesíti a szolgálattevőnek. Ez a mindent felülmúló transzcendencia mint ontológiai függőség és világba való belevettség az ember szemszögéből, éppen nem eltávolítja a δοῦλος-t a Teremtőtől, hanem az imádság által kiváltott teremtményi csodálat ölt alakot: «Urunk, Istenünk, kinek hatalma hasonlíthatatlan, és dicsősége felfoghatatlan, kinek kegyelme megmérhetetlen s emberszeretete kimondhatatlan: te, Urunk, kegyesség szerint tekints reánk s ezen szent hajlékra és áraszd reánk s a velünk esedezőkre gazdag kegyelmedet és irgalmadat.» Vö. A Görög Szertartású Katholikus Egyház Szent és Isteni Liturgiája (1920), Nyíregyháza. «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὗ τὸ κράτος ἀνείκαστον καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος, οὗ τὸ ἔλεος ἀμέτρητον καὶ ἡ φιλανθρωπία ἄφατος· αὐτός, Δέσποτα, κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου, ἐπίβλεπον ἐφ’ ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον οἶκον τοῦτον καὶ ποιήσον μεθ’ ἡμῶν καὶ τῶν συνευχομένων ἡμῖν πλοῦσια τὰ ἐλέη σου καὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς σου». Η Θεία Λειτουργία Του Εν Αγίος Πατρος Ημων Ιωαννου Του Χρυσοστου (1950), Roma. Közvetlenül a Szentháromsággal való titokzatos egyesülés kezdőlökéseként az imádó elkezdhet gyönyörködni és örvendező szívvel hódolni Alkotójának. Ahogy egy matematikai függvényben az értelmezési tartomány egyértelmű hozzárendeléssel meghatározza az értékkészlet elemeit, úgy Isten is konkrétan definiálta a képmás típusú embert, mint teremtményt. Az ebből adódó ontológiai távolság nem elválaszt, hanem *összeköt*, ha az apophasis jelentésének emberre vonatkozó egzisztenciális vetületét tartjuk szem előtt. Von Balthasar, a „kiterjedés” (διάστημα) egy részfejezetben keresztül tartó mélyreható vizsgálata során, éppen ezt veszi észre, Nüsszai Gergely eszmevilágát elemezve: az apofatikus közeg által jóval inkább a világtól távolodunk el, mintsem Istentől. Vö. Balthasar, Hans Urs von (1988): *Présence et pensée: essai sur la philosophie religieuse de Grégoire de Nysse*, Paris.

18 Lossky, Vladimir – Rumsas, Saulius (2006): *Essai sur la théologie mystique de l’Église d’Orient*, Paris.

a szolgálattevőben: ide tartozik az istenalakúság fokozatos kialakulása (θεοείδειω), mely mintegy előfeltételévé válik annak a szemlélődésnek, ami-
ben Isten különleges módon, de megismerhetővé válik¹⁹. Sőt, miközben az
isteni homály megvilágítja az kormányzó értelmet, az emberi lélek ezalatt
arra vágyakozik, hogy elfeledkezzék önmagáról. Mindemellett az Abszo-
lútum jelenlétének megtapasztalása során, a Háromsággal való egyesülés
közben, létrejön Isten igazi csodálata és valós imádása. Ahogy Lossky állít-
ja, az apophasis az Igazsághoz igazodott gondolkodás kritériumává válik²⁰.

5. Apofatizmus a Liturgiában

Az apophasis fentebb említett két típusa, tehát a tagadásokon keresztül
való előrehaladás és az egzisztenciális beállítódás az ember részéről, egy-
szerre van jelen a Liturgiában: így kutatásom fő kérdésévé az válik, hogy a
felszentelt szolgálattevő, az apophasis erőterében, hogyan haladhat előre a
Liturgiában kibontakozó plerómája, azaz beteljesedése felé²¹.

Ismert, hogy a negatív teológia bázisának a hellén gondolkodásformát
tartják a szakemberek, legyen az akár a platóni életművön álló, szerteágazó
gondolkodási struktúra, akár az arisztotelészi kurzus irányultságán nyug-
vó megközelítés, vagy akár ezek kombinációja. Ez a gondolkodásforma
tehát, mely meghatározza az apofatizmus árnyalatait és azoknak kivirág-
zását a Liturgiában, mindenekelőtt az addig fennállt filozófiai és a teológiai
környezetet kezdte ki- és egyben fellazítani, mintegy sajátos átalakulást

19 Olyan látásról van szó, mely már nem a létező dolgok fátylán keresztül ragyog fel, hanem a
be-nem-takart (ἀπερικάλυπτος) Istenről.

20 Lossky, Vladimir – Rumsas, Saulius (2006): *Essai sur la théologie mystique de l'Église d'Orient*, Paris.

21 Természetesen nem a mennyiségi aspektusát hangsúlyozom a pleróma szónak ezen a helyen,
mikor valaminek az összességét értene alatta az ember, hanem a minőségi értelemben vett
tökéletességet. Nüssza város egykori, 4. századi püspöke úgy látta, hogy Isten az egész világot
(κόσμος), s így benne az embert is, rejtett képességekkel (δυνάμει) alkotta meg «a kezdetben»,
tehát szerinte az egész teremtés plerómája létrejött. Ez a pleróma azután folyamatosan ki fog
fejlődni egy meghatározott rend (τάξις) szerint. Ez a gergelyi pleróma-elmélet kimutatható
a Szent Liturgiában is, hiszen ahogy eszmevilága kozmoszként, azaz rendként látja a világot,
melyben egy szépséget biztosító rend munkálkodik (τάξις), ugyanúgy az isteni szertartásban
is van egy rend (τάξις), mely Istennel való harmóniában bontakoztatja ki a Liturgia rendjé-
ben (κόσμος) cselekvő szolgálattevő plerómáját. Vö: Francisco, Lucas Mateo-Seco – Maspero,
Giulio (2010): *The Brill dictionary of Gregory of Nyssa*, Leiden. (Valószínű, hogy ezért is
nevezik a bizánci hagyományban taxis-nak a szertartásokat.)

vonva maga után azokban²².

Nyilvánvaló, hogy a később bizánci világrendnek nevezett milió és annak területén élő keresztények kezdetben biztosan nem építették bele ezen újfajta fogalomkészletet a liturgikus összejöveteleken a szertartásokba (a 2. és 3. századokban), hogy annak definitív és elválaszthatatlan elemét alkossa a tágabb értelemben vett liturgia felépítésében, ellenben sokkal inkább támaszkodtak az apostoli-biblikus hagyománynak az ő vidékükön kulturálódott valóságába, míg a negyedik században, a kappadókiai atyák szuggesztív teológiai tevékenységét követően, fordulat nem következett be ezen a téren.

Ez a nagy horderejű módosulás azt hordozta magában, hogy az Istenről való ismeretszerzés önmagában nem cél, mint a filozófiában, hanem hatványozottan a keresztény élet megtanulásának és begyakorlásának eszköze: vizsgálódásom tárgyát illetően tehát az egész isteni Liturgia elsődleges célja az, hogy kialakítsa és tökéletesítse a keresztény embert. Ehhez azonban arra volt szükség, hogy a Liturgia egyre inkább kritikus magatartást tanúsítson a hagyományos gondolkodásmóddal szemben, mert ki óhajtotta azt szakítani a hétköznapi, empirikus ismeretszerzésből és a görög filozófia formális tudásanyagából, hogy egy új szemléletmódot ajándékozzon az egyre inkább előretörő apophasison keresztül. A proaktív pozícióba kerülő, tagadásokon keresztül előrehaladó apophasis fokozatosan vezetett el az ész lecsupaszításának egyfajta követelményéhez, miután a keresztény ember tudatosította Istennel való kapcsolatában a megtisztulás testi és lelki kulcsszerepét (καθάρισις). Ez az egyedülálló művelet viszont magába foglalta nemcsak az amúgy szeretett teremtett valóságtól való értelmes elfordulást, hanem annak minduntalan az érzékelésből kiinduló megismerését is. A kognitív módon üzemelő ész csupaszodásának folyamatában szintet lépett az, hogy a megismerés eljárásában Istent túlon túl tárgyi státuszban tartásuk a keresztények fő teoretikusai, s mindemellett elkezdtek lemondani az emberi szellemből meginduló értelmi aktivitás fontosságáról, hogy a saját alanyiséga felfogásának helyébe az Istentől útnak eredő, egyre jobban egyedül hitelesnek tartott misztikus feltárulkozás vezesse őket a megismerésre. A nem-tudás (ἀγνωσία) örömének felfedezése előfeltételévé vált a misztikus homályba való belepésnek, hiszen megtapasztalták, hogy az érzékfeletti dolgok megismerése besugarazza az emberi értelmet. Ezek a

22 Vanyó László – Tóth Judit (2010): Nüsszai Szent Gergely teológiai antropológiája, Budapest.

nem pozitív megfogalmazást hordozó észlelések visszahatottak a tényleges teológiai tapasztalat innovatív narratív kifejtésére. Ennek okán az Isten kinyilatkoztatásával való személyes találkozás teljes egészében kidomborította az emberi apofatikus megismerésben az isteni kegyelem nem elengedhető segítő szerepét.

Ahhoz, hogy az immár újonnan megálmodott funkcióját a Szent Liturgia be tudja tölteni, az ezekből a tapasztalati folyamatokból kikristályosodó számos eszmét be is kellett plántálni annak törzsanyagába.

Ezek közül az egyik annak ésszerű elfogadása, hogy az emberi empirikus ismeretszerzésnek határa a tér-idő korlát, aminek folyamánként ismereti köre szükségszerűen csak a teremtett dolgokra terjedhet ki, míg az isteni cselekvésre nem, ezért a Liturgiába olyan áthidaló egységeket kellett beültetni, melyek képesek pozícióban tartani az apophasis támogatásával a szolgálattelvő figyelmét. A nem teremtett isteni tevékenységet ezért nyomatékosan kiemelték a Liturgia szerkezetében, mely a Háromszorszent imádságban, az Anafora kezdetén és Krisztus dicsőséges Teste és Vére előtti főhajtási könyörgésben köszön vissza: «[...] ki a nemlétből mindeneket létrehoztál; [...] Te bennünket a nemlétből létrehoztál, s miután elestünk, ismét fölemeltél, [...] ki megmérhetetlen hatalmaddal mindeneket alkottál és irgalmasságod sokasága szerint a nemlétből létrehoztál»²³.

Mind a Liturgia törzsanyagának megalkotója, mind annak dogmatikus szempont szerinti kiegészítői azt is érzékelték a századok folyamán, hogy az emberi megismerés, önmagában, torzítja a látható és természetfeletti valóságokat, ugyanis az ismeretszerzés véges menetéről van szó az emberrel kapcsolatban. Ez a végességből fakadó kikerülhetetlen deformáció saját maga feltérképezésére is vonatkozik: ezt a körülölelő torlaszt képes szétfeszíteni a Liturgia azáltal, hogy, kiindulópontként rögzítve, egy nem tévedő ismeretet közvetít az embernek önmagáról, nevezetesen azt, hogy ő Isten teremtménye: «[...] ki az embert képedre és hasonlatosságodra teremtetted és minden adományoddal felékesítetted; [...]»²⁴.

Továbbá, a teremtett mivolt isteni üzenete összességében egyfajta feszültséget is létrehoz az ember gondolkodásában és lelkében, hiszen ő is fáradhatatlanul olyan szeretne lenni, mint Isten, miközben töretlenül ennek ellenkezőjét kell megélnie, azaz, hogy semmilyen értelemben nem lehet maga az Isten. A Liturgiába elhelyezett következő eszme éppen ennek a

23 A Görög Szertartású Katolikus Egyház Szent és Isteni Liturgiája (1920), Nyíregyháza.

24 A Görög Szertartású Katolikus Egyház Szent és Isteni Liturgiája (1920), Nyíregyháza.

nyomorúságos ínségnek tapasztalatát nemcsak enyhíti, hanem egyenesen ki is lépteti az embert önmagából, hogy a teremtettség ellenpontján létező Ok felé el tudjon lendülni. A CHR-ben a celebráns tizenkét alkalommal emlékezik meg az oltár misztériumának felemelő, egyben elbeszélhetetlenül örömteli vonzásáról, hogy az apophasisből származó egzisztenciális beállítottságon nyugvó attitűd ne csak a hatszárnyú szeráfok, hanem a végesség feszültségében élő ember esélye is legyen, melynek rangos példái a következő imarészek: «Hálát adunk neked, Urunk, erők Istene, ki méltattál bennünket, hogy most is szent oltárodnál álljunk, [...] Engedd, hogy elítélés nélkül s ártatlanul szolgáljunk szent oltárodnál!»²⁵. Az is módfelett érzékelhető, hogy ennek a különleges szűkösségnek a tapasztalata hatja előre az embert a hétköznapokban, de az isteni Liturgiában is. Amíg túl nem lép a jelen metafizikai nélkülözés és egzisztenciális nincstelenség határain, mindaddig a valódi értékek kérésére törekszik a szertartáson keresztül és annak segítségével, éppen ahogy a szolgálattévő imádkoztatja a hívőket: «Jókat és hasznosakat lelkünknek és a világnak békességet kérjünk az Úrtól»²⁶.

Az emberi léleknek jó és hasznos dolog, melyet szintén a Liturgiában munkálkodó apophasis közvetít a szolgálattévőnek és a híveknek, az az isteni tevékenységen keresztül megtapasztalható megváltói önzetlenség, mely fel tudja törni az emberi gondolkodás azon rétegeit is, melyek mindenféle földi szerzemény tulajdonlására és nem elengedésére ösztönöznek: «[...] miután elestünk, ismét fölemeltél, és nem szüntél meg mindent teljesíteni, amíg a mennyekbe föl nem vittél és jövendő országodat nem ajándékoztad nekünk»²⁷. Istennek tehát ez az önmagáról való, nem sértődött pózban „tárolt” lemondása, megindíthatja az emberben a háromságos kiüresedés utánzatát, hogy mindinkább megfeleljen a beléhatoló apophasis eszméjén nyugvó, helyes önmegtagadás valóságának.

Összeségében, a nem-tudás beismerése és elfogadása révén, az ember képes a liturgikus imán keresztül hálát adni a nem látható isteni segítségért is. Sőt, pusztán a tudományos értelemben vett emberi megismerésről való lemondás aktív hozzáállásával az ember egy meghatározó döntést is felvállal az Isten előtti növekedést megcélzó folyamatban, melyet jól il-

25 A Görög Szertartású Katolikus Egyház Szent és Isteni Liturgiája (1920), Nyíregyháza.

26 A Görög Szertartású Katolikus Egyház Szent és Isteni Liturgiája (1920), Nyíregyháza.

27 A Görög Szertartású Katolikus Egyház Szent és Isteni Liturgiája (1920), Nyíregyháza.

lusztrál a főhajtás alatti csendes papi ima mondata²⁸: «Tenmagad, Urunk, tekints a mennyekből azokra, akik előtted fejüket meghajtották, mert nem a testnek és vérnek hajtották meg, hanem neked, félelmetes Istennek»²⁹. Ennek pedig az a következménye, hogy egyrészt meglátja Istent a befogadott erő arányában, másrészt ennek az embernek lesz helyes a belátása is, melyet az isteni áldozás (koinónia) közvetít: «Istennek méltatlan szolgálója, N. részesítettik az Úristennek s a mi Üdvözítőnk, Jézus Krisztusnak drága, legszentebb s legtisztább testében és vérében [...]»³⁰.

A Liturgiában helyreállított emberi belátás, mely mindenről való lemondásában elhagyja az egész teremtést, elérkezik a szív működésének állapotába (ἐνέργεια της καρδίας), mely már minden külső hatás által gerjesztett zavaroktól mentes, mennyei boldogsággal átítatott élet: «Krisztus Istenünk [...] töltsd be örömmel és vígsággal szívünket mindig, most és mindenkor s örökkön-örökké!»³¹.

6. Véggövetkeztetések a Liturgiában élő apophasis-ra vonatkozóan

Tanulmányom megírására elsősorban az serkentett, hogy az apophasis elvét elhagyó megközelítések ellenére, megvizsgáljam az isteni Liturgiában kétrétegű módon ténylegesen jelenlevő ezen entitás, az apophasis funkcióját az istendicsőítésre összegyülekező hívek vezetésével megbízott felszentelt keresztény szolgálattevő szempontjából.

A bizánci látásmóddal inkább több esetben egyet nem értő kontrasztos nézőpontok ellenére kutatásom alapján azt állítom, hogy az apophasis jelentőségteles liturgikus aspektusa olyan egyesítő erőt hordoz a szolgálattevőre vonatkozóan, mely nem végletes módon elválaszt a Transzcendenstől, hanem a megfelelő expozíciót elsajátítva, éppen összekapcsol Vele.

Véleményem szerint nem szabad élesen szétválasztani a látható és láthatatlan világ koegzisztenciáját annak a veszélynek árnyékában, hogy ne legyünk képesek kiegyensúlyozott módon beszélni a Liturgiáról. Ebből kifolyólag úgy látom, hogy a Liturgia nem egyszerűen racionalizáló képe az apophasis talaján álló, Istennel való találkozásnak, hanem a misztikus unió ontológiai valósága a test és lélek, nyilvánvaló poláris entitásában élő

28 Vanyó László – Tóth Judit (2010): Nüsszai Szent Gergely teológiai antropológiája, Budapest.

29 A Görög Szertartású Katolikus Egyház Szent és Isteni Liturgiája (1920), Nyíregyháza.

30 A Görög Szertartású Katolikus Egyház Szent és Isteni Liturgiája (1920), Nyíregyháza.

31 A Görög Szertartású Katolikus Egyház Szent és Isteni Liturgiája (1920), Nyíregyháza.

emberének számára. Az apofatikus tapasztalatot hordozó Liturgia, a Szent Háromság valós jelenlétének örömmel teli szemlélődéshelye, mely nem az emberi képzet szerint vezet el a hit egyfajta fogalmi végcéljához, hanem annak tartalommal megtöltött valóságához« a Szentlélek szerinti hit teljességében („Ζέσις πίστεως, πλήρης Πνεύματος Ἁγίου.”)³².

32 Η Θεία Λειτουργία Του Ἐν Ἁγίῳ Πατρὸς Ἡμῶν Ἰωάννου Του Χρυσόστου (1950), Roma.

MULTIDISZCIPLINÁRIS SEKCIÓ

NYÍREGYHÁZI EGYETEM

MAKSZIM GYÖRGYNÉ DR. NAGY TÍMEA –
BARABÁSNÉ DR. KÁRPÁTI DÓRA

Hagyományos versus duális képzés, avagy egy kutatás tapasztalatai a Nyíregyházi Egyetemen

1. Bevezetés

A Nyíregyházi Egyetem Gazdálkodástudományi Intézetében 2016 szeptemberétől indult el a gazdálkodási és menedzsment alapszak duális képzése. Így az első duális hallgatók 2020-ban vehették át diplomájukat, ami megteremtette a lehetőséget arra, hogy első ízben hasonlítsuk össze a hagyományos és a duális képzésben részt vevő hallgatók képzési tapasztalatait, tanulmányi eredményeit, jövőbeli terveit, lehetőségeit. Ehhez kérdőíves kutatást végeztünk, melyet 2020 januárjában bonyolítottunk le a nappali tagozaton végzett közgazdász hallgatók körében. Kutatásunkkal nemcsak a duális képzés fontosságára szerettük volna felhívni a figyelmet, hanem arra is, hogy számos előnnyel jár, ha egy hallgató duális formában tanul.

2. Anyag és módszer

Primer kutatásunk alapsokaságát az első duális formában végzett hallgatókat is magában foglaló gazdálkodási és menedzsment szak képezte. A teljes alapsokaságra (24 fő) kiterjedt az a kérdőíves vizsgálat, amelyet 2020. január 17-én bonyolítottunk le.

A kérdőív 22 kérdést tartalmazott, melyek között egyaránt szerepeltek nyitott, zárt és skála típusú kérdések. A kérdőív egyes kérdései a képzé-

si területre, a gyakorlati helyen megismert szakterületre vonatkoztak, egy jelentős részük viszont a hallgatók véleményét szerette volna feltárni. Ez utóbbihoz Likert skálát is alkalmaztunk, ahol a válaszadóknak 1-től 5-ig terjedő skálán kellett a véleményüket megfogalmazni. Ez utóbbi kérdések főként szubjektív vélemény felderítésére vállalkoztak, ezt a tényt a kapott eredmények értékelésekor figyelembe kell venni.

Kutatásmódszertani szempontból a mintából történő következtetés konfirmatív formáját, vagyis a hipotézisek tesztelését alkalmaztuk. *„A statisztikai következtetések konfirmatív jellegű alkalmazása hipotézisek vizsgálatán alapul. Hipotéziseket fogalmazzunk meg, mikor a sokaság jellemzői ismeretlenek, további döntéseink viszont vélt ismeretünkön alapulnak. A hipotézis szubjektív képünket vetíti a sokaságra, ezt a képet átmenetileg érvényesnek fogadjuk el, majd mintára támaszkodva döntésünk eredménye az állítás fenntartása, vagy elvetése.”*¹

A kérdőíves felmérés elemzése és értékelése során a leíró statisztika módszertana mellett az összefüggés-vizsgálatok területét hívtuk segítségül. Mivel a kérdőív legtöbb kérdése minőségi változóként értelmezhető, ezért a kapcsolatszorossági mutatók közül az asszociációs kapcsolatok mérésére alkalmas Csurov-féle asszociációs együtthatót alkalmaztuk.

Asszociációs kapcsolat nem más, mint két minőségi változó között érvényesülő sztochasztikus kapcsolat. Két minőségi ismérv esetén a kapcsolat szorosságát Csurov-féle asszociációs együtthatóval mérhetjük. Számítása a függetlenség-vizsgálat során alkalmazott χ^2 próbafüggvény segítségével történik.

Képlete:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \frac{(f_{ij} - f_{ij}^*)^2}{f_{ij}^*}$$

ahol n az egyik, m pedig a másik ismérv változatainak a száma.

A χ^2 értékét felhasználva a Csurov-féle együttható értékének négyzete:

$$T^2 = \frac{\chi^2}{N \cdot \sqrt{n-1} \cdot \sqrt{m-1}}$$

ahol:

¹ Hajdu Ottó (2003): Többváltozós statisztikai számítások. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 44.

$$N = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m f_{ij}$$

A T^2 értéke olyan szám, amelyik függetlenség esetén 0, függvényszerű kapcsolat esetén pedig 1 értéket vesz fel. Ennek négyzetgyöke a Csuprov-féle asszociációs együttható. A mutatóval kapcsolatosan megjegyezzük, hogy értékét csak pozitív előjellel értelmezzük.²

Jelen kutatás során az alábbi kutatási kérdéseket, hipotéziseket fogalmaztuk meg:

H1: Szignifikáns különbség van a képzési forma és a hallgatók karrierjövőképe között.

H2: Szignifikáns különbség van a képzés típusa és a hallgatók elhelyezkedési lehetőségei között.

H3: Szignifikáns különbség van a képzés típusa (hagyományos-duális) és a képzés során kialakult kompetenciák között.

3. A duális képzésről

„Felsőfokú duális képzésnek az olyan felsőfokú tanulmányokat nevezzük, amelyek során a hallgatók képzését a felsőoktatási intézmény (jellemzően egy eleve gyakorlatorientált képzést nyújtó intézmény) egy partnerszervezettel közösen látja el.”³ A felsőoktatásban a duális képzési forma a felsőoktatási intézmény által nyújtott elméleti tudás és a versenyszféra által igényelt gyakorlatorientált ismeretek összhangját hivatott megteremteni. A duális szóból eredő kettősség tehát azt jelenti, hogy az elméleti oktatás a felsőoktatási intézményben, a gyakorlati képzés pedig a választott partnerszervezetnél zajlik.

A duális képzési modell gyökerei Németországhoz kötődnek, melyet alapvetően a felsőoktatás és a piac eredményesebb együttműködése hívott életre. Németország mellett Svájcban és Franciaországban is rendkívül népszerű és kiterjedt ez a képzési forma. Az 1. számú táblázat e három eu-

2 Makszim Györgyné Nagy Tímea (2019): Statisztika II. Nyíregyházi Egyetem, Nyíregyháza, „NYE-DUÁL- Új utakon a duális felsőoktatással a Nyíregyházi Egyetemen, az Északkelet-Magyarországi térség felemelkedéséért” EFOP-3.5.1-16-2017-00017 számú projekt, online tananyag, 77.

3 Duális Képzési Tanács (2019): A Felsőfokú Duális Képzés Fehér Könyve. 4. (https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/felsooktatás/dualis_kepzes/Dualis_Kepzes_Feher_Konyve.pdf; letöltés ideje: 2020. 07. 04.)

rópai ország és persze Magyarország duális képzési rendszerének jellemzőit foglalja össze.

I. táblázat: A német, svájci, francia és magyar felsőoktatási duális modellek összehasonlítása

	Németország	Svájc	Franciaország	Magyarország
Képzési területek száma	több mint 20 akkreditált képzési terület	sokféle	sokféle	6 képzési terület
Hallgatói létszám	magas, több mint 25 ezer fő	magas	magas	alacsony
Partner-vállalatok száma	több mint 10 ezer vállalat	sok vállalat	magas	alacsony
Képzés időbeosztása	2 nap egyetem + 3 nap vállalat	2 nap egyetem + 3 nap vállalat	2,5 + 2,5 nap, vagy 1-1 hét, vagy fél-fél év egyetemi-vállalati idő	3 nap egyetem + 2 nap vállalat
Részvétel	Önkéntes	Kezdetben az állam kötelezővé tette	Önkéntes; Mentor segíti a hallgatót a vállalatnál	Önkéntes

Forrás:⁴ Saját szerkesztés

4 http://www.mkt.hu/wp-content/uploads/2016/09/Palkovics_Laszlo.pdf, letöltés ideje: 2021. 01. 10.
https://eduline.hu/felsooktatasi/a_dualis_kepzes_tortenete_L32I96, (<http://swisscham.hu/hu/dualis-kepzes-tapasztalatok-es-perspektivak-konferencia>), letöltés ideje: 2021. 01. 10.
https://eduline.hu/felsooktatasi/a_dualis_kepzes_tortenete_L32I96, A Felsőfokú Duális Képzés Fehér Könyve, 2019 alapján saját szerkesztés, letöltés ideje: 2021. 01. 10.

Magyarország a német modellt követi, nálunk azonban egyelőre műszaki, informatika, agrár, természettudomány, gazdaságtudományok és szociális munka képzési területen működik duális képzés. Duális képzés csak nappali munkarendű szakon indítható, azon belül mind az alapképzési szakok (BA/BSc), mind pedig a mesterképzési szakok (MA/MSc) lehetnek duálisak. Nem indíthatók ugyanakkor duális formában sem a felsőoktatási szakképzések, sem a szakirányú továbbképzések.⁵

4. Duális képzés a Nyíregyházi Egyetemen

A Nyíregyházi Egyetemen 2015-től indult el a duális képzés műszaki területen, gépészmérnöki szakon, amely 2016. január elsejétől kiegészült gazdaságtudományok területén működő gazdálkodási és menedzsment alapszakkal.

A képzéshez tartozó komplex szakmai anyag (mintatanterv és a partnerszervezetekkel történő együttműködési megállapodások) elkészítését követően, az Oktatási Hivatal engedélye alapján 2016. szeptemberében megkezdtek tanulmányaikat a gazdálkodási és menedzsment szak első duális hallgatói, összesen 11 fő. 2017-ben 2 hallgató, 2018-ban 4 hallgató, 2019-ben 6 hallgató részvételével gyarapodott a képzésben részt vevők száma, a vállalati partnerek száma ekkor közel 30 volt. A 2020. szeptemberében induló tanévben a világviszonylatban kialakult koronavírus okozta pandémia miatt a Nyíregyházi Egyetem duális partnercégei nem vállaltak hallgatókat, így a képzés bevezetése óta először fordult elő, hogy a közgazdász hallgatók körében nincs duális formában részt vevő.

A duális képzés beindításával párhuzamosan a 18/2016. (VIII.5.) EMMI rendelet alapján átdolgozásra került a gazdálkodási és menedzsment szak Képzési és Kimeneti Követelménye (KKK). Az új KKK alapján a szak mintatanterve is átdolgozásra került, figyelembe véve a duális képzésben részt vevő hallgatók és a partnerszervezetek igényeit és elvárásait. Az új mintatanterv kidolgozása nemcsak új, piacképes tantárgyak beemelését jelentette, hanem az óraszámok csökkentését is. Az óraszámok racionalizálása szükséges volt a duális képzés új időrendi modelljének kialakításához,

⁵ Duális Képzési Tanács (2019): A Felsőfokú Duális Képzés Fehér Könyve. 17., 29., 39. (https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/felsooktatas/dualis_kepzes/Dualis_Kepzes_Feher_Konyve.pdf; letöltés ideje: 2020. 07. 04.)

mivel a hallgatóknak az elméleti képzés alatt is lehetőséget kellett teremteni munkavégzésre a partnerszervezetnél. A gazdálkodási és menedzsment szak partnerszervezetei – szolgáltató tevékenységükből adódóan – a 3 + 2 napos modellt részesítették előnyben már az elméleti képzés során is, így az egyetemi órák hétfőtől-szerdáig tartanak (szorgalmi időszakban), a csütörtöki és pénteki napokat pedig a hallgatók munkavégzéssel töltik. Ez a fajta időrend egy állandó, szoros, napi szintű kapcsolat lehetőségét biztosítja, mely segítségével a hallgató részese lehet a folyamatos munkavégzésnek, ügymenetnek, megismerve a cég működésének teljes vertikumát.

Az új mintatantervhez kapcsolódik egy ún. vállalati mintatanterv is, amely iránytűként szolgál ahhoz, hogy az egyes tantárgyak során elsajátított tananyag hogyan adaptálható a vállalati gyakorlatban. A két mintatanterv (egyetemi, vállalati) összhangját és részletes programját az egyes tantárgyak üzemi tematikái tartalmazzák. Az üzemi tematikákat a tantárgyat gondozó oktató a vállalati mentorokkal egyeztetve dolgozta ki. Az üzemi tematika hetekre lebontva tartalmazza azokat a témaköröket, melyek alkalmazhatók a hallgatói munkavégzés során.

5. A kompetenciáról

A kompetencia kifejezés a latin *competentia* „illetékesség”, „jogosultság”, „szakértelem”, és a *competo* „valamire való képesség” szóból származik. Egyszerre utal hozzáértő magatartásra, viselkedésre, és az ahhoz szükséges képességekre, motívumokra, ismeretekre.⁶

A kompetencia olyan készségek és képességek együttesét jelenti, amelyek támogatják az egyént a problémák megoldásában, a problémamegoldó hajlandóságban, emellett magában foglalja az egyének tudását, tapasztalatait, személyes adottságait.

A kompetencia fogalmát az Európai Unió szervezetei is használják; szerintük az „*a tudás, készségek és személyes, szociális és/vagy módszertani képességek használatának bizonyított képessége munkahelyi vagy tanulási helyzetekben a szakmai és személyes fejlődés érdekében*”.

6 Bakos Ferenc: (2006) Idegen szavak és kifejezések. Diákszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest.

7 (EU, 2006) Európai Parlament és a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 2006, 962, L394/10-18.

A kompetenciák az egyén és a környezete közötti hatékony együttműködés feltételeiként segítik az embert. Ennek az együttműködésnek mindig valamiféle problémamegoldás a feltétele, ami szinte mindig kommunikatív folyamat. A kommunikációs kompetencia motivációs hajlam, képesség, készség és ismeretbeli tudás összetevőből szerveződik. Olyan komplex kompetencia, mely alapjául szolgál az ember kognitív, személyes és speciális kompetenciáinak.

Szelestey munkájában⁸ összegzést nyújt a legismertebb kompetencia meghatározásokról (ld. 2. táblázat).

2. táblázat: Kompetencia definíciók

Amerikai Menedzsment Szövetség	Az egyén általánosítható tudása, motivációi, legbensőbb személyiségjegyei, társasági szerepei vagy képességei, készségei, amelyek egy munkakörben nyújtott kiemelkedő teljesítményhez köthetők.
C. Woodruffe (1993)	Viselkedésminták egy készlete, melyet a munkakör betöltőjének be kell vetnie ahhoz, hogy a munkaköri feladatokat és funkciókat kompetensen lássa el.
G. O. Klemp & D. C. McLlland (1986)	A kiválóan teljesítők személyiségjellemzője, pontosabban az egyén olyan tulajdonsága, amely nélkülözhetetlen egy munkakörben vagy szerepben nyújtott hatékony teljesítményhez
R. E. Boyatzis (1982)	Az egyén hatékony és/vagy kiváló munkaköri teljesítményt eredményező személyiségjellemzője
L. M. Spencer & S. M. Spencer (1993)	Az egyén olyan személyiségjellemzője, amely ok-okozati viszonyban áll egy munkakörben vagy szituációban mutatott előzetes kritériumok által meghatározott hatékony és/vagy kiváló teljesítménnyel
R. E. Quinn (1996)	Egy bizonyos feladat vagy szerep teljesítéséhez szükséges tudás és képesség.

Forrás: Szelestey (2005, 5.0)

8 Szelestey Judit (2005): Kompetencia modell kidolgozásának elméleti háttere. Kézirat, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem. Budapest. 5.0.

5.1. A kompetenciák típusai

Az általános kompetenciák azok, amelyek megalapozzák, illetve támogatják a szakmai kompetenciák fejlesztését, valamint jelzik, hogy a képesítést megszerző személy nem csupán egy szakma művelője, hanem társadalmi szerepeket felvállaló állampolgár és közösségi lény. Ezekben a kompetenciákon kívül olyan személyiségjellemzők is megjelennek az elvárások között, amelyek joggal várhatók el egy diplomával rendelkező szakembertől. (ld. 3. táblázat)

3. táblázat Kompetenciák típusai

Általános kompetenciák	Személyiségjellemzők
1. anyanyelv értő használata (szóban és írásban),	1. problémamegoldásra való képesség,
2. a kommunikációs képességek,	2. a kreativitás,
3. idegen nyelv(ek) ismerete, amely a nemzetközi érintkezéshez, a szakirodalom olvasásához szükséges,	3. a szakmai etikai normák elfogadása, képviselése és közvetítése,
4. az infokommunikációs eszközök rutinszerű használata,	4. a környezet- és egészségtudatos magatartás,
5. a kritikus gondolkodásra és a szakmai együttműködésre,	5. az aktív állampolgári létezéshez szükséges műveltség megszerzése,
6. a folyamatos tanulásra való készség.	6. a nemzeti kultúra és az európai-ság értékeihez való viszony kialakítása

Forrás: Tót Éva (2015): A felsőoktatási képzési követelmények újrafogalmazása, Budapest.

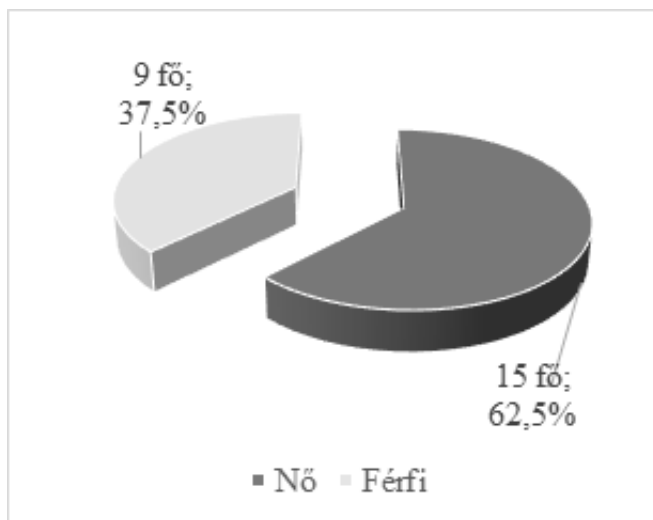
A Nyíregyházi Egyetemen 2018-ban indult közgazdász tanárképzésben használható kompetenciamérési modellt dolgoztunk ki, mely komplex módon összegzi a közgazdásztanár képzés során vizsgálni kívánt kompetenciákat. Ez a modell a következő 3 fő kompetenciatérület fejlődését méri: szakma specifikus ismeretek, szakterület független ismeretek, személyiség-kompetenciák.⁹

9 Barabásné Kárpáti Dóra - Csákné Filep Judit (2019): A tanári kompetenciamérés lehetőségei

6. Kérdőíves felmérés

Empirikus kutatásunk alapját egy 24 elemből álló kérdőíves felmérés képezi. A kérdőív célja az volt, hogy feltárja a végzős hallgatók hagyományos és duális képzésről kialakult véleményét, a gyakorlati helyek szerepét a hallgatói kompetenciák fejlesztésében, illetve megismerje a hallgatók elhelyezkedési lehetőségeit, valamint jövőbeli terveit. Arra is vállalkoztunk, hogy összefüggéseket mutassunk ki a kérdőív egyes kvalitatív jellemzői között.

A következőkben kérdőíves kutatásunk összetevőit és eredményeit ismertetjük, melynek *alapsokaságát* a Nyíregyházi Egyetem 2020 januárjában végzett nappali tagozatos gazdálkodási és menedzsment szakos hallgatói képezték, összesen 24 fő. A megkérdezett hallgatók 62,5%-a, azaz 15 fő nő, 37,5%-a, azaz 9 fő férfi volt (*ld. 1. ábra*).

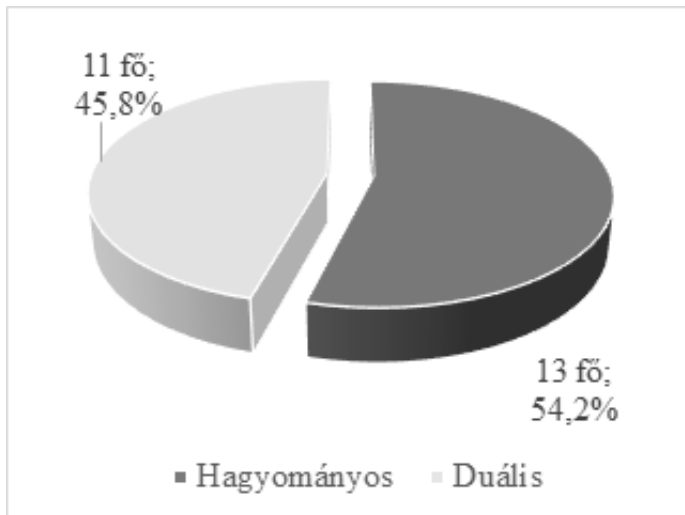

1. ábra: Nem szerinti megoszlás

Forrás: Saját kutatás

Képzési forma szempontjából a hallgatók valamivel több, mint fele hagyományos (13 fő; 54,2%), míg a másik része duális (11 fő; 45,8%) képzési formában tanul (*ld. 2. ábra*).

a Nyíregyházi Egyetem közgazdászstanár-képzésében, Inter- és multidiszciplináris kutatások a Nyíregyházi Egyetemen, (szerk. Kovács Zoltán - Minya Károly), Nyíregyháza. 33-45.

2. ábra: Képzési forma

Forrás: Saját kutatás

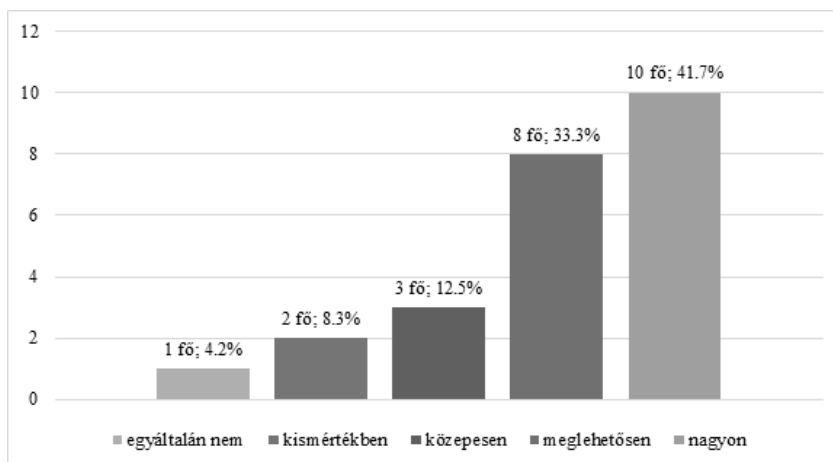
Fontosnak tartjuk tisztázni, hogy mit jelent a hagyományos, és mit a duális képzés a gazdálkodási és menedzsment szakon. A hagyományos képzésben részt vevő közgazdász hallgatók a képzés első három évében csak egyetemi elméleti oktatásban vesznek részt, míg az utolsó, hetedik félévben összefüggő szakmai gyakorlatot teljesítenek egy adott vállalatnál. Ebben az utolsó félévben azonban már elméleti oktatás egyáltalán nincs. A duális képzésben részt vevő hallgatók ugyanakkor a képzés teljes ideje alatt az egyetemi, elméleti oktatással párhuzamosan egy duális partner-cégnél is dolgoznak úgy, hogy három napot töltenek az egyetemen és két napot a duális cégnél, a hetedik félévben pedig már ők is kizárólag a gyakorlólhelyen dolgoznak.

A kérdőíves felmérésből kiderült, hogy a hallgatók jelentős része (66,7%; 16 fő) el tudná képzelni jövőjét gyakorlati helyén. Függetlenségvizsgálat segítségével megállapítottuk azt is, hogy nincs szignifikáns kapcsolat a képzési forma és a karrierjövőkép között, mivel a válaszadók többségében – függetlenül attól, hogy hagyományos, vagy duális formában tanul – kialakult egy saját karrierjövőkép. A hallgatók ötfokozatú Likert-skálán értékelték, hogy karrierjövőképük kialakulásában mekkora segítséget nyújtott a gyakorlati hely. A válaszadók csaknem 90%-a szerint jelentősen, vagy teljes mértékben hozzájárult a gyakorlati hely karrierjövőképük kiforrásához.

hoz. A végzős hallgatók karrierjövőképének fontos részét képezik a további tanulmányok is, hiszen 87,5%-uk, azaz 21 fő tervez további tanulmányokat a közeljövőben. A 21 hallgatóból 14-en gazdálkodási és menedzsment MSc szinten, míg 7 fő más területen szeretne még tanulni.

A hallgatók fele a diploma megszerzése után is szívesen dolgozna szakmai gyakorlati helyén. Ez alapján nem állapítottunk meg szignifikáns eltérést a hagyományos és a duális formában résztvevők válaszai között. Rákerdeztünk arra is, hogy a végzős hallgatók kaptak-e konkrét állásajánlatot a gyakorlatot nyújtó vállalattól, melyre a kétharmaduk igennel válaszolt. Ezen belül a duális hallgatók 82%-a, azaz 11-ből 9 fő, a hagyományos képzésben részt vevő hallgatók 53%-a, azaz 13-ból 7 fő kapott konkrét állásajánlatot. Ezek az eredmények megerősítik és alátámasztják a duális képzés egyik nagy előnyét, ami nem más, mint gyakornoki képzésben részt vevők kinevelése és tovább foglalkoztatása.

Vizsgáltuk továbbá, hogy a gyakorlati képzés hogyan segítette a hallgatók szakmai fejlődését. Az 1-5-ig terjedő skálán a hallgatók 75%-a a két legmagasabb értéket adta, azaz nagyon jónak, vagy meglehetősen jónak ítélte saját szakmai gyakorlati fejlődését a szakmai képzés ideje alatt (*ld. 3. ábra*).

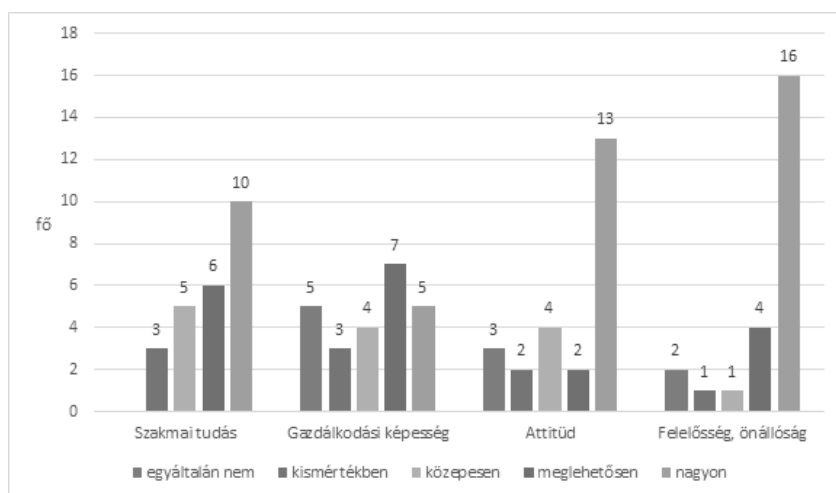
3. ábra: Szakmai fejlődés a gyakorlati képzés ideje alatt

Forrás: Saját kutatás

A 24 megkérdezett hallgatóból 14 fő szerint a szakmai gyakorlati hely nagy mértékben támogatta szakmai fejlődésüket. Ezzel kapcsolatban megvizsgáltuk, hogy milyen szoros összefüggés van a képzés típusa (hagyomá-

nyos – duális) és a szakmai fejlődés mértéke között. A Csuprov-féle asszociációs együttható alapján megállapítottuk, hogy szignifikáns, közepesen erős kapcsolat van a két változó között. Ebből azt a következtetést vontuk le, hogy nem lehet egyértelműen azt mondani, hogy kizárólag a duális hallgatók esetében tapasztalható nagyon, vagy meglehetősen nagymértékű szakmai fejlődés. A hagyományos képzésben részt vevőknél is előfordulnak hasonló eredmények.

A kérdőíves kutatásban vizsgáltuk továbbá a felsőoktatási képzési kimeneti követelmények struktúrájának kompetenciaelemeit annak megfelelően, hogy a féléves szakmai gyakorlat mennyiben járult hozzá a hallgató saját kompetenciájának a fejlődéséhez (*ld. 4. ábra*). Négy kompetenciát vizsgáltunk, melyeket a megkérdezettek ötfokozatú skálán értékelték. Az egyes érték azt jelenti, hogy az adott hallgató kompetenciája egyáltalán nem, vagy alig fejlődött, míg az ötös arra utal, hogy ez a kompetenciája fejlődött a legjobban, vagy nagyon sokat fejlődött.

4. ábra: A szakmai gyakorlati hely szerepe a hallgatói kompetenciák fejlődésében

Forrás: Saját kutatás

A négy vizsgált kompetenciaelem közül az attitűd (nyitottság, elkötelezettség), illetve a felelősség és önállóság fejlődött leginkább a hallgatóknál. Ez a két kompetenciaelem a hallgatók meghatározó részénél jelentős mértékben javult (nyitottság, elkötelezettség=62,5%; felelősség, önállóság

ság=83,4%). A másik két kompetenciaelem esetén, a szakmai tudás a hallgatók kétharmadánál, a gazdálkodási képesség a hallgatók 50%-ánál kapta a legmagasabb értékeket.

Összefüggésvizsgálat segítségével górcső alá vettük külön-külön is az egyes kompetenciaelemek és a képzési forma kapcsolatát. Megállapítottuk, hogy a szakmai tudás megszerzése független a képzés típusától. A gazdálkodási képességnél ezzel szemben szignifikáns összefüggést (szign. 0,668, $\alpha=5\%$) mutattunk ki, azaz a duális formában végzett hallgatóknál kimutathatóan magasabb szinten fejlődött ez a kompetenciaelem. A harmadik kompetenciaelem, az attitűd esetén tapasztaltuk a legszorosabb összefüggést (szign. 0,949, $\alpha=5\%$), tehát a duális hallgatóknál ez sokkal jobban fejlődött. Végül a negyedik kompetenciaelem, azaz a felelősség, önállóság és a képzési forma viszonyának összefüggésvizsgálata közepesnél valamivel gyengébb kapcsolatszorosságot eredményezett (szign. 0,412, $\alpha=5\%$). Nem tekinthető meghatározónak a különbség a duális és a hagyományos formában végzett hallgatók szakmai felelőssége és önállósága között.

Összegzés, következtetések

Tanulmányunk végén a hipotézisek mentén szeretnénk értékelni empirikus kutatásunk tapasztalatait, főbb következtetéseit.

Függetlenségvizsgálat segítségével megállapítottuk, hogy nincs statisztikailag kimutatható kapcsolat a képzési forma és a karrierjövőkép között, mivel a válaszadókban egységesen – képzési formától függetlenül – kialakult egy saját karrierjövőkép a diplomaszerezés idejére. Ezzel 1. hipotézisünket elvetjük. A hallgatók 90%-a szerint a gyakorlati képzőhely, legyen az duális vagy hagyományos gyakorlati cég, jelentős mértékben hozzájárul karrierjövőképük kiformalódásához.

A hallgatók teljes mértékben meg voltak elégedve a duális képzőhelyekkel, melyeket akár jövőbeli munkahelyükként is el tudnának képzelni, és mások számára is ajánlanák gyakorlati helyül. A duális képzőhelyek jelentős részt vállalnak a hallgatók tovább foglalkoztatásában. A duális hallgatók 82%-a kapott konkrét állásajánlatot a képzőhelyétől, míg a hagyományos képzésben résztvevőknél ez az arány 53% volt. Mindez megerősíti 2. hipotézisünket, azaz igazolható különbség van a képzés típusa és az elhelyezkedési lehetőségek között. A duális képzés egyik legnagyobb előnye a frissdiplomás hallgatók foglalkoztatásának elősegítése.

A képzés során kialakult hallgatói kompetenciákban azt tapasztaltuk, hogy a duális hallgatók esetén a szakmai tudás mellett kiemelkedőnek tekinthető a felelősség, önállóság és a gazdálkodási képesség is, míg a hagyományos képzésben részt vevő hallgatók inkább csak a lexikális tudásuk gyarapodását emelték ki. A duális képzőhelyek a személyiség kompetenciák fejlesztésére voltak nagyobb hatással, míg a hagyományos szakmai gyakorló helyek inkább a szakmai kompetenciákra. Ezzel 3. hipotézisünk is megerősítést nyert.

Korábbi kutatásokkal összehasonlítva a közgazdásztanároknál is hasonló eredményeket kaptunk a kompetenciák vizsgálata során. A jelenkori piaci igényeknek megfelelően a közgazdásztanárok számára szükséges gazdasági, pénzügyi, számviteli ismeretek átadásán túl az értékek közvetítésére, a készségek fejlesztésére és a cselekvőképes tudás átadására kell helyezni a hangsúlyt.¹⁰

Felhasznált irodalom

- Babbie, Earl (1998): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata, Budapest.
- Bakos Ferenc (2006): Idegen szavak és kifejezések. Diákszótár, Budapest.
- Barabásné Kárpáti Dóra - Csákné Filep Judit (2019): A tanári kompetenciamérés lehetőségei a Nyíregyházi Egyetem közgazdásztanár-képzésében, Inter- és multidiszciplináris kutatások a Nyíregyházi Egyetemen (szerk. Kovács Zoltán - Minya Károly), Nyíregyháza. 33-45.
- Európai Parlament és a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról. Az Európai Unió Hivatalos Lapja, 962. L394/10-18.
- Falus Iván – Ollé János (2008): Az empirikus kutatások gyakorlata, Budapest.
- Hajdu Ottó (2003): Többváltozós statisztikai számítások, Budapest.

¹⁰ Havay Dóra - Csákné Filep Judit - Barabásné Kárpáti Dóra (2019): A közgazdásztanár-képzésre jelentkezők motivációi – Tapasztalatok a Nyíregyházi Egyetemről, III. Gazdálkodási és Menedzsment Tudományos Konferencia: Versenyképesség és innováció, (szerk. Kőszegi Irén Rita), Kecskemét. 1015-1021.

- Havay Dóra - Csákné Filep Judit - Barabásné Kárpáti Dóra (2019):
A közgazdász-tanár-képzésre jelentkezők motivációi – Tapasztalatok
a Nyíregyházi Egyetemről, III. Gazdálkodási és Menedzsment
Tudományos Konferencia: Versenyképesség és innováció, (szerk.
Kőszegi Irén Rita), Kecskemét, 1015-1021.
- Makszim Györgyné Nagy Tímea (2019): Statisztika 2., elektronikus
jegyzet, Nyíregyházi Egyetem
- Sajtos László – Mitev Ariel (2007): SPSS kutatási és adatelemzési
kézikönyv, Budapest.
- Szelestey Judit (2005): Kompetencia modell kidolgozásának elméleti
háttere. Kézirat, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem.
- Tót Éva (2015): A felsőoktatási képzési követelmények újrafogalmazása.
Segédlet a tanulási eredmények írásához, Budapest.

Internetes hivatkozások

- Duális Képzési Tanács (2019): A Felsőfokú Duális Képzés Fehér Könyve.
[https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/felsooktatas/dualis_kepzes/
Dualis_Kepzes_Feher_Konyve.pdf](https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/felsooktatas/dualis_kepzes/Dualis_Kepzes_Feher_Konyve.pdf) (letöltés ideje: 2020. 07. 04.)
- http://www.mkt.hu/wp-content/uploads/2016/09/Palkovics_Laszlo.pdf
(letöltés ideje: 2020. 09. 04.)
- https://eduline.hu/felsooktatas/a_dualis_kepzes_tortenete_L32I96
(letöltés ideje: 2020. 09. 04.)
- [http://swisscham.hu/hu/dualis-kepzes-tapasztalatok-es-perspektivak-
konferencia](http://swisscham.hu/hu/dualis-kepzes-tapasztalatok-es-perspektivak-konferencia) (letöltés ideje: 2020. 09. 04.)
- https://eduline.hu/felsooktatas/a_dualis_kepzes_tortenete_L32I96
(letöltés ideje: 2020. 09. 04.)
- [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/
PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=DA](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=DA)

NYÍREGYHÁZI EGYETEM
MAKSZIM GYÖRGYNÉ DR. NAGY TÍMEA –
BARABÁSNÉ DR. KÁRPÁTI DÓRA

Helyzetkép Szabolcs-Szatmár-Bereg megye üzleti vállalkozásairól, különös tekintettel a startup vállalkozásokra

I. Módszertan

A gazdaságpolitika irányvonalát meghatározó szereplők előrejelzések alapján hozzák meg gazdasági döntéseiket. Éppen ezért érdemes komponeisre bontani az idősort, és részletesen elemezni az egyes összetevők tendenciáit. Amennyiben egy adott idősor vonatkozásában éves adatok állnak rendelkezésre, az összetevők közül az alapirányzatot (trendet) és a véletlen hatást kell mélyebben megvizsgálni. Ha az idősor kellően hosszú, akkor lehetőség van arra, hogy előrejelzést készítsünk. Persze nagyon nagy távlatokra nem tudunk kellő biztonsággal prognózist összeállítani, de két, esetleg három évre megtehetjük egy viszonylag hosszú (15-20 elemből álló) adatsor esetén.

Kutatásunkban annak érdekében, hogy minél pontosabb előrejelzést készíthessünk – szakértői vélemények mellett –, az idősor-elemzés matematikai-statisztikai módszereinek eszköztárából az analitikus trendszámítást hívtuk segítségül.

Alkalmazásának lényege abban áll, hogy az idősor tartós irányzatát valamely analitikusan meghatározott függvénytípussal fejezzük ki. Az alkalmazásra kerülő módszer a regresszió-számítás speciális esete, amikor X az időt és Y valamely időben lejátszódó (sztochasztikus) folyamat adatait jelenti. Így az analitikus trend – a legkisebb négyzetek módszerével becsülve – az a konkrét függvény lesz, amelynek értéke (\hat{y}_i) és az ugyanazon időponthoz tartozó tényleges értékek (tapasztalati y_i) közötti eltérések

négyzeteinek összege minimális.¹

A trendfüggvények összehasonlítására a szabadságfokkal korrigált reziduális varianciát használtuk fel:

$$\tilde{s}_e^2 = \frac{\sum_{t=1}^n e_t^2}{n - k},$$

ahol $e_t = y_t - \hat{y}_t$, k : a függvényben szereplő paraméterek száma²

2. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye bemutatása

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Magyarország észak-keleti részén található, népessége alapján az ország harmadik legnagyobb megyéje, lakosainak száma kb. 550 ezer (2020-ban 549 ezer) főt tesz ki. A megye 5936 km²-es alapterületén 28 városban és 201 községben él a lakosság. Központja a 118 ezer lakosú (2015-ös KSH adatok alapján) Nyíregyháza, 3 órányi utazással érhető el Budapestről. A megyeszékhely a megye közigazgatási és gazdasági központja. A munkanélküliség, a tőkevonzás és az infrastruktúra helyzete itt jóval kedvezőbb, mint a megyében, ahol az egy főre jutó GDP az országos átlag 74-78%-a.

A megye földrajzi sajátossága, és egyben stratégiai adottsága is, hogy három országgal határos: Ukrajnával, Romániával, valamint a Szlovák Köztársasággal. A szomszédos három ország határmenti régióival a megyének viszonylagosan jók a gazdasági összeköttetései, persze lehetőség még bőven akad e kapcsolatokban.

A megyében kevés a nagyvállalat, viszont a kis- és középvállalkozások (KKV) száma növekvő tendenciát mutat. A nagyobb állami vállalatok privatizációját követően túlnyomórészt kisvállalkozások jöttek létre, amelyek többnyire néhány főt foglalkoztató cégek, vagy egyéni vállalkozók. A korábbi állami cégek egy jelentős része csődbe ment, felszámolták, másik része tudatos szétbontás eredményeképpen – a rendszerváltás által megváltoztatott vállalkozói környezethez alkalmazkodva – alakult át egy vagy több kisvállalkozássá. Ezek mellett természetesen a megyében is jelen van-

1 Makszim Györgyné Nagy Tímea (2019): Statisztika II. Nyíregyházi Egyetem, Nyíregyháza, „NYE-DUÁL- Új utakon a duális felsőoktatással a Nyíregyházi Egyetemen, az Északkelet-Magyarországi térség felemelkedéséért” EFOP-3.5.1-16-2017-00017 számú projekt, 98.

2 Hunyadi László – Mundruczó György – Vita László (2001): Statisztika, Budapest. 553-554.

nak a külföldi nagyvállalatok, a multinacionális cégek, amelyek megjelenésével ugyan együtt járt a kiskereskedelmi üzletek számának csökkenése, viszont egyre nagyobb mértékben nő a speciális és minőségi termékekre szakosodott üzletek száma.

A megye gazdasági lehetőségeit alapvetően mégis mezőgazdasági jellege határozza meg. A termőföld minősége az országos átlagnál gyengébb, viszont néhány mezőgazdasági növény termeléséhez ideálisak a klimatikus viszonyok. Ezt mutatja az is, hogy itt termelik meg az ország almatermésének a felét, a dohány közel 70%-át, a burgonya körülbelül 20%-át. A megyében meghatározó az élelmiszeripar, melynek szinte valamennyi ága kifejlődött. Az iparon belül az élelmiszeripar és vegyipar, valamint a gépipar, a ruházati, a fa- és a papíripár játszik fontos szerepet.

A keleti piacok a földrajzi közelség miatt fontos szerepet játszanak a megye gazdaságában, de a Magyarország uniós csatlakozását követően lebonyolódó áruforgalom meghatározó szerepet tölt be az Európai Unió tagállamai közötti tranzitkapcsolatokban. Nyíregyházán repülőtér is található, mely bel- és külföldi kisgépek fogadására alkalmas.

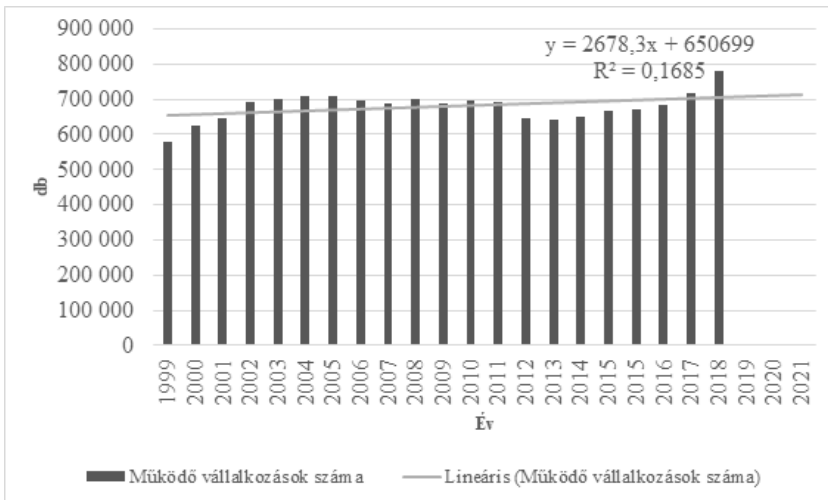
Az 1990-es évek első felében a hazai gazdaság szerkezetének átalakulása kezdetben a teljesítmény nagyfokú visszaesésével járt. A változások eredményei az 1990-es évek második felében, utolsó éveiben jelentkeztek, a gazdaság ekkor állt tartós növekedési pályára. A fejlődés motorja 2000–2003 között főként a belföldi, mindenekelőtt a lakossági felhasználás – termelést meghaladó ütemű – bővülése volt. A 2008-ban kirobbanó pénzügyi, likviditási, illetve gazdasági világválság a magyar gazdaság valamennyi területén érezte hatását. A reálgazdaságban megnyilvánuló negatív folyamatok a kibocsátás erőteljes visszaesését, illetve a munkanélküliség drasztikus növekedését eredményezték. A pénzügyi válságból való kilábalás a 2012-es évekre már érezhető volt, azonban mire a gazdasági, társadalmi folyamatok visszaállhattak volna a 2008-as szintre, addigra újabb válság ütötte fel a fejét. A 2020 márciusában kirobbanó koronavírus járvány gazdasági következményei ma még csak becsülhetők, azt azonban már most megállapíthatjuk, hogy ez a válság jóval túlmutat a 2008-as pénzügyi világválságon.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a szerkezetváltás veszteségei – a térség agrárjellegéből adódóan – nagyobbak voltak és a fejlődés is később indult el, mint az ország más területein. Ennek hátterében az új erőforrások, mindenekelőtt a tőke viszonylagosan gyengébb jelenléte állt, emellett a térség gazdasága a válsághelyzetekre is érzékenyebben reagált.

3. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye üzleti vállalkozásainak szerkezeti elemzése

Jelen fejezet Szabolcs-Szatmár-Bereg megye vállalkozási szerkezetét statisztikai eszközökkel és módszerekkel mutatja be.

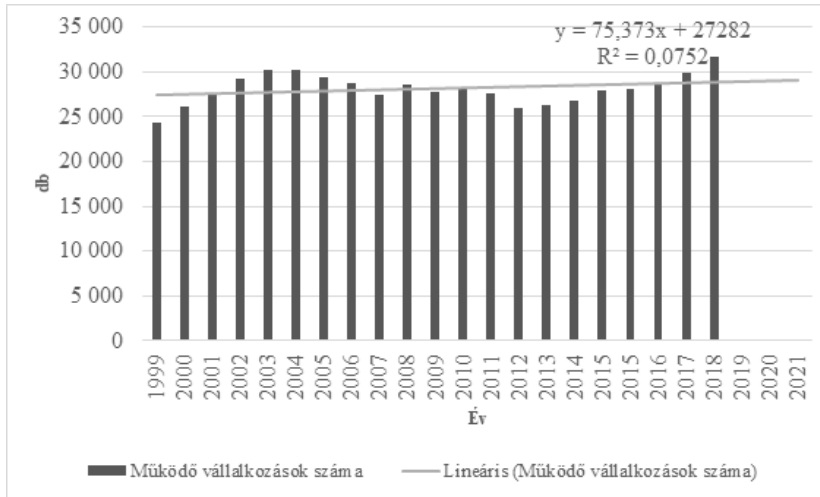
1999-től napjainkig a működő vállalkozások száma meglehetősen hullámzóan alakult országosan és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében egyaránt (lásd 1-2. ábra). Tendenciájában a változások hasonlóak Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az országoshoz, az 1999. évet követően 2012-ben és 2013-ban volt a legalacsonyabb a működő vállalkozások száma. Az elmúlt tíz év távlatában kiemelkedik a 2018-as év, amikor a működő vállalkozások száma megközelítette a 800 ezret, jóval meghaladva ezzel a trend szerinti értéket (lásd 1. ábra).

1. ábra: Működő vállalkozások száma országosan, 1999-2018

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A lineáris trendegyenes előrejelzése alapján a 2018-as kiugró értékhez képest az ezt követő három évben csökken a működő vállalkozások száma, amely 2021-re várhatóan ismét meghaladja 700 ezret.

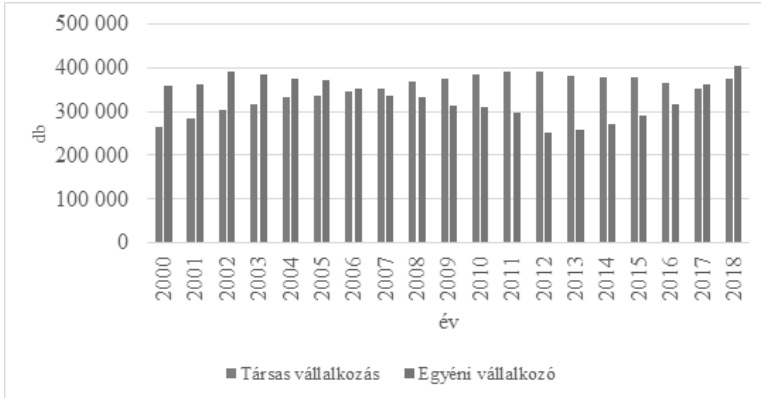

2. ábra: Működő vállalkozások száma Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, 1999-2018

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

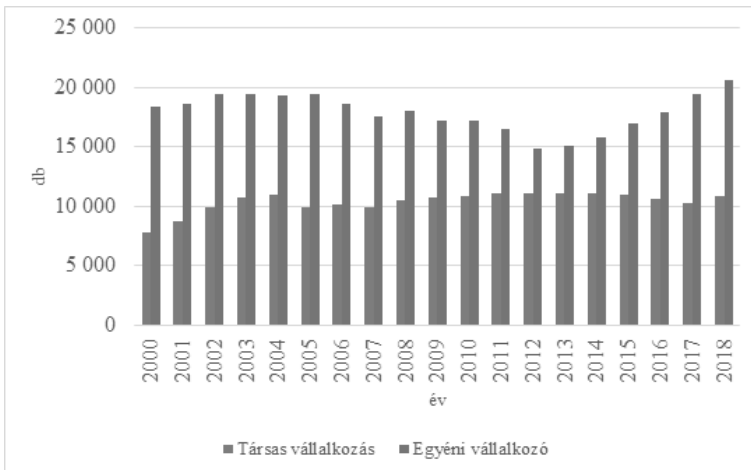
Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a működő vállalkozások száma (lásd 2. ábra) a legjobb években is alig haladta meg a 30 ezret, ami az országos adatokhoz képest meglehetősen alacsony, nem éri el az összes működő vállalkozás 5%-át sem. A 2012-es év jelentette a mélypontot, ezt követően lassan, dinamikusan nőtt a működő vállalkozások száma. A legjobb évnek (az országoshoz hasonlóan) itt is a 2018-as év tekinthető. A lineáris trendegyenes előrejelzése szerint 2019. és 2020. években alacsonyabb a működő vállalkozások száma, mint 2018-ban, ami 2021-re várhatóan ismét megközelíti a 30 ezret.

A működő vállalkozások megoszlása az egyéni és a társas vállalkozások viszonylatában meglehetősen hullámzóan alakult 2000 és 2018 között (lásd 3. ábra). A 2000-es évek első felében az egyéni vállalkozások száma jelentősen meghaladta a társas vállalkozásokét, 2008-ban azonban megfordult a tendencia egészen 2017-ig. 2017-től ugyanis ismét az egyéni vállalkozások voltak túlsúlyban a társas vállalkozásokhoz képest, bár a 2017-18-as években már jóval kiegyenlítettebb volt a kettő aránya.

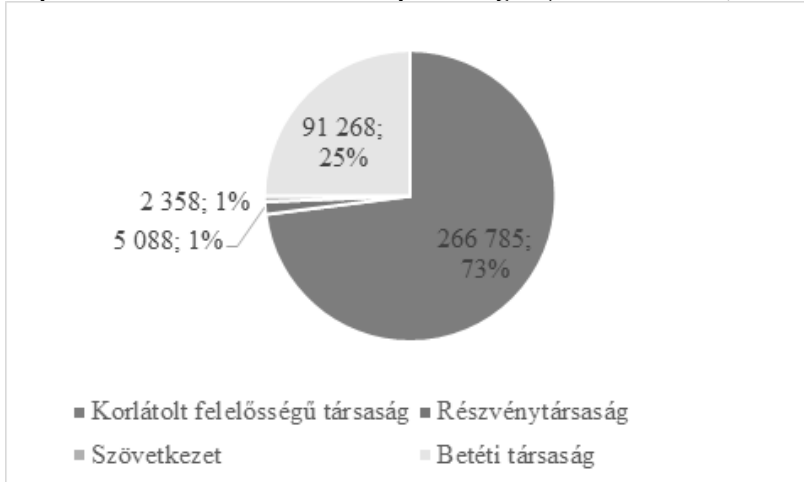
3. ábra: Működő vállalkozások megoszlása országosan, 2000-2018
 Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az egyéni vállalkozások aránya a teljes vizsgálati periódus alatt meghaladta a társas vállalkozásokét. A legkisebb aránybeli eltérés a gazdasági válság mélypontjának tekinthető 2012-ben tapasztalható, míg a legnagyobb 2000-ben, illetve 2018-ban figyelhető meg. Az egyéni vállalkozások jelenléte 2012-ben volt a legalacsonyabb a megyében, ezt követően számuk lineáris haladvány mentén egyenletesen növekvő. (lásd 4. ábra)

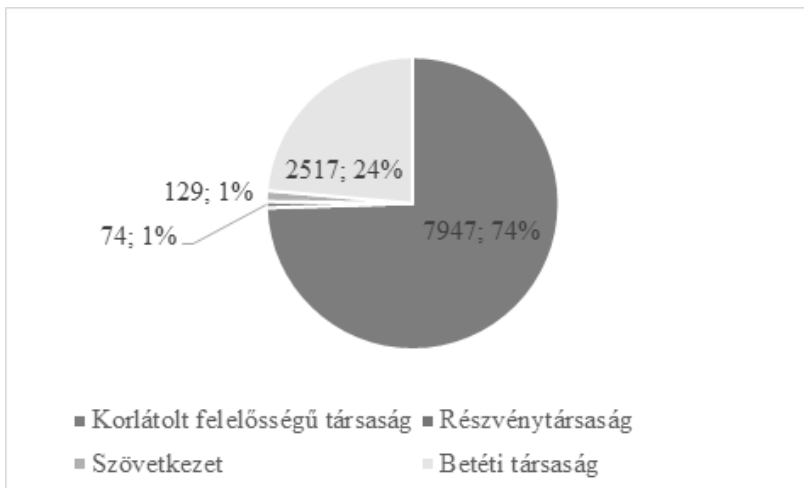
4. ábra: Működő vállalkozások megoszlása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, 2000-2018
 Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

A társas vállalkozások között mind országosan, mind Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a korlátolt felelősségű társaságok a dominánsak, és csekély a szövetkezetek és a részvénytársaságok jelenléte. (lásd 5-6. ábra)

5. ábra: Társas vállalkozások megoszlása gazdálkodási forma szerint országosan, 2018

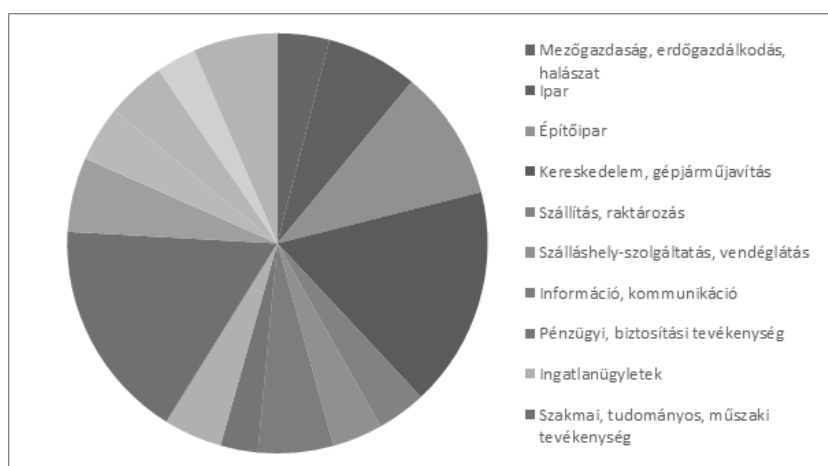
Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

6. ábra: Társas vállalkozások megoszlása gazdálkodási forma szerint Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, 2018

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Ami a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei vállalkozások ágazati megoszlását illeti, kiemelkedik a kereskedelmi (25%), a szakmai, tudományos, műszaki tevékenység (10%) és az építőipar (9%), melyek együtt az összes működő vállalkozás közel felét teszik ki. Kisebb arányt képviselnek az ipari (8%) és mezőgazdasági (7%) vállalkozások, melyek részaránya így is meghaladja az országos átlagot. Ez lehet a regisztrált és a működő vállalkozások közötti különbség egyik oka – hiszen a regisztráltaknál a mezőgazdaság aránya 34% és itt csak 7%. A többi gazdasági ág részaránya a működő vállalkozásokon belül 2–6% között szóródik (*ld. 7. ábra*).

7. ábra: A működő vállalkozások megoszlása nemzetgazdasági ág szerint Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, 2018
Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Vállalkozási méret szempontjából a megyében leginkább a nagyvállalatok ezer lakosra jutó száma kisebb az átlagosnál, ugyanakkor a kis- és középvállalkozások jelenléte jelentősebb. Így a nagy foglalkoztatók viszonylagos hiánya a KKV szektor – ezen belül főként a közepes vállalkozások – nagyobb súlyát eredményezi. A nagyvállalatok aránya jóval az országos 0,1%-os érték alatt van. A foglalkoztatottak ezer lakosra jutó száma a középvállalkozások esetén sem éri el az országost, a hátrány azonban jóval kisebb, mint a nagyvállalatok esetén.

4. Startupok fogalma, jelenlétük Magyarországon

Az üzleti vállalkozások szerkezeti elemzését követően jelen fejezet kutatásunk másik fő területét, a startup vállalkozások jelentőségét mutatja be.

4.1. A startup definiálása

A hazai közbeszédben a startup kifejezés pozitív üzenetet hordoz, hiszen együtt jár olyan fogalmakkal, mint a megújulás, a digitalizáció és technológia, az innováció, a gyors növekedés.

A startup trend az 1970-es években az USA-ból indult, majd 15-20 évvel később gyűrűzött be Európába, Magyarországon pedig 2008-ra teszik a megjelenését.³

Ennek ellenére a startupok definiálása közel sem tekinthető kiforrottnak.

A dinamikus, gyorsan növekvő és fokozottan sérülékeny vállalkozások a gazellák. A gazella vállalkozások többnyire kicsivel kezdik, de már a kezdet kezdetén nagyban gondolkodnak. A növekedés mértéke a gazelláknál minimálisan az iparági növekedés duplája, de gyakran ennek sokszorosa, ami fokozottan sérülékennyé teszi ezeket a vállalkozásokat.⁴ *Blank* (2010) szerint a startup olyan szervezet, amely megismételhető és skálázható üzleti modellt keres.⁵ *Ries* (2011) szerint a startup új termékeket vagy szolgáltatásokat hoz létre bizonytalan szélsőséges környezetben, képes innovatív lenni méretétől és korától függetlenül.⁶

A bemutatott definíciók számos vonatkozás mentén, például a vállalkozás kora, növekedési potenciálja, jövedelmezősége, kockázatosága, innovációval, technológiai fejlesztésekkel való kapcsolata határozzák meg a „startup mibenlétét”.

4.2. Startup vállalkozások Magyarországon

A startup vállalkozások magyarországi számáról kevés információ áll rendelkezésünkre. A startup vállalkozások alapadatait gyűjtő és nyilváno-

3 Márkus Mónika (2016): Mérlegen a hazai start-upok. *Logisztika-Informatika-Menedzsment* 1 (1), 195-208.

4 Wecsenyi János (2009): *Kisvállalkozások indítása és működtetése*, Budapest.

5 Blank, Steve (2010): What's a startup? <https://steveblank.com/2010/01/25/whats-a-startup-first-principles/> (2020. 09. 02.)

6 Ries, Eric (2011): *Lean Startup – Hogyan tegyük ötleteinket sikeressé és fenntarthatóvá*, Budapest. 19.

san hozzáférhető adatbázist működtetett 2014-ben az akkori Nemzeti Innovációs Hivatal Kaleidoszkóp néven. A Kaleidoszkóp egy komplex rendszer részeként biztosította a startup vállalkozások térkép alapú regiszterét, amely ma már nem érhető el. Habár léteznek a hazai startup vállalkozásokkal kapcsolatos statisztikai adatok, amelyek nagyvonalú áttekintést adnak az induló, majd gyors növekedésűvé váló vállalkozások számáról, a rendelkezésre álló adatkör közel sem biztosít megnyugtató válaszokat a felmerülő kérdésekre.

Magyarországon vannak ugyan példák klasszikus startup sikertörténetekre, elsősorban az IT szektorban, de a hazai intézményrendszer inkább az inkrementális innovációnak, a turisztikának és a hagyományos termékeknek kedvez. A jelenleg használatban lévő startup definíciónak és a növekedési elvárásoknak elsősorban olyan cégek lennének képesek megfelelni, akik radikális innovációra alkalmasak.

4.3. A startup vállalkozások növekedését befolyásoló tényezők

A startup vállalkozások jelentős része elhal, az életben maradók többsége pedig nem képes dinamikus növekedésre. A startup vállalkozások sikeressé válásának első lépcsője a túlélés. Nemcsak az a fontos, hogy erős növekedési potenciállal rendelkezzenek, hanem hogy képesek legyenek alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez. A startup vállalkozások túlélését több tényező befolyásolhatja. Egyrészt vannak olyan belső tényezők, mint a szakmai tudás, a csapatgyengeségek, a konfliktusok, finanszírozási problémák és a piaccal való találkozás ideje. Külső tényezőként az időzítés fontosságát és a hatékony inkubáció, mentori támogatás hiányát jelölték meg a szakértők. Túlélés tekintetében sok múlik a jó csapaton, amelynek megléte számos nehézségen képes átlendíteni a vállalkozást. A szakértők szerint a startup túlélése annál inkább biztosított, minél szélesebb tudással és tapasztalatokkal rendelkező team működteti. A konfliktus negatívan befolyásolja a startupok túlélését, és a cég igen korai fázisában történő elhalásához vezethet. Problémát jelenthet az is, ha a startup rosszul ütemezi a tőkebevonási köröket.⁷

Ezen kívül a növekedés szempontjából fontosok még a szocio-kulturális tényezők: azaz a múltban gyökerező értékek, a rövid, közép és hosszú távú pénzügyi célok és lehetőségek konfliktusa, illetve a járadékvadász attitűd.

7 Csákné Filep Judit – Radácsi László – Tímár Gigi (2020): A magyar startup – vállalkozások túlélését és növekedését befolyásoló tényezők, Vezetéstudomány LI. 1., 16-31.

Összegzés, következtetések

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye fejlettségi szintje messze elmarad az átlagostól. A fejlődésbeli lemaradás csökkentésében óriási szerepet játszhatna a vállalkozói szféra új munkahelyek létrehozásával, innovációval, a piaci verseny élénkítésével, illetve a gazdasághoz való rugalmasabb alkalmazkodásával.

A társasági formák közül legnagyobb arányt az egyéni vállalkozások képeznek, a társas vállalkozások közül pedig a korlátolt felelősségű társaságok és a betéti társaságok dominálnak.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye vállalkozásainak alapvető szerkezeti jellemzői alig változtak az ezredforduló óta: a működő vállalkozások tekintélyes hányada 50 főnél kevesebb foglalkoztatottal rendelkező kisvállalkozás, 1% alatti az 50-249 fős közép vállalkozás és a 250 főnél nagyobb nagyvállalatok aránya. A kis- és közép vállalkozások gazdálkodását magas munkaerő- és alacsony tőkeintenzitás jellemzi. Jóval nagyobb mértékben részesednek a foglalkoztatásból, mint az árbevételből vagy a jövedelemtermelésből. A megye vállalkozásainak döntő része 100%-ban magyar tulajdonban van, és export tevékenységet csak kisebb arányban folytatnak. A térségben alacsony a vállalkozások innovációs potenciálja.

A vállalkozások összetökejéből a nagyvállalatok részesedése igen magas és enyhén növekvő, míg a kis- és közép vállalkozások részesedése csökkenő tendenciájú, vagyis a tőkekonzentráció fokozódik, amely a hatékonyság, a gazdaságosság növelése és a szétaprózottság csökkentése érdekében kívánatos. A koncentráció azonban nemcsak a vállalati tőkében figyelhető meg, hanem a vállalkozások térbeli elhelyezkedésében is. *„Lassú, folyamatos térbeli koncentráció jellemző a működő vállalkozások térbeli jelenlétére. A vállalkozások térbeli egyenlőtlenségének hátterében leginkább a főváros, Budapest gazdaságilag meghatározó szerepe áll, hiszen a vállalkozások közel 30%-a a fővárosban tömörül.”*⁸

A megyében még nem ment végbe maradéktalanul a gazdasági szerkezetváltás, nem alakult ki versenyképes, rugalmas gazdasági szerkezet. Számos területen az alkalmazott termelési technológia elavult, a terme-

8 Makszim Györgyné Nagy Tímea (2019): A magyar vállalkozások térbeli elrendeződésének vizsgálata a 2008-as gazdasági válságtól napjainkig, 70 évesen, 40 éve a felsőoktatás szolgálatában: ünnepi konferenciakötet Dr. Egri Imre tiszteletére, (szerk. Kósáné Bilanics Ágnes - Vargáné Bosnyák Ildikó), Nyíregyháza. 33-39.

lékenység összességében átlag alatti. A térségbe nem érkezett a gazdaság modernizálásához elegendő külső tőke, hiányzik az innováció, a valójában működő vállalkozások száma alacsony, s ezek közül soknak a versenyképessége országos viszonylatban is korlátozott. Így a startup vállalkozások létrejöttéhez, fennmaradásához nem biztosít kedvező feltételeket Szabolcs-Szatmár-Bereg megye makro környezete, valamint az ezt alakító gazdasági-társadalmi folyamatai.

Általános tendenciának tekinthető, hogy a kevésbé fejlett megyék az átlagosnál gyengébb vállalkozássűrűséget mutatnak, vagyis a vállalkozások elterjedtsége és a gazdaság teljesítménye szoros pozitív korrelációt mutat. A valóság persze ezt igazolja, de csak akkor, ha a vállalkozássűrűséget a működő vállalkozások alapján határozzuk meg, és így vizsgáljuk a vállalkozássűrűség és az egy főre jutó GDP közötti korrelációs kapcsolatot.⁹

A megye számára kitörési pontot egyik kiemelkedő adottsága, stratégiai elhelyezkedése jelenthet. Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz új dimenzióba helyezte a kétoldalú gazdasági együttműködéseket, elsősorban annak egyik legfontosabb elemét, a határmenti kapcsolatok fejlesztését. A jövőben nagy jelentősége lehet a határátkeléshez, árutovábbításához, raktározáshoz kapcsolódó logisztikai tevékenységek összekapcsolódásának. Ehhez viszont biztosítani kell a szükséges technológia transfert, a megfelelően képzett humán erőforrást, de még ennél is fontosabb feladat az információ- és tőkehiány megszüntetése.¹⁰

Problémát jelent, hogy az egyéni vállalkozások és a KKV-k tőkenagysága, tőkeereje igen szerény, a vállalkozási szerkezet elaprózódott, emellett pedig nagy arányt képviselnek azok a KKV-k, amelyek pusztán az önfoglalkoztatási kényszer miatt, pályázati támogatás hatására, vagy számlázási céllal jöttek létre.

Nehézséget jelent továbbá a külföldi tulajdonú, alacsony hozzáadott értéket produkáló munkaintenzív vállalkozások kivonulása a térségből. Ez elsősorban az alacsony képzettségűek foglalkoztatása szempontjából lehet akadály, amely Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében kifejezetten jelentősnek mondható. Ez összefüggésben áll azzal a társadalmi problémával, hogy a

9 Makszim Györgyné Nagy Tímea (2018): Vállalkozási szempontú térszerkezeti kutatás, különös tekintettel Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére. Doktori értekezés, Miskolci Egyetem GTK, Vállalkozáselmélet és Gyakorlat Doktori Iskola

10 Galó Miklós – Makszim Györgyné (2012): Szabolcs-Szatmár-Bereg megye üzleti vállalkozásainak tipizálása klaszteranalízis segítségével, Gazdasági és társadalomtudományi közlemények 4. 1., 71-81.

megyében az országos átlaghoz viszonyítva igen magas az általános iskolával sem, illetve a kizárólag általános iskolával rendelkezők aránya. Ez súlyos gondot okoz azoknak a kis- és középvállalkozásoknak, amelyek a környezetükbe települtek, illetve beszállítóik lettek.

A gazdasági potenciál fejlesztésének alapját a kis- és középvállalkozások közötti együttműködési lehetőségek, valamint technológiai színvonaluk fejlesztése jelentheti. A KKV szektor megerősítését egyrészt a megyébe érkező külföldi tőkebefektetésekre, másrészt a meglévő (agrárvertikumhoz kötődő) tradicionális iparágak minőségi kiszolgálására lehetne építeni. Elengedhetetlen a vállalkozások, a felsőoktatási intézmények, tudáscentrumok, valamint kutatóintézetek kutatás-fejlesztési és innovációs tevékenységének támogatása.

A tanulmány lezárásaként Szabolcs-Szatmár-Bereg megye vállalkozásaival kapcsolatban SWOT-analízist készítettünk.

I. táblázat: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye üzleti vállalkozásainak SWOT-analízise

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> • Országos viszonylatban is magas a vállalkozások száma • Földrajzi elhelyezkedés, határmentiség • Országos átlaghoz viszonyítva fiatalos korstruktúra • Autópálya megyei szakasza viszonylag hosszú • Felsőoktatási intézmények 	<ul style="list-style-type: none"> • A vállalkozások tőkeszegények • A vállalkozások versenyképessége alacsony szintű • Vállalati innovációs tevékenység nem megfelelő színvonalú • Információáramlás, információs rendszerek korszerűtlensége • A megye az ország legelmaradottabb térségei közé tartozik • Kutatás-fejlesztés alacsony szintje

Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Határmenti kapcsolatok fejlesztése, bővítése • Logisztikai szolgáltató központok kiépítése • Tranzitforgalomban rejlő lehetőségek • Felsőoktatás és a vállalkozói társadalom kapcsolatának szorosabbra fűzése 	<ul style="list-style-type: none"> • A képzett munkaerő, értelmiség elvándorlása • Működő/registrált vállalkozások aránya aggasztó országos viszonylatban • Válsághelyzetek

Forrás: Saját szerkesztés

A SWOT analízisben összefoglaltuk Szabolcs-Szatmár-Bereg megye erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és veszélyeit. Összességében elmondható, hogy a megye mind gazdasági, mind társadalmi szempontból rendkívül hátrányos helyzetű térség, így jelenleg nem biztosít megfelelő terepet a klasszikus startup vállalkozások számára.

Felhasznált irodalom

- Csákné Filep Judit – Radácsi László – Tímár Gigi (2020): A magyar startup – vállalkozások túlélését és növekedését befolyásoló tényezők, *Vezetéstudomány* LI. 1., 16-31.
- Galó Miklós – Makszim Györgyné (2012): Szabolcs-Szatmár-Bereg megye üzleti vállalkozásainak tipizálása klaszteranalízis segítségével, *Gazdasági és társadalomtudományi közlemények* 4. 1., 71-81.
- Hunyadi László– Mundruczó György– Vita László (2001): *Statisztika*, Budapest.
- Makszim Györgyné Nagy Tímea (2018): *Vállalkozási szempontú térszerkezeti kutatás, különös tekintettel Szabolcs-Szatmár-Bereg megyére*. Doktori értekezés, Miskolci Egyetem GTK, *Vállalkozáselmélet és Gyakorlat Doktori Iskola*
- Makszim Györgyné Nagy Tímea (2019): *Statisztika II*. Nyíregyházi Egyetem, Nyíregyháza, „NYE-DUÁL- Új utakon a duális felsőoktatással a Nyíregyházi Egyetemen, az Északkelet-Magyarországi térség felemelkedéséért” EFOP-3.5.1-16-2017-00017 számú projekt

- Makszim Györgyné Nagy Tímea (2019): A magyar vállalkozások térbeli elrendeződésének vizsgálata a 2008-as gazdasági válságtól napjainkig, 70 évesen, 40 éve a felsőoktatás szolgálatában: ünnepi konferenciakötet Dr. Egri Imre tiszteletére, (szerk. Kósáné Bilanics Ágnes - Vargáné Bosnyák Ildikó), Nyíregyháza. 33-39.
- Márkus Mónika (2016): Mérlegen a hazai start-upok. *Logisztika-Informatika-Menedzsment* 1 (1), 195-208.
- Ries, Eric (2011): *Lean Startup – Hogyan tegyük ötleteinket sikeressé és fenntarthatóvá*, Budapest.
- Wecsenyi János (2009): *Kisvállalkozások indítása és működtetése*, Budapest.

Internetes források

- Blank, Steve (2010): What's a startup? <https://steveblank.com/2010/01/25/whats-a-startup-first-principles/> (2020. 09. 02.)
- http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpg008b.html (2020. 09. 01.)
- http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd011.html (2020. 09. 04.)
- http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd004b.html (2020. 09. 05.)
- http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd007.html (2020. 09. 09.)

A tanulók észlelési sajátosságaihoz igazodó fejlesztés

A tanulmány célja annak a feltárása, hogy a differenciált, a tanulók egyéni sajátosságait figyelembe vevő óravezetés, hogyan teszi lehetővé a személyiség intellektuális és kreatív képességeinek fejlesztését.

Tanulási stílus

Az órai tanulás központi eleme a tanár által közvetített információk feldolgozása. Ez a megismerési folyamatokat tekintve az ingerek felfogásából (érzékelés) és azok szintéziséből (észlelés) tevődik össze. Ezek egyéni sajátosságait a tanulási stílus ernaőfogalmában lehet leírni.

A tanulási stílusok tanulmányozására többféle megközelítés létezik. Ezek közül az amerikai Kent State University-n tanító Anthony F. Gregorc módszerét választottuk ki.¹ Ez alapján az órai észleléseket két dimenzió mentén határozhatjuk meg: az információknak a memóriában véletlenszerűen, illetve a fogalmi struktúrákban történő elhelyezése jelenti az egyik jellemzőt, a másikat pedig az absztrakt vagy a konkrét fogalmakkal végzett gondolkodási műveletek preferálása. Így négy észlelési stílust tudunk megkülönböztetni, mely alapján négy tanulótípust írhatunk le:

¹ Gregorc, Anthony F. (1982): An Adult's Guide to Style, Maynard, Massachusetts.

A *fogékonyra* a fokozott reagálóképesség, a rugalmasság és a problémaérzékenység jellemző. Kedveli, ha tagja egy csoportnak. Fejlett képzelőereje jelenik meg produktumaiban. Jó a személypercepciója, így figyelme elsősorban az emberi viszonyokra irányul. A környezet történéseit jól észleli, a légkör, a hangulat finom rezdüléseit is észre tudja venni. Az információt közvetítőjével együtt kezeli (tanár = tanított tantárgya).

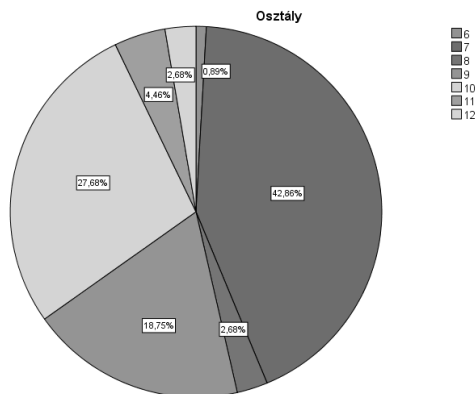
A *gondolkodó* a türelmes diák. Keresi a válaszokat a problémákra. Jól kezeli a szimbólumokat. Össze tudja gyűjteni az információkat, elemzi az ötleteket. Fejlett az absztraháló képessége, így ki tudja emelni a lényegét. Az értékek és a fontosság alapján hozza meg döntéseit.

A *kísérletezőnek* jó a problémamegoldó képessége, de a kreativitása változó. Független, önálló munkára törekszik. Új helyzetekben könnyen aktiválódik. Gyakran vannak originális (mások számára szokatlan) megközelítései. Kíváncsi a belső összefüggésekre, hamar megragadja a lényegét. Csapongó gondolatait könnyen át tudja adni társainak.

A *tevékenyre* a fejlett tervező és szervező képesség jellemző. Várja és elfogadja a pedagógus irányítását, szeret lépésről-lépésre dolgozni. A szemléltetést jól megérti. Kedveli a konkrét valós kapcsolatokat, a hasznos dolgokat.

A fejlesztő munka

A fejlesztés matematika-természettudományos területen a szakkörbe járó tanulóknál valósult meg, akik az iskola 6-12. osztályába jártak. A tanulók osztályonkénti megoszlását mutatja az ábra. Összesen 130 tanuló vett részt a fejlesztésben.

1. ábra: A tanulók megoszlása

A foglalkozásokon az ismeretek más megvilágításba helyezése, rendszerezése, bővítése gyakorlati-terepi-természeti-műszaki témákból valósult meg. Cél volt a digitális és műszaki-technikai kompetenciák fejlesztése az alkalmazott eljárásokkal, feladatokkal.

A bevont tanulók általában erős motivációval, átlagosnál jobb kognitív képességekkel rendelkeztek. Volt már elköteleződésük a matematika-műszaki tudományok iránt és az átlagosnál több ismerettel rendelkeznek a témákban. A csoportok vegyes évfolyamúak, így az együttműködés során megvalósul az egymástól tanulás. Mindenkinek más az erőssége, mind tudásban, kompetenciákban, mind a személyiségjegyekben (vezető egyéniség, precíz kidolgozó, határidőkre figyelő, együttműködő típus stb.).

Az önálló munkavégzés, ill. tanári konzulens szerep segíti az elmélyülést, jobb megértést. A választott feladatok (fizikai, műszaki jelleg) segítik a gyakorlati alkalmazások megértését. A választott feladatok versenyeken, emelt szintű érettségiken szerepeltek, tehát komoly kihívást jelentenek a tanulók többségének, erősítik az ismereteiket. A foglalkozásokon alkalmazott digitális eszközök használata a tanulók többségének természetes, másoknál a fejlődést biztosítják.

A vizsgálatokat a **Mátészalkai Esze Tamás Gimnáziumban** végeztük. Az intézmény folyamatosan szervez olyan programokat, amelyek biztosítják a kikapcsolódási lehetőséget a tanulóinak: ide tartoznak a színházlátogatások, Filharmónia-bérlet, rendhagyó irodalomórák, a diákönkormányzat vidám vetélkedői, családi napok a szülőkkel, a közösségi szolgálat keretében szociális és környezetvédelmi projektek, osztálykirándulások, üzem- vagy laborlátogatások stb. Ez utóbbiak pályaorientációs célt is szolgálnak. A fejlesztésbe bevont tanulók részt vettek tavasszal a szomszédos szakgimnázium Digitális Témahéthez kapcsolódó rendezvényein és a robotika szakkörön, amelyen a személyiségfejlesztő és szituációs játékok is oldják a feszültséget, segítik a figyelem fenntartását.

A projektben a matematikai ismeretek fejlesztése céljából gyakorlati-műszaki-természeti-terepi feladatok, témák kerültek a középpontba, amelyek feldolgozását 2 órás foglalkozások keretében valósították meg 25 héten át. A mérések az első foglalkozás előtt és az utolsó foglalkozás után két hónappal (konszolidációs időszak) történtek.

A projekt produktuma a matematika- és fizikátörténeti témákat feldolgozó posztterekből álló kiállítás volt, valamint a kísérletekből álló bemutató, ahol a célcsoport már „mentorként” szerepel a következő évi gólyatáborban.

A tanulókra szabott differenciálás elveit a négy stílus esetében a következőkben foglalmaztuk meg:

A *fogékony* stílusú (AV) diákok a foglalkozások során 5x4 fős csoportokat alkotva az egyes gyakorlati-műszaki-fizika problémák matematikai megoldásához kapcsolódóan matematikatörténeti posztereket készítenek általában a Publisher program alkalmazásával. A bemutatókat megvitatják az órákon, illetve arra is volt lehetőség, hogy csoportvita alakuljon ki. Gyakran tartottak rövid felolvasásokat, melyek a képzeletet aktivizálták. A tanulók az egyéni differenciálás terén lehetőséget kaptak arra, hogy a jelenségeket mindenki saját igényeinek megfelelően magyarázza, illetve módjuk volt a csoportos munkára is, melynek során kontaktust teremthettek egymással. A nem versengő légkör kialakítása célkitűzés volt a vizsgálatunk során. A gyerekek a feladatokat gyakran úgy élhették meg, hogy egyensúlyt teremtenek a munka és a játék között.

A *gondolkodó* stílusúak (AR) a feladatokat sokszor kapták adathordozókról, amely lehetővé tette a kötetlen olvasást és a kutatást is. Bízattuk őket, hogy a probléma megoldásához készítsenek tervet, náluk is verseny és sürgetés nélkül. Olyan elméletekkel és koncepciókkal találkozhattak, melyeket az észszerűség és a logika vezérelt. A diákok szívesen fogadták a megtanulandó anyagokat és készítették esszéiket. Legtöbbjük szeretett egyedül dolgozni. Lehetőséget kaptak arra, hogy az internet segítségével hozzáférjenek a problémához kapcsolódó dolgokhoz. Ezek a gyerekek fokozottan igényelték intellektuális képességeik elismerését.

A *kísérletezőknél* (KV) a divergens gondolkodást igénylő játék és szimuláció került előtérbe. Jellemzőek voltak a rövid feladatok sok választási lehetőséggel és kevés korlátozással. Több szabadon választható, nyitott végű aktivitás szerepelt náluk. A gyerekeknek lehetőségük volt a kísérletezésre: kiscsoportokban kreatív, önálló ismeretszerzést, vizsgálódást kívánó feladatokkal, kiegészítve a természettudományos kutatást, vizsgálatok módszereinek megismerésével, kihasználva az Öveges-labor előnyeit és a kollégák fizikai ismereteit. A kísérletező típusba tartozó diákok esetében alkalmazott didaktikai módszerek a következők voltak: önálló és kiscsoportos ismeretszerzés, elemzések, megfigyelések, szituációs játékok, vita, interjú, adat- és információgyűjtés.

A *tevékenyek* (KR) gyakran kaptak feladatokat munkafüzetekből, de nekik is lehetőségük volt kézzel fogható anyagokkal (kémcső, egyszerű demonstrációs eszközök, modellek) dolgozni az Öveges-laborban. Ők hasz-

nosították leginkább a Start up Safary kirándulás tapasztalatait és építették be az órai munkába. Lényeges volt náluk a rövid távú célkitűzésekkel történő motiválás, az előre látható szituációk, valamint az, hogy mások is követni fogják aktivitásuk kibontakozását. A különleges, egyedi feladatra kapott megbízás, valamint az, hogy a tanuló az ötleteit a gyakorlatban is meg tudja valósítani, számukra a sikerélményt jelentette.

Összegezve: a kutatás bemeneti tényezőjét az egyedi tanulási stílushoz igazodó adekvát tanítási stílus jelentette.

A fejlesztés eredménye

A hatékonyságot két területen mértük: egyrészt azt néztük, hogy a 25 óra elteltével az egyes stíluscsoportoknál hogyan változtak meg a divergens gondolkodási képességek, másrészt az általános intellektuális képességek fejlődését is vizsgáltuk.

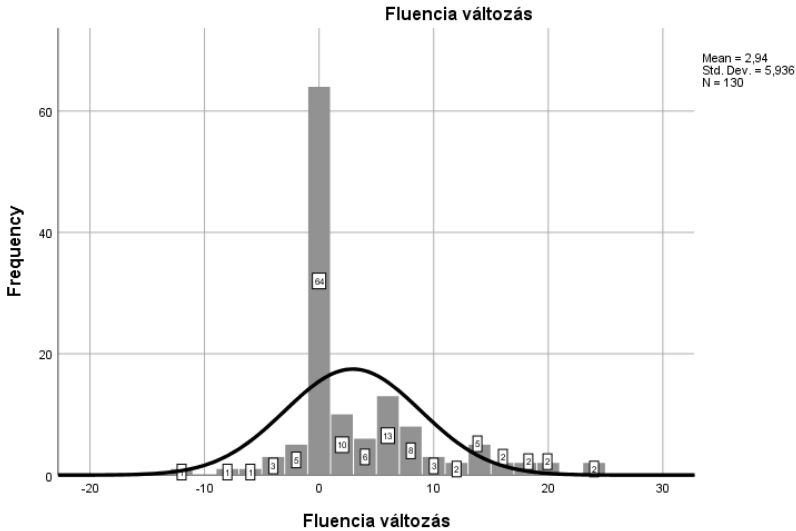
A divergens gondolkodási képességek változása

Ezek a képességek jelentik a tanulói kreativitás alapját. J. P. Guilford szerint a gondolkodási folyamat egyszerre több szálon fut, és így lehetőség van több megoldás kipróbálására, természetesen a helytelen utak számos lehetőség mellett.² Ez akkor a legnyilvánvalóbb, ha nincs egységes végkövetkeztetés, azaz a problémának több megoldása is lehet. A divergens stílus kevésbé célhoz kötött, a gondolatok itt szabadon szárnyalhatnak, és ha szükséges, akkor a régi megoldások elvetése és új irányok keresése történik. A divergens gondolkodási stílus alapvetően három képességen alapul.

Könnyedség (fluencia, F), amely a szellemi tevékenység könnyedségét jelenti, ami a rendelkezésre álló asszociációk bőségében jelenik meg, és az ötletgazdagság a gondolatok szabad áramlásán alapul. A Torrance-féle tesztben (ahol az a feladat, hogy a diák a rendelkezésre álló körökből készítsen ábrákat, alakzatokat úgy, hogy a kör a rajz lényeges elemét képezze) a fluenciát az mutatja, hogy a rendelkezésre álló idő alatt hány kört használt fel a tanuló a rajzok készítéséhez.³ Ennek változását mutatja az ábra:

2 Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5 (9). 444–454. <https://doi.org/10.1037/h0063487> (2020.10.28.)

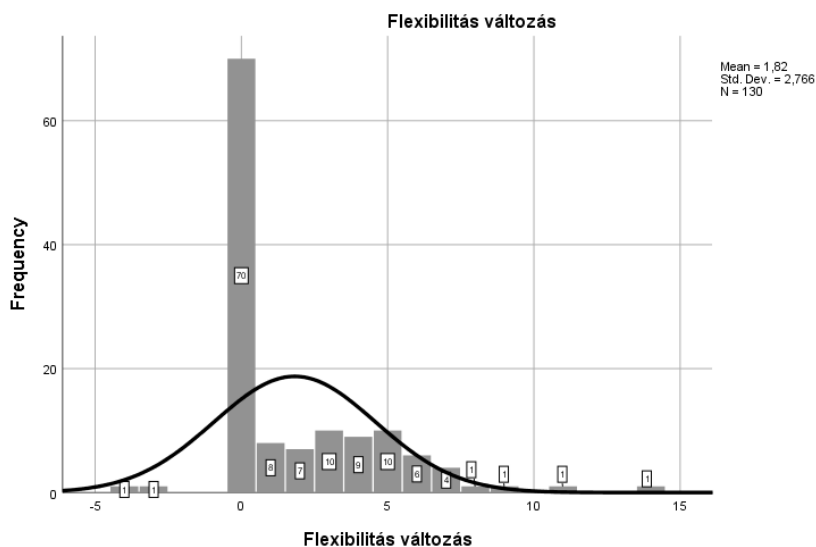
3 Torrance, E.P. (1966): Torrance Tests of Creative Thinking. IL: Scholastic Testing Service, Bensenville, IL.

2. ábra: A gondolkodás könnyedségének változása

Látjuk, hogy az esetek döntő többségében (48%-ban) a fluencia nem változott, 10 %-ban romlott és 52 %-ban növekedett.

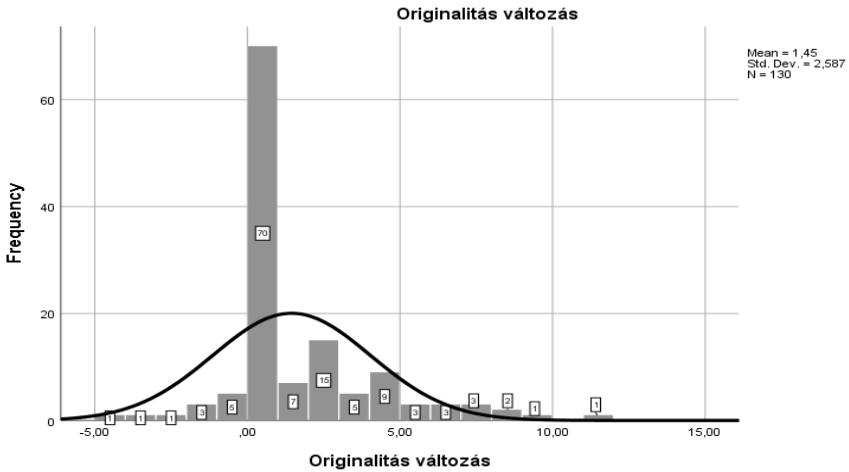
Hajlékonyság (flexibilitás, X) a gondolkodásnak a változó körülményekhez való alkalmazkodását, ugyanannak a problémának a több szempontú megközelítésében rejlő fejlett decentrált, a gyors szempontváltás képességét jelenti. Az ismeretek más összefüggésben való felhasználásán, a gondolkodás bejáratott útjának (sémák) az elhagyásával jár együtt. A változó helyzetekhez való alkalmazkodás az információk többfajta osztályának egyidejű figyelembevételén alapul, és így eredményezheti az újfajta kombinációk létrehozását. A könnyedség és a rugalmasság együtt fejleszthető, tanítható: olyan helyzeteket kell teremteni, ahol a gyerekek lehetőséget kapnak arra, hogy ötleteiket mindenfajta negatív értékelés veszélye nélkül elmondhassák (a gondolatok szabad áramlása). Ezt látjuk a következő ábrán:

3. ábra: A gondolkodás hajlékonyságának változása

Itt a csökkenés és a változatlanság mértéke 55%, míg a fejlődés 45%-ban mutatható ki.

Eredetiség (originalitás, O) a szokatlanságnak, az eredményre vezető újszerűségnek a megjelenése a szellemi tevékenységben. Többlépcsős asszociációk, egyedi, ritka, nem hétköznapi, nem sablonos megoldások jellemzik a fejlett originalitású tanulót. Óvodáskorban minden tanulóban fejlett az originális látás- és gondolkodásmód, az iskolában azonban a szabályok, törvények ismerete sokszor visszaszorítja ezt. Az originalitás kevésbé tanítható, de bátorítással fejleszthető, viszont büntetéssel, a gyermekek szokatlan ötleteinek kigúnyolásával el is fojtható. Ezt mutatja a grafikon:

4. ábra: A gondolkodás eredetiségének változása

Ez a mutató 55%-ban csökkent vagy nem változott, míg a tanulók 45%-ánál növekedett.

Az általános intellektuális képességek változása

A változás jellemzésére az intelligenciát használjuk (R). Az intelligenciának több összetevőjét különböztetjük meg. R. Catell a hajlékony és a rögzült intelligenciát különbözteti el.⁴ A *rögzült intelligencia* a megszerzett tudás és a képességek alkalmazását jelenti. Jelzője a szókincs, az általános tájékozottság, a jó iskolai tanulmányi eredmény. Képességalapját az emlékezeti képességek adják: a gyors bevézés, tartós megőrzés és pontos felidézés képességei. Általában humán területen jelenik meg. A *hajlékony intelligencia* az információk használatát, a megértés mértékét, a szokatlan problémahehlyzethez való alkalmazkodást jelenti. Alapja a jó műveleti képesség (gondolkodás). Ennek mérésére mi a Raven-féle Progresszív Mátrixok (SPM) tesztet használtuk, amelynek feladatai - az ábraanalógia és a minta utáni kirakás - alkalmasak ennek a mérésére.

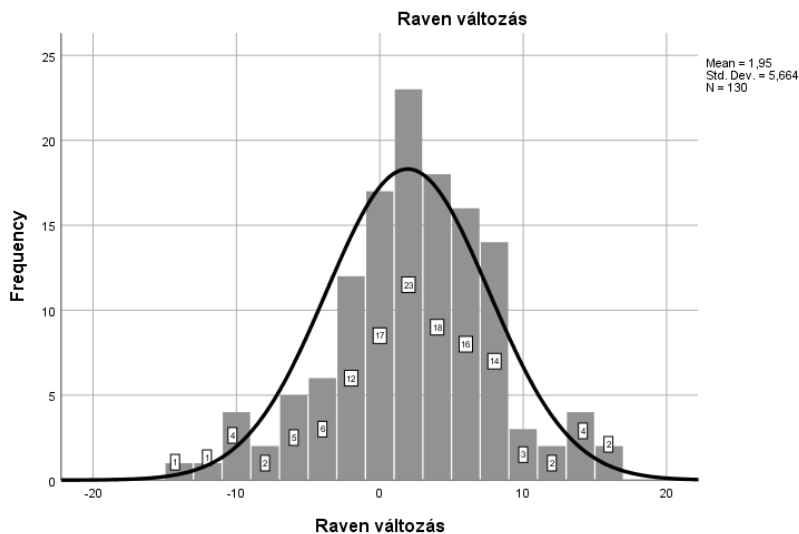
Ez egy perceptív, nem verbális teszt a hajlékony intelligencia vizsgálatára. A szakirodalom ezt a tesztet tartja az intellektuális tevékenység legtisztább mutatójának, mivel az összehasonlító vizsgálatok kimutatták, hogy az általános értelem leginkább az észlelési, nem verbális reakciók kibontásán

4 Catell, R. B. (1972): Are IQ Test Intelligent? C. R. M. Books, Del Mar (USA).

és felhasználásán alapuló próbák eredményével vág egybe. Az eljárás azt a képességegyüttest méri, amely arra utal, hogy az egyén mennyire képes átlátni az ingereket, és megtalálni köztük az összefüggéseket. Információt ad az iskolai munkához szükséges problémamegoldó gondolkodás és analógias következtetések színvonaláról is, ugyanakkor kevésbé függ össze a verbális intelligenciával.

Az SPM 60 feladatból áll. Egy figurális sorozatnak az üresen maradt mezőjébe tartozó alakzatot kell megtalálni a vízszintesen és függőlegesen elrendezett keresztező mintázatban. A megoldáshoz két sornak, illetve két oszlopnak a rendezési elvét felismerve, a két elv összehangolásával keressük meg a helyes választ. Ez egy komplex logikai művelet, mivel megkívánja a szabályosság, a rendezési elvek felismerését, és az egységeknek - mint sorok, illetve oszlopok lehetséges tagjainak - a mérlegelését is. Ezeknél a műveleteknél figyelembe kell venni az ábrák soralkotásánál a növekedést, a csökkenést, a forgatást, a dichotómiát, az összevonást és a kivételképzést is. Minden helyes megoldás 1 pontot ér, a maximális pontszám pedig 60.

Az eredmények a következők:

5. ábra: A hajlékony intelligencia változása

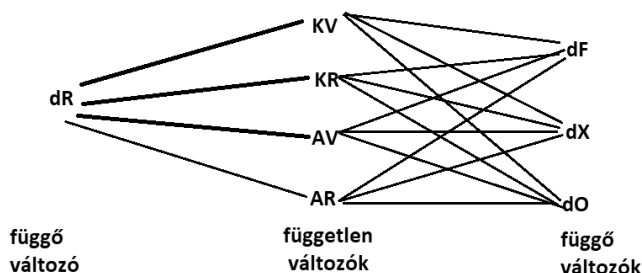
A Raven teszt a tanulók 45 %-ánál mutatott javulást.

Összegezve: a kutatás kimeneti tényezőit tekintve minden területen kimutatható fejlődés a tanulók közel felénél.

Fejlesztési modell

A neveléstudományi kutatásokban fontos kérdés az iskolai eredményesség vizsgálata. A kontextuális hatásokat dichotom változókra és lineáris regressziós egyenesek illesztésével vizsgálta Fényes Hajnalka.⁵ Ennek a módszernek a lineáris regresszióra vonatkozó részét használtuk fel a fejlesztési modellünk megalkotására.

Az tanulási stílushoz igazodó tanítás, a divergens gondolkodási képességek, valamint az általános értelmesség (intelligencia) fejlődése közötti kapcsolatot szeretnénk modellezni. Lineáris regressziós modellt számolunk ki. Független változónak tekintjük a tanulási-tanítási stílust, függő változónak pedig az intelligenciának és a divergens gondolkodási képességeknek a változását:

A tanítási-tanulási stílusok és az intelligencia változásának (dR) közvetlen fejlesztő hatása az AR és a KV stílusnál mutatható ki (a korrelációs együtthatók értéke 0,073 és 0,012). A másik két stílus (AV-nél -0,004, KR-nél -0,064 a korrelációs együttható értéke). Ez azt jelenti, hogy az AR és KV stílusokra való érzékenység növekedése, az intelligencia növekedését okozza, míg a másik két stílusnál az érzékenység növekedése az intellektus csökkenését eredményezheti.

A divergens képességek változását tekintve a regressziós egyenletek a következők, ahol a stílusok előtt lévő számok a standardizált regressziós együtthatókat mutatják.:

$$dF = 0,694 KR + 0,490 AV + 0,644 AR + 0,413 KV - 53,091$$

$$dX = 0,567 KR + 0,301 AV + 0,390 AR + 0,391 KV - 39,448$$

$$dO = 0,432 KR + 0,269 AV + 0,369 AR + 0,295 KV - 32,666$$

5 Fényes Hajnalka (2008): Kontextuális hatások a középiskolások eredményességére. Szociológiai Szemle 208/3. 3-31.

Ez azt jelenti, hogy a konkrét és az absztrakt rendezett stílusok hatnak leginkább a fluencia változására. A flexibilitás változásánál a konkrét rendezett stílust lehet kiemelni. Az originalitás változásánál az értékek között kicsi a különbség, így mind a négy stílus hat rá. Az együtthatókat relatív súlyra átszámolva a következőket kapjuk:

Stílus	Konkrét-rendezett	Absztrakt-véletlen	Absztrakt-rendezett	Konkrét-véletlen
Fluencia változása	31 %	22 %	29 %	18 %
Flexibilitás változása	34 %	18 %	24 %	24 %
Originalitás változása	32 %	20 %	27 %	21 %

A táblázat azt mutatja, hogy a konkrét-rendezett stílus az, ami legerősebben befolyásolja a divergens gondolkodási képességek és ez által a kreativitás fejlődését is (Itt vannak 30 % felett relatív súlyok).

Következtetések

- Valamennyi, a diákok tanulási stílusát figyelembe vevő órai differenciálás során megvalósított, a gyerekek sikeres munkafeltételeit figyelembe vevő adekvát tanítási stílus fejleszti a divergens gondolkodási képességeket és a kreativitást.
- Az absztrakt-rendezett és a konkrét-véletlen stílusnál az intelligencia fejlődése is kimutatható. Mivel itt mind a két észlelési dimenzió mind a négy pólusával megjelenik, ezért azt is mondhatjuk, hogy az órai történések a tanulók intellektusának fejlesztését is jelentik, ami nem meglepő, hiszen ennek következménye a tanulmányi eredményesség (osztályzat) változása, amely erősen korellál az IQ-val is.

Melléklet⁶

1.	becsületes	gondoskodó	mérlegelő	ösztönös
2.	erőszakos	közvetlen, személyes	kiváló	gyakorlatias
3.	ügyel a részletekre	erős érzelmei vannak	ötletes	kreatív
4.	alapos	természetes	logikus	próbálkozó
5.	jelentős	színes	intelligens	kockázatvállaló
6.	szervező	tudatos	kutató	problémamegoldó
7.	reális	érzékeny	a nyilvánvaló dolgokra támaszkodik	új ötletei vannak
8.	szilárd	határozott	szereti az elméleteket	éles elméjű
9.	tárgyakkal foglalkozik	az emberekkel foglalkozik	az eszére hallgat	figyelmes
10.	a józan eszére hallgat	fürge gondolkodású	követi mások példáját	ábrándjai reálisak
	KR	AV	AR	KV

Instrukció: Soronként nézze a tulajdonságokat és ítélje meg a kifejezések értékét önmaga szempontjából: milyen mértékben jellemzők általában (nem úgy, hogy pl. milyen a munkában, otthon vagy milyen szeretne lenni.) Annyi időt használjon fel, amennyi szükséges. A tulajdonság-lista 4-4 szóból álló 10 sorozatot tartalmaz. Minden sorban a 4-es számot írja azon szó elé, amely leginkább jellemző Önre, 3-ast az elé, ami még elég jó jellemző, a 2-est a következő szó elé és az 1-est az elé, amely a legkevésbé jellemző. Legyen biztos a 4 szóból álló sorozaton belül a rangsorban; ezt segíti, ha mindig a szó keltette első benyomásra hallgat!

⁶ Forrás: Anthony F. Gregorc (im fentebb)

Online oktatás kutatásának részeredményei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei felsőoktatási tapasztalatok tükrében

Bevezető

2020 január elsején, amikor mindenki boldog új évet kívánt szeretteinek, barátainak és ismerőseinek, amikor égtek a vonalak, áramlott az interneten a sok újévi jókívánság, még sejtelmünk sem volt arról, milyen hihetetlenül és tragikusan nehéz év elé nézünk. A valóság döbbenetesen gyorsan szakadt ránk 2020 februárjában, amikor még csak a televízió és a közösségi médián keresztül követtük az olaszországi eseményeket. 2020 márciusában elkövetkezett az, amit még csak nem is sejtettünk: karantén és kijárási korlátozás, hónapokra. Ebben a helyzetben tért át online oktatásra az egész ország, sőt a nemzetek túlnyomó része. Ahogy a szakirodalom¹ rávilágított, az iskola a formális nevelés legfontosabb szervezete. A késői, intézményes szocializáció meghatározó tényezője, mint társadalmi szervezet és szocializációs színtér. Jellemző, hogy a fiatalok idejük nagy részét az iskolában töltötték, ezért fontos hogy megismerjük a fiatalok személyiségének, magatartásának a jellemzőit, a tanulók iskolához való hozzáállását, viszonyulását, összevessük ezeket a tapasztaltokat az online oktatás eredményével. Vizsgálatunk során a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében működő felsőoktatási intézményekben tanuló hallgatókat kérdeztük meg egy online kérdőív segítségével, hogy milyen véleményük van az online oktatásról, hasonlítsák össze a jelenléti és az online oktatást, milyen elő-

¹ Barabásné Kárpáti Dóra (2016): Tanulási attitűdök és a szervezeti magatartás változásai a mai fiatalok körében; LIMES: A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Évkönyve III. évfolyam; Orosz Ildikó et. al.; Beregszász-Ungvár. 17-27. https://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2017/03/Limes2016_netre.pdf

nyöket vagy hátrányokat látnak ebben a helyzetben, mennyire elégedettek mind az oktatóik, mind a képzőhely, mind saját teljesítményükkel, milyen az IKT (információs és kommunikációs technológia) eszköz ellátottságuk. Részeredményeinket közöljük ebben a cikkben, hiszen a 27 kérdésből álló kérdőív számos területet érintett.

Infokommunikációs trendek a világban

Napjainkban az országok GDP-re vonatkozó statisztikái alapján a mutató erős kapcsolatot mutat az internet eléréssel: a gazdagabb országok nagyobb internet eléréssel bírnak, és fordítva. A statisztikák szerint 98,4% a különbség az észak-koreai és a katarai internet felhasználók aránya között. **Az Internet használat a legszélesebb körben Észak-Amerikában, valamint Észak- és Nyugat-Európában terjedt el, több mint 90%-os internet eléréssel. Ugyanakkor továbbra is alacsony Közép- és Kelet-Afrikában, kevesebb, mint 20%-kal, ami túlnyomó részben a gyéribb infrastrukturális hozzáférhetőség következménye.** Mérete és népessége ellenére Észak-Korea internet-elérhetősége csupán 0.06%, míg Katar vagy az Egyesült Arab Emírátsok majdnem 99%-os hozzáféréssel rendelkeznek.² Ezek az eredmények is mutatják, mennyire heterogén az internethez való jutás, és ez alapján egy ilyen extrém helyzetben az oktatáshoz való hozzáférés világszerte.

Magyarországon is árnyalja a képet a nagyvárosok és kistélepülések internet ellátottságának eltérése. A KSH³ legfrissebb, 2020 évi adatai alapján napjaink Magyarországon a háztartások internethozzáférése 87,6%, ugyanakkor a csaknem mindennapos internethasználat aránya - 3 hónapon belül már csak 78,6%. Még nagyobbra nyílik az olló, ha a hordozható számítógép (pl. laptop, táblagép) használatához kapcsolódó internetelés 3 hónapon belüli arányát nézzük, ami 46,6%, bár ebben csak 2019-es adat állt rendelkezésre.

Pintér⁴ szerint az **információs társadalomban** maga az információ és a hozzá kapcsolódó jelenségek, mint a kommunikáció, az adatgyűjtés, az

2 Szabóné Berta Olga–Oroszné Ilcsik Bernadett (2020): Az influencerek és a marketing kapcsolata a digitalizált világban - avagy egy marketingkutatás módszertani kérdései

3 <https://www.ksh.hu/informacio-kommunikacio> Letöltés: 2021.01.20.

4 Pintér, Róbert (2007): Úton az információs társadalom megismerése felé., Az információs társadalom - Az elmélettől a politikai gyakorlatig (szerk. R. Pintér), Budapest. p.246.

adatfeldolgozás és az eszközök a korábbinál sokkal központibb szerephez kerültek és jelentősen meghatározzák az emberi kapcsolatokat, a kultúrát, az állami és más szervezetek működését, a tér és idő fogalmát, rögzítettségét. A digitális oktatással foglalkozó szakirodalmak megszorodtak az elmúlt években, a pedagógiában is egyre elterjedtebb és elfogadottabb ezen eszközök használata.

Jakab⁵ és szerzőtársai szerint az utóbbi években természetessé váltak a korábban még esetlegesnek tűnő szakirodalmi kifejezések, mint integrált tanulási környezet, gamification⁶, digitális állampolgárság, digitális lábnyom, digitális történetmesélés. A külső kényszer és az oktatás és tanítás folytatása mind általános, mind közép- és felsőfokon jelentős energia és akarati befektetés eredményeképpen digitális oktatást hozott 2020 márciusától az oktatási szférában.

A vizsgálati módszer meghatározása

A kutatási tevékenységek széleskörű módszertani alapokon nyugsznak, egyaránt alkalmazza a kutató mind az elsődleges, mind a másodlagos vizsgálati technikákat a céljai elérése érdekében. A vizsgálati célok miatt a primer és a szekunder adatokra, valamint ezek feldolgozására van szükség, ezért a megfelelő elméleti háttér kidolgozása és az összefüggések feltárása volt az elsődleges célkitűzés.

A kutatói munka kezdetén felállítottuk a hipotéziseinket, melyekhez a célkitűzések, konkrét feltételezéseink kapcsolódtak. A kutatás első időszakában összeállítottunk egy logikai modellt, melynek segítségével körvonalozódtak a kutatás során felmerülő feladatok, kérdéskörök. A kutatás célrendszerét megalkotva arra a felismerésre jutottunk, hogy a logikai modell segítségével egységes koncepciót kell kialakítani a hatékony és eredményes primer vizsgálat lefolytatása érdekében.⁷

5 Jakab György et. all. (2016): Bevezetés a digitális pedagógiai kultúrába <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/bevezetes-a-digitalis-pedagogiai-kulturaba#main-content> Letöltés: 2021.01.15.

6 u.o. gamifikáció (játékosítás): a játékot, mint tanulási modellt használja a hatékonyabb tanulás, elsősorban a folyamatos motiválás érdekében.

7 Szabóné Berta Olga-Oroszné Ilcsik Bernadett (2020): Az influencerek és a marketing kapcsolata a digitalizált világban - avagy egy marketingkutatás módszertani kérdései

A logikai modell megalkotása segít áttekinteni, milyen problémákra érdemes fókuszálni és körvonalazza a kérdések tárgykörét, melyet a primer kutatás során fel lehet tenni. Emellett a probléma összetettsége és szűk szakirodalmi háttere meggyőzött minket, hogy előzetes felmérést is kell készíteni a primer vizsgálat során.⁸

A logikai modell összeállításánál a szakirodalom által javasolt módon részletesen áttekintésre kerültek a tervezett feladatok, megvizsgáltuk a célkitűzéseket és arra próbáltunk választ keresni, hogy ez milyen kutatási módszerrel érhető el a leghatékonyabban és mely tényezők vezetnek el a célhoz. Az 1. táblázat tartalmazza azokat a fókuszpontokat, melyek megfogalmazásra kerültek és amelyeket összegeztünk a logikai modell segítségével.

1. táblázat: A kutatás logikai modellje

A válaszadók általános demográfiai jellemzői	<ul style="list-style-type: none"> • a válaszadók demográfiai jellemzői: • kor, nem, iskolai végzettség, • egyetemi tanulásukra vonatkozó jellemzők: szak, évfolyam, oktatás módja
A válaszadók IKT használatának feltételrendszere	<ul style="list-style-type: none"> • internet és informatikai eszközök rendelkezésre állása • internet és informatikai eszközök használata • jellemző online oktatási platformok használata
A válaszadók online oktatással kapcsolatos tapasztalatai	<ul style="list-style-type: none"> • kapcsolattartásra és az új technológiák alkalmazására irányuló kérdések • oktatáshoz és online oktatáshoz kapcsolódó vélemények • válaszadói attitűd az IKT használatához kapcsolódóan: előzetes vélemények, tapasztalati vélemények, esetleges következtetések

Forrás: Saját összeállítás Ghauri és Gronhaug nyomán⁹

⁸ u.o.

⁹ Ghauri; Pervez - Gronhaug; Kjell (2010): Research Methods in Business Studies: A Practical Guide (4rd Edition); Prentice Hall, London; 265.

A vizsgálati minta meghatározásának módszertani alapjai

A kutatás módszertanának meghatározásánál a szakterület kutatóinak a véleményét mérlegeltük. Majoros¹⁰ megfogalmazása szerint az elemzés a kutatásnak és a megismerésnek olyan módszere, amelynek segítségével feltárhatók a gazdasági folyamatok és események közötti kapcsolatok, a környezet és az egyes elemek közötti hatáskapcsolatok, a különböző folyamatok kialakulása, fejlődése, valamint az azokat befolyásoló tényezők összefüggései. Ghauri - Grønhaug¹¹ szerzőpáros az üzleti tanulmányokban folytatott kutatással foglalkozó könyvében megjegyzi, hogy két módszer létezik a szakirodalom szerint: kutatás előtti elmélet és elmélet előtti kutatás. E megfogalmazásoknak megfelelően a kutatás célkitűzései az adatokból származó információk elemzése, értelmezése, a közöttük lévő kapcsolatok feltárása, illetve ezek alapján a következtetések levonása. Összeállítottuk a kutatási tervet annak érdekében, hogy minél hatékonyabban és gyorsabban a legmegfelelőbb válaszokat kapjuk, ahogy a szerzőpáros¹² is fogalmaz, „a keresett információt a kutatót korlátok közé szorító feltételek (pl. idő, pénz, készségek)” között.

A vizsgálati minta kiválasztása

A minta az alapsokaság egy olyan részhalmaza, amelyet megfigyelünk, hogy ennek alapján a teljes sokaság tulajdonságaira következtethessünk.¹³ A korábban használt mintavételi módszerek gyakran vezettek téves következtetésekhez, a napjainkban használt eljárások ugyanakkor pontosabbak és megbízhatóbbak. Egy mintavétel egyik legfőbb kritériuma, hogy mennyire reprezentatív: vagyis mennyire egyeznek meg a tulajdonságai a teljes sokaság tulajdonságaival, amelyből a mintát vettük. Azonban még a leg gondosabb mintavételi eljárással sem kapunk szinte soha az eredeti sokaságot tökéletesen reprezentáló mintát.¹⁴ Bizonyos mértékű mintavételi hiba

10 Majoros Pál (2004): A kutatásmódszertan alapjai. Budapest, Perfekt ZRT; ISBN 9789633945841; pp 250.

11 Ghauri; P - Grønhaug; K. (2010): Research Methods in Business Studies: A Practical Guide (4rd Edition); Prentice Hall, London; 265.

12 u.o.; p.56.

13 Babbie, Earl (2008): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata; Budapest; ; ISBN 978-963-456-000-5

14 u.o.

mindig marad, véli Babbie. A valószínűségi mintavételi eljárások lehetővé teszik, hogy megbecsüljük, mekkora mintavételi hiba várható egy adott mintánál. A valószínűségi mintavétel egyik fő alapelve, hogy az alapsokaság minden elemének ismert, nem-nulla esélyének kell lennie a mintába kerülésre. A mintavételi keret a populáció tagjainak listája vagy egyfajta összesítése. Ezt a forrást használjuk a minta kiválasztásánál. A minta reprezentativitása közvetlenül függ attól, hogy mennyire tartalmazza a mintavételi keret a reprezentálni kívánt populáció összes tagját.

A mintavételi eljárás Babbie szerint 5 lépésben megvalósítható: először meghatározzuk a sokaságot, majd a mintavételi keretet. A harmadik lépésben a kiválasztásra kerül a mintavételi technika, a negyedik lépésként pedig a mintanagyság kerül meghatározásra. Végül a minta kivitelezési feladatai maradnak. Fontos tehát egy jó mintavételi terv és ehhez kapcsolódóan egy megfelelő célsokaság meghatározása, ami segíti a kutatás megalapozását és így a végső következtetés meghozatalát.¹⁵ Mivel jelenlegi lehetőségeink nem tesznek lehetővé egy teljes körű reprezentatív kutatás, így a nem reprezentatív kutatást választottuk a vizsgálatunk lefolytatásához.

Nem reprezentatív mintavételezés

Nem szükséges, hogy a minta minden szempontból reprezentatív legyen, elegendő, ha a konkrét kutatás szempontjából fontos jellemzőkre korlátozódik például nem, életkor, iskolai végzettség, területi elhelyezkedés.¹⁶

A mintavételi eljárások alapvetően két nagy csoportra oszthatók: a véletlenszerű és a nem véletlenszerű mintavételre. A véletlenszerű, vagy valószínűségi, más néven random (probability sample) mintavétel során a mintába való bekerülésre a sokaság minden egyes elemének egyforma esélye van.

A kutatások során törekedni kell a valószínűségi mintavétel kivitelezésére, amely azonban sokszor nehézségekbe ütközik pl. adatvédelmi, anyagi okok, vagy, nem áll rendelkezésre a kiválasztáshoz szükséges lista a vizsgálni kívánt sokaság alanyairól.

¹⁵ u.o.

¹⁶ Pakai Annamária - Kívés Zsuzsanna (2013): Kutatásról ápolóknak 2. rész: Mintavétel és adatgyűjtési módszerek az egészségtudományi kutatásokban. Nővér 26. évfolyam 3. szám 20-43.

A mintavétel többféleképpen végezhető:

- Nem véletlen mintavétel (simple random sample) esetében a sokaságról rendelkezésre álló listáról véletlenszerűen választják ki a minta tagjait. A nem véletlenszerű (non probability sample) mintavételi formák nem biztosítják a reprezentativitást, így a belőlük levonható következtetések korlátozottak. Az egyes elemeknek kisebb vagy nagyobb esélye van bekerülni a mintába.
- Az egyszerűen elérhető alanyok módszere egy kényelmi, vagy esetleges (accidental or convenience sampling) mintavétel, melynek során a kutatók ismerősök, munkatársak stb. körében könnyen, kényelmesen elérhető alanyokra támaszkodnak a vizsgálat kivitelezésekor. Ez az eljárás akkor alkalmazható, ha a kutatót éppen azok érdeklik, akik adott időpontban jelen vannak, vagy egyéb eljárások kivitelezése nem megoldható. Alkalmas kérdőívek tesztelésére, nagyobb reprezentatív vizsgálat megalapozásához.
- A célirányos vagy szakértői kiválasztás (purposive or purposeful sample) során a kutató tudja, hogy milyen tulajdonságú alanyokra van szüksége, és azokat keresi meg. Ezt a módszert főleg kvalitatív vizsgálatok esetén alkalmazzuk.
- A hólabda módszer (snowball sampling) akkor használható, ha nehézségbe ütközik a sokaság tagjainak körülhatárolása (pl. bevándorlók). A kutató adatokat gyűjt a megcélzott populációba tartozó néhány személytől, akiket meg tud találni, majd megkéri őket, hogy adják meg más, általuk ismert és a populációba tartozó személyek elérhetőségét. A „hólabda” kifejezés a fokozatos felhalmozódásra utal, mivel a már elért személyek újabb embereket javasolnak. Ez a módszer elsősorban feltáró céllal használható.
- A kvótás mintavételnek nevezzük (quota sampling) a rétegzett random mintavétel nem véletlenszerű módszerét. A sokaságot rész csoportokra osztjuk (akár arányosan is), melyből viszont nem véletlenszerűen választjuk ki az elemeket. Megbízhatóbb eljárás, mint az egyszerű nem véletlenszerű mintavétel, de a reprezentativitás ebben az esetben nem biztosított.¹⁷

¹⁷ Boncz Imre (2015): Kutatásmódszertani alapismeretek; Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar; Pécs; p.28. ISBN 978-963-642-826-6

A nem valószínűségi mintavételi módszerek ugyan a valószínűségi mintavételi módszereknél kevésbé megbízhatónak tekinthetők, de alkalmazásuk gyakran egyszerűbb és olcsóbb.¹⁸

Beválasztási és kizárási kritériumok kiemelten fontosak a kutatás kialakítása során. A mintavételt megelőzően célszerű meghatározni azokat a - főleg szélsőséges - jellemzőket, tulajdonságokat, melyek torzíthatják az eredményeket, illetve biztosítják a minta homogenitását. Sok esetben a beválasztási kritériumok részletezése egyúttal meghatározza a kizárási kerületeket is, de előfordul, hogy csupán néhány kizárási kritériumot határoznak meg. A kritériumok több esetben lehetnek az életkor és a területi elhelyezkedés. A minta nagyságát részben szakmai megfontolások, részben statisztikai módszerek határozzák meg. Lényeges a mintavétel szempontjából, hogy a kapott eredmények mennyire fontosak, milyen célra kívánják felhasználni őket.¹⁹ Ebből a szempontból a mi kutatásunk még gyermekcipőben jár: amikor elindítjuk a kérdőíves vizsgálatunkat, akkor fogjuk pontosan látni a válaszadási hajlandóságot, illetve az online térben a válaszadók nyitottságát.

A kérdőív

A kérdőív összeállítás módszertana

A kutatás egy kérdőíves megkérdezésen alapul. A szakirodalomban Babbie²⁰ fogalmazta meg, hogy egy felmérés egy bizonyos népesség jellemzőit egy adott populációból vett minta összegyűjtésével és a statisztikai módszertan felmérésével értékeli. A kérdőív, vagy egy felmérés kérdéseinek feltevése a válaszadók konkrét információinak kiszűrésére szolgál. Négy alapvető célja van: elsősorban összegyűjti a megfelelő adatokat, másodsor biztosítja az adatok összehasonlíthatóvá tételét és az elemzésre való alkalmasságot, majd minimalizálja a félreértést a kérdés megfogalmazásában és feltárásában, negyedszer kérdéseket tesz fel és változtat.²¹ A kérdőív ösz-

18 Babbie, E. (2008): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata; Balassi Kiadó; Budapest; ISBN 978-963-456-000-5

19 Boncz Imre (2015): Kutatásmódszertani alapismeretek

20 Babbie, Earl (2008): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata; Balassi Kiadó; Budapest

21 Brace, Ian (2008): Questionnaire Design: How to Plan Structure and Write Survey Material for effect Market Research; Kogan Page, London& Philadelphia; 2nd Edition

szeállítása során egyaránt segítséget jelentett a friss tapasztalatunk, saját véleményünk és a hallgatói visszajelzések.

A kérdések összeállítását megkönnyítheti egy előzetes, félig strukturált mélyinterjú keretében végzett vizsgálat, amikor felmérünk különböző válaszadókat, hogy milyen főbb kérdésekre érdemes összpontosítani a téma keretei között. Ackroyd és Hughes²² szerint az interjú egy olyan, a kutató és a válaszadó közötti létrejövő találkozás, amelyben utóbbi a kutatott téma szempontjából fontos (releváns) kérdések sorozatát teszi fel. A mélyinterjú egy négy szemkört készülő eljárás, amelynek célja, hogy felmérje a fogyasztó legmélyebb motivációit és a tudattalan indítékait megismerje.²³ Ezek a beszélgetések lehetnek strukturált, strukturálatlan és félig strukturált mélyinterjúk. Ahogy Lehota²⁴ megfogalmazta, a félig strukturált interjú egyik előnye, hogy egyaránt könnyen alkalmazható kvalitatív és kvantitatív szemléletű piackutatásban. A mélyinterjú egyik legismertebb válfaja a célinterjú, melynek készítése során egy adott probléma, jelenség áll a kérdező érdeklődésének középpontjában, nem pedig az interjúalany személyisége. Ezek az interjúk az adott témával kapcsolatos tények, vélemények összegyűjtésére, adekvát információk beszerzésére irányulnak. Az interjú körülményei hasonlítanak a mélyinterjúhoz, de a célzott interjú, mint a neve is mutatja, jobban strukturált és kizárólag szakmai kérdésekre, problémakörre összpontosít. A tapasztalat azt mutatja, hogy a célzott interjúk hatékonyan egészítik ki az empirikus adatfelvételi módszereket, mivel készítésük során a hangsúlyt azokra a problémákra, kérdésekre helyezik, melyeket nem, vagy csak áttételesen lehet vizsgálni más eszközökkel.²⁵

Sajnálatosan, bár a célinterjú készítés tűnt a legmegfelelőbb módszernek, annak érdekében, hogy a legpontosabb és legalaposabb felmérést lehessen előzetesen elvégezni, ami alapján össze tudjuk állítani a kérdőívet a kutatás teljes lefolytatásához, erre sem volt személyesen lehetőségünk. Így csak egy 5 fős, online és telefonon történt megkérdezés segítségével pontosíthattuk a kérdéseinket, ennek visszajelzései alapján véglegesítettük a kérdőívet. Ezek

22 S. Ackroyd J. A. Hughes (1992): *Data Collection in Context*; Longman; 2nd Revised edition edition;

23 Malhotra, Naresh (2005): *Marketingkutatás*, Budapest

24 Lehota József (2001): *Marketingkutatás az agrárgazdaságban*

25 Tóth, Tamás – Káposzta, József (2013): *Tervezési módszerek és eljárások a vidékfejlesztésben*, Debreceni Egyetem Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma; ISBN 978-615-5183-49-2; pp 156.

a célinterjúk azonban rávilágítottak arra is, hogy ne csupán az online oktatásra és az egyetemmel és oktatókkal való kapcsolattartásra, hanem általános és a mai kornak megfelelő egyéb kérdésekre is fókuszáljunk.

A kérdőív szerkezete, a kérdések összetétele

A vizsgált területeket a fő kérdéscsoportok tematikája alapján építettük fel és mutatjuk be, majd ismertetjük az eredményeket is, ezek a következők: a válaszadó és a demográfiai tényezők; az IKT használattal, online oktatáshoz kapcsolódó attitűddel összefüggő kérdések; a válaszadó esetleges terveivel, véleményével kapcsolatos kérdéskörök.

A kérdőív összeállítása során törekedtünk arra, hogy a legszélesebb elemzési és vizsgálati lehetőséget biztosítsák a beérkezett válaszok. Ennek megfelelően igyekeztünk úgy megszerkeszteni a kérdéssort, hogy minél szélesebb körű válaszadási lehetőséget biztosítson a válaszadók részére. Általános kérdések, feleletválasztásos és eldöntendő kérdések jellemzik a kezdeti szakaszát a kérdőívnek. Ugyanakkor megjelennek a fogyasztói attitűdre irányuló 5 fokozatú Likert-skála kérdések, valamint az általános skálakérdések, sorrendi skálák, melyek egyértelmű válaszokat tesznek lehetővé. A válaszadási hajlandóság növelése érdekében igyekeztünk kevés strukturálatlan, kifejtést igénylő kérdést megfogalmazni, mivel a tapasztalat alapján erre kevésbé fordítanak időt a válaszadó vezetők. A bizalmas információkat tapasztalataink szerint nem szívesen adják meg válaszadók, így a végleges kérdőívben minden, erre vonatkozó kérdéstől eltekintettünk. A kérdőív összeállításakor a fő motíváló tényező az volt, hogy viszonylag könnyen áttekinthető, kitölthető legyen, amiben a nemleges válasz esetén természetesen ugrott a kérdéssor, vagyis végig sem kellene néznie a válaszadónak a felesleges és rá nem vonatkozó kérdéseket. A kérdéseket személyes megkereséssel (látássérült hallgatók esetében) és elektronikusan juttattuk el a megkérdezetteknek, melyet online tölthettek ki.

A vizsgálat „tárgya” és részeredményeink

Vizsgálatunkba bevontunk minden Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei és Nyíregyházán működő felsőoktatási intézményt. Online kérdőívünket a Neptun rendszer segítségével eljuttattuk a Nyíregyházi Egyetemem, a Szent

Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskolán, valamint a Debreceni Egyetem Egészségügyi Karán beiratkozott hallgatónak.

Vizsgálatunkban egyik kiemelt szerep a demográfiai elemzéseknek jutott: arra voltunk kíváncsiak, vajon milyen módon befolyásolják ezek a tényezők az oktatás digitalizációjához és online formájához való hozzáállást, van-e hatása bármilyen módon a kornak, nemnek, esetleg a szaknak e tekintetben. Általánosságban a mai generációk az alábbiakban ismertetett felosztásával kezdtük a kutatást. Szakirodalomban találkozhatunk²⁶ a generációk Tari szerinti osztályozásával, melynek alapja digitális világhoz való alkalmazkodás. A legidősebbek, a **veterán generáció** tagjai, akik általában a II. világháborúig született személyek. Általánosságban elmondható róluk, hogy életük nagy részét nem a napjainkat uraló technológiával átított világban éltek, ezért a modern technológia számukra szokatlan lehet. Nehezebben alkalmazkodnak az új dolgokhoz, az eszközök használatának megtanulása is komoly kihívás a számukra, nem beszélve esetleg magával az eszközzel történő tanulásról. Kiemelten fontosak számukra a hagyományok, és komolyan ragaszkodnak a régi, megszokott életükhöz. Általában egy helyen és egy szakterületen dolgozták le az egész életüket. Őket követik a **Baby-Bumm generáció** tagjai, akik már az 1950-60-as évek szülöttei. Ők a korábbi generációhoz képest egy nyugodtabb társadalmi és gazdasági környezetbe születtek bele, emiatt jelelmzőbb rájuk a nyitottság, emellett jelentős cselekvési vágygal bírnak. Az internettel életük derekán találkoztak, érdeklődők, de nehezen boldogulnak a gyors változásokkal. Tanulásukra jellemző, hogy elfogadják az alá-, és fölérendeltségi viszonyt, inkább igénylik a tanári vezetést. Önálló munkavégzésre képesek, nem kell megszabni számukra, hogyan végezzék a feladatukat. **Az X generációt** a szakirodalom szerint már az 1960-1980 között születettek alkotják. A megelőző generációkhoz képest könnyebben alkalmazkodnak a hirtelen jövő változásokhoz, mivel fiatal felnőttként találkoztak az internettel, ezért az jobban beépült a mindennapjaikba, de nem képezi annak szerves részét. Tanulniuk kell az információs és kommunikációs eszközök használatát, ugyanakkor az online eszközök használata tudatos cselekvésként történik. **Az Y nemzedékhez** a 1980-as és 1990-es években születettek sorolhatók. Beleszületett az információs világba ez a korosztály: hozzászórtak a nagy ingerdömpinghez,

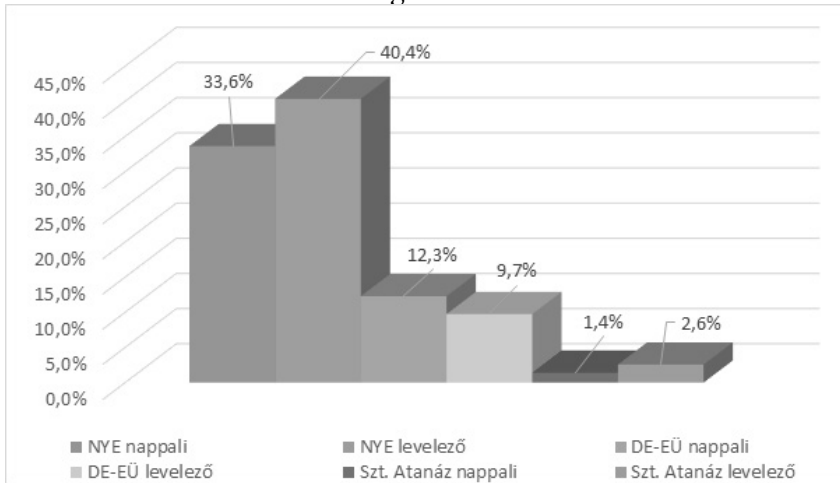
26 Duchon Jenő (2015): Elektronikus tanulás; Óbudai Egyetem; TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0002
A műszaki és humán szakterület szakmai pedagógusképzésének és képzők hálózatának fejlesztése

ahhoz, hogy egyszerre több benyomás éri őket. Ennek hatására azonban nehezen tudnak hosszabb ideig egy dologra összpontosítani, de rugalmasan kezelik a változásokat. Nem ijednek meg az újtól, de nagyrészt olyan dolgokban szeretnek elmerülni, amelyek közel állnak hozzájuk, amelyekhez valamilyen érzelmi azonosulásuk van. Nem terveznek hosszútávon, nem gondolnak mélyen a tettek jövőbeli következményeire. Jellemzően nem hisznek az ideológiákban, a hagyományok kevesebbet jelentenek nekik, mint a korábbi nemzedékeknek. Elvárják a jutalmazást a teljesítményért, de szívesen dolgoznak csoportban és demokratikus közegben. A tanulóközpontú képzési formák közel állnak hozzájuk. A szakirodalom alapján a 2000-es év környékén és utána születettek a **Z generáció** tagjai. Beleszülettek a digitális világba, így az számukra teljesen természetes. Hozzászoktak ahhoz, hogy a dolgok nagy része mobil, digitális, így komfort érzetükhöz szükségesek a digitális eszközök, a helyhez és időhöz kötöttségtől mentes mobilitás. Figyelmüket nagyon sokfelé meg tudják osztani, de igazán semmiben nem mélyülnek el, aminek eredményeképpen komoly kihívás számukra a jegyzetelés, lényegkiemelés. Problémáikra sok esetben az azonnali választ, cselekedeteikben az azonnali kielégülést keresik. Kiemelkedően fontos számukra a csoportba, közösségbe tartozás érzése, és annak visszajelzései a mindennapi dolgaikkal kapcsolatosan. Végül²⁷ a Mark McCrindle és Emily Wolfinger generációs felosztásában szerepel már az úgynevezett „Alfa generáció” (a 2010 után születettek) is, akikről viszont még nem sokat tudunk. Ők a jövő reménységei, és egy olyan korban fognak felnőni, amelyet még nem ismerhetünk, csak találgathatjuk, milyen is lesz. Ugyanakkor bár szakirodalmi szempontból lényeges, hogy már őket is ide soroljuk, de kutatásunkba ez a generáció nem jut szerephez, nem ők vizsgálatunk tárgya.

Kérdőíves vizsgálatunkban a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében működő három felsőoktatási intézmény: a Nyíregyházi Egyetem, a Debreceni Egyetem Egészségügyi Kara, valamint a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola aktív státuszú hallgatói vettek részt. A vizsgálatba természetesen nem kerültek be a passzív státuszú hallgatók, hiszen ők nem voltak részesei az online oktatásnak, így nyilatkozni sem tudtak ezzel kapcsolatosan. Az 1. ábrán szereplő adatok alapján az említett felsőoktatási képzőhelyeken, melyek mindegyike Nyíregyházán található, összesen 4897 aktív státusszal rendelkező hallgató tanul.

27 Buda András (2019): Generációk, társadalmi csoportok a 21. században; Magyar Tudomány 180 (2019)1, 120–129.;

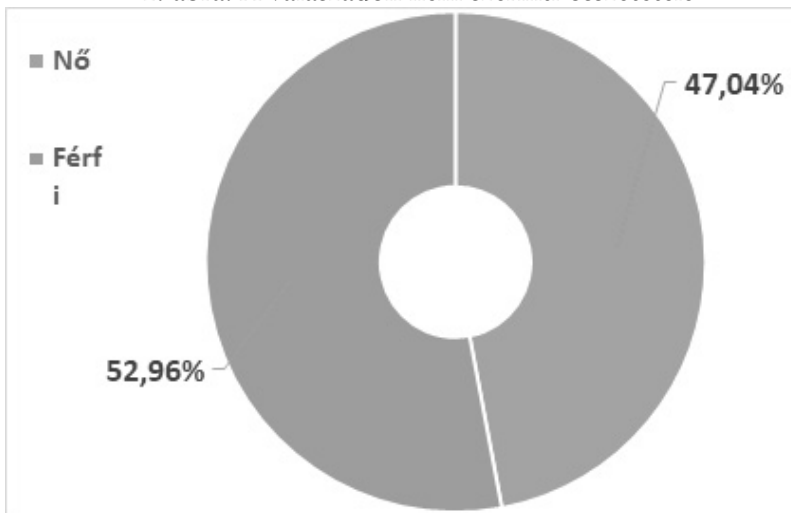
1. ábra: Nyíregyháza felsőoktatási intézményeiben tanuló (aktív) hallgatók megoszlása

Forrás: saját szerkesztés, 2021.

A megye aktív státuszú hallgatóinak 7,2 százaléka válaszolta meg kérdőívünket, ami viszonylag jó arány, tekintettel a csökkenő válaszadási tendenciákra a kérdőíves kutatások körében. A válaszadó 355 hallgatóból 167 fő nő és 188 fő férfi hallgató, ennek összetételét a 2. ábra mutatja.

2. ábra: A válaszadók nem szerinti összetétele

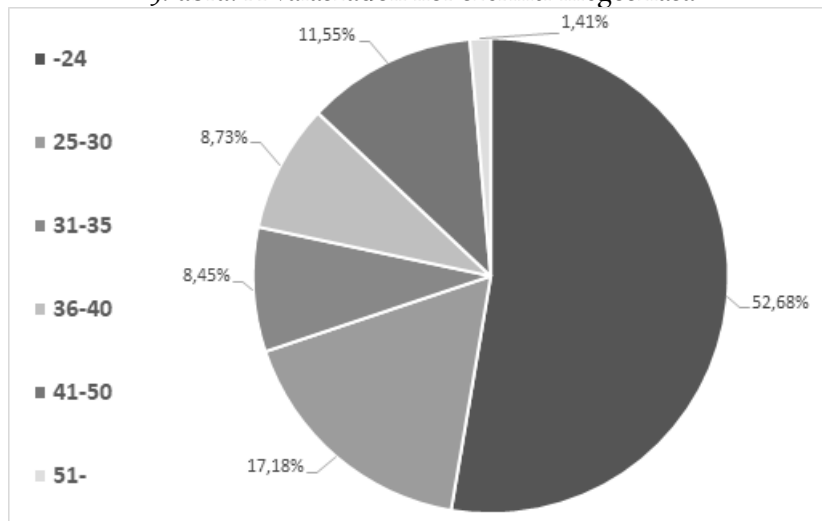

Forrás: saját szerkesztés, 2021.

A kérdőívben kitértünk arra is, milyen korúak a hallgatók. Mivel az egyetemeken, főiskolákon 18 éves kor feletti hallgatók vannak, így az alsó korhatárt igyekeztünk úgy meghatározni, hogy minél inkább beleférjenek azok, akik első évtől itt tanultak, esetleg több mint évig, mint például az osztatlan tanár vagy a mesterképzés esetén. Ugyanakkor a képzőhelyeken jelentős számban tanulnak posztgraduális képzésben részt vevő hallgatók, akik már sok esetben legalább egy diplomával rendelkeznek, munka és család mellett végzik az egyetemi továbbképzést.

A 3. ábrán láthatjuk a válaszadók kor szerinti megoszlását, akik közül 187 fő 24 év alatti, 61 fő 25 és 30 év közötti, 30 fő 31-35 év között van, 31 fő 36 évesnél idősebb, de 40 alatt van, 41 fő 41 és 50 év közötti, 5 fő pedig 51 évnél idősebb. Látható az ábrán is, hogy a felmérésben részt vevő hallgatók 47,3 százaléka idősebb, mint 25 éves, ami esetünkben 168 főt jelentett. A jellemzően nappali státuszú, 24 évnél fiatalabb hallgatók 52,7 százalékban jelennek meg a válaszadók között.

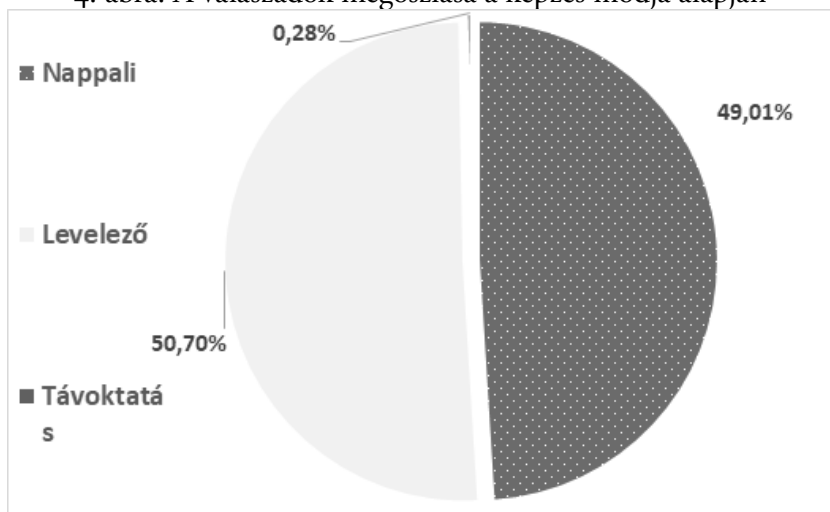
3. ábra: A válaszadók kor szerinti megoszlása

Forrás: saját szerkesztés, 2021.

A 4. ábra mutatja a hallgatók képzés szerinti összetételét. Mindössze egy fő távoktatáson részt vevő hallgató van, a fennmaradó 354 fő nappali és levelező szakokon tanul, melynek megoszlását az ábra szemlélteti.

4. ábra: A válaszadók megoszlása a képzés módja alapján

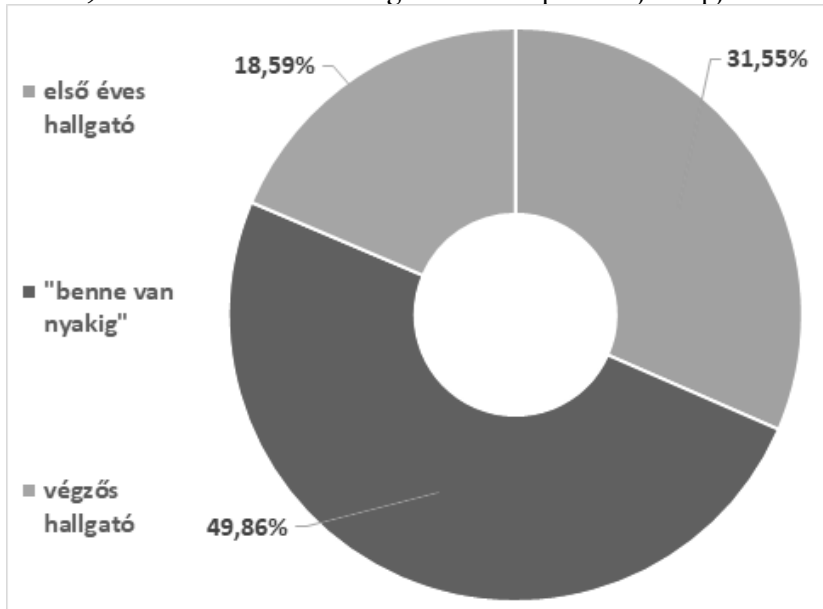

Forrás: saját szerkesztés, 2021.

A 180 nappalis és 174 levelezős hallgató szintén kiegyensúlyozott képet mutat, tekintettel arra, hogy a nyíregyházi képzőhelyeken tanuló 2149 fő aktív levelezős hallgató 43,9 százalékát jelenti a felsőoktatásban részt vevőknek, így a 49 százalékos arány kiegyensúlyozott válaszadási hajlandóságot is jelent.

Az 5. ábrán mutatjuk be, hol tartanak a felmérésben részt vevő hallgatók a képzési folyamatukban. Ez alapján kirajzolódik, hogy mindössze 66 fő válaszolt a végzős hallgatók közül, míg a válaszadók legnagyobb része, 177 fő másod- vagy harmadéves volt a megkérdezés idején. A fennmaradó 112 hallgató elsőévesként élte meg az online oktatás minden előnyét és hátrányát, ami egy gyakorlatiasabb képzés esetében hatványozottan jelentkezett.

5. ábra: A válaszadók megoszlása a képzés ideje alapján

Forrás: saját szerkesztés, 2021.

A kutatás során rátértünk olyan kérdésekre, mint a munkavállalás problémája. A statisztikai adatok világszerte, így hazánkban sem alakultak kedvezően ebben a tekintetben, így rákérdeztünk a hallgatók tapasztalataira. A kérdéseket két csoportba osztottuk: az első kérdéskör esetén a válaszadók 60,9 százaléka azt felelte, hogy jelenleg is dolgozik. Ugyanakkor 14,6 százalék jelezte, hogy jelenleg nincs munkája és 24,5 százalék eredetileg sem dolgozott az egyetem mellett. Arra a kérdésre, hogy a munkája megszűnt-e az első vészhelyzet elrendelésekor a felmérés alapján a válaszadók közül 52 fő veszítette el a munkáját. Ez a probléma a második körben még több embert érintett, ami sajnálatosan rossz arányt mutat. Egy KSH²⁸ által elkészített új foglalkoztatottsági módszertan szerinti számítása alapján januárban 97 ezerrel kevesebben dolgoztak, mint decemberben, a 2020. januárihoz képest pedig 55 ezer fős a csökkenés.

²⁸ Vállalkozás: 97 ezren veszítették el az állásukat januárban | hvg.hu; Letöltés: 2021. 02.28.

Összegzés

Az informatika és az IKT eszközök használata természetes része lett napjainknak. Az oktatásban, különösen a felsőoktatásban is előfordult alkalmazása, de nem vált bevett gyakorlattá.

Az oktatás és esetünkben a felsőoktatás tavaszi átállása kapcsán a digitális, azaz nem jelenléti oktatási formák jelenlegi helyzetét és jövőbeli lehetőségeit vizsgáltuk. Arra törekedtünk, hogy kutatásunkkal segítsük a felsőoktatás szereplőit, hiszen a megváltozott körülmények, a digitális oktatás, az otthoni (online) munkavégzés eddig nem látott nehézségeket, problémákat eredményezhetnek, amelyek kihívást jelentenek mind a hallgatók, mind az oktatók, de a munkaadók számára is.²⁹

Elemzésünk kezdeti szakaszában van, de úgy véltük, fontos megvizsgálni, mennyire hatékony, és a hallgatók számára befogadható az online oktatás. Ebben a tanulmányban bemutatásra kerültek a vizsgált demográfiai jellemzők, melyek a kutatásban részt vevő hallgatók kor, nem és a hallgatói életciklus statisztikai adatait mutatják. A beérkezett válaszok alapján azonban új eredmények és távlatok nyílhatnak meg a felsőoktatásban mind a dolgozók, mind a hallgatók előtt.

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani első sorban a hallgatóknak, akik a kérdőív kitöltésével segítették a vizsgálatunkat, valamint a felsőoktatási intézmények vezetőinek, akik lehetővé tették a vizsgálat lefolytatását intézményeikben.

29 Jarjabka et al. (2020): Rugalmasság, produktivitás vagy elszigeteltség? Avagy a COVID–19 hatása a felsőoktatásban oktatók munkavégzésére; Magyar Tudomány, 181. 12 pp. 1698–1710 13p. https://mersz.hu/dokumentum/matud202012__21

